

▶ **Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina. Història i funció d'un arxiu comunitari**

Treball de Fi de Grau d'Informació i Documentació

▶ Facultat de Biblioteconomia i Documentació - UB

▶ Curs 2018 – 2019

▶ **Alumne:** Verónica Millas Rico

▶ **Tutor/a:** Núria Jornet

Agraïments

En primer lloc, vull agrair a la professora i tutora, Núria Jornet, per haver confiat en mi la tasca d'investigar i fer visible la situació de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina; per haver-me guiat en el treball, amb orientacions, recursos i mostres de tranquil·litat i confiança. També per haver-me descobert el valor del patrimoni documental més enllà de la funció tradicional; per haver-me obert les portes a descobrir la post-arxivística i com els documents també ajuden a posar en valor la memòria i la dignitat de les persones.

En segon lloc, vull agrair al president de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota, el Josep Maria Monferrer i Celades, per haver-me obert les portes de casa seva, per haver-me mostrat una realitat poc coneguda, la de les "perifèries", en aquest cas del barri de la Mina, i, sobretot, per compartir el seu coneixement, el seu compromís amb la lluita i la dignitat de les persones més al marge, de les més "invisibilitzades", la seva entrega, generositat i passió per l'educació com una eina per transformar les realitats i a les persones.

També vull agrair la feina feta per la Joana Castelló, la seva ajuda en la transcripció de les diferents parts de l'entrevista al Josep Maria; una persona intel·ligent, sensible, curiosa, amb esperit crític i amb molt coneixement de la cultura. I també vull agrair la gran amistat, savis i professionals consells d'Olga Cardús, quant a la revisió de l'entrevista.

Així mateix, voldria agrair l'atenció i l'interès de Pere Guaita, director de l'Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs, Anna Dobaño, voluntària de l'Arxiu Històric del Poblenou, Montserrat Espuga, directora de la Biblioteca Font de la Mina, i Vicenç Ruiz, Vocal de Recerca de l'Associació d'Arxivers de Catalunya, i José Maria Nogales, president de la Federación Española de Asociaciones de Archiveros, Bibliotecarios, Arqueólogos, Museólogos y Documentalistas (ANABAD).

Finalment, vull agrair el suport, la complicitat, la inspiració i l'ajuda de les companyes i companys de la facultat de Biblioteconomia i Documentació, sobretot Natàlia, Melba, Neus, Júlia, Magda, Oriol, amb qui he anat fent els estudis i que han estat un pilar fonamental per avançar i assolir coneixements.

Així com també el suport incondicional, l'amor i la paciència dels pares i la parella, el Joan, que m'han acompanyat al llarg dels estudis.

Sumari

Agraïments	i
Sumari	ii
1. Introducció	1
1.1. Justificació.....	2
1.2. Objectius.....	5
1.3. Metodologia.....	6
2. Marc teòric	9
2.1. Marc legal i normatiu dels arxius	9
2.2. Patrimoni documental.....	11
2.3. Context. Revisió bibliogràfica sobre arxius comunitaris	12
3. Estudi de cas: l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina	19
3.1. L'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina. Un exemple d'arxiu comunitari en la realitat catalana.....	19
3.2. Anàlisi i descripció de l'arxiu	20
3.2.1. Origen i història	20
3.2.2. Entrevista al titular de l'arxiu.....	21
3.2.3. Descripció arxivística	34
4. Plantejament de futur per al centre i el fons.....	45
4.1. Centres per acollir la documentació. Pros i contres	45
4.2. Relació dels arxius comunitaris amb el sistema d'arxius institucional.....	56
4.3. Altres propostes i solucions per a l'Arxiu Històric de la Mina	60
5. Conclusions i línies de futur	63
6. Bibliografia	70
Index d'il·lustracions.....	75
Annex 1. Transcripció de l'entrevista a Josep Maria Monferrer	76
Annex 2. Entrevista per email a Vicenç Ruiz, Vocal de Recerca de l'Associació d'Arxivers i Gestors de Documents de Catalunya	92
Annex 3. Entrevista per email a José María Nogales, president de la Federació ANABAD	95
Annex 4. Imatges digitalitzades mostra del fons fotogràfic de l'Arxiu Històric de la Mina	96

1. Introducció

El primer cop que vaig sentir a parlar del Camp de la Bota va ser fa uns quants anys. M'ho va comentar el meu pare, un home entusiasta i enèrgic i amant de les causes socials, quan em va explicar que allà afusellaven a la gent... En aquell moment no hi vaig fer gaire cas... Anys més tard, gràcies a aquest treball de fi de grau, he pogut conèixer una mica més les vicissituds d'aquella zona, que ocupava l'espai on ara hi ha l'anomenat parc del Fòrum, al final de Diagonal Mar.

Era una zona on la gent havia anat construïnt barraques al costat de les platges i on hi havia un antic castell militar, el Castell de les Quatre Torres (on ara es troba el Museu Blau). Eren persones que a finals del segle XIX i principis del s.XX venien a trobar feina a la capital. Molts anys més tard, a partir del 1969, es crearia el barri de la Mina, pertanyent al municipi de Sant Adrià del Besòs, però més a prop del districte de Sant Martí de Barcelona que del centre de Sant Adrià, separat per les vies del tren, la ronda litoral i el riu Besòs. En aquest espai es van construir blocs de pisos de forma ràpida i sense estar acabats els serveis finals (asfaltat, enllumenat públic...). Es construïen per real·lotjar a les persones que a finals dels anys 60 vivien encara a diferents zones de barraques a la ciutat de Barcelona.

El Pla de Transformació de la Mina de l'any 2000 i l'obertura del Fòrum, realitzats sense deixar rastre de l'antic Camp de la Bota, va fer sorgir un grup de persones, encapçalades per l'antic pedagog i escolapi, Josep Maria Monferrer, decidides a recuperar la memòria del barri. Era el naixement de l'Arxiu Històric i Centre de Documentació del Camp de la Bota i la Mina. Un arxiu, entitat o centre de documentació lligat a un grup de persones amb la voluntat de recollir informació d'aquell espai.

Podríem definir o parlar dels arxius independents o comunitaris, també anomenats populars, com a pràctiques arxivístiques, molt vinculades a moviments, comunitats, grups i persones, sovint a banda de les institucions i estructures oficials. Aquestes persones s'encarreguen de recopilar, conservar i difondre documentació que l'arxivística oficial no recull i/o reflecteix i ho fan d'una manera voluntària i sovint amb connotacions polítiques i socials.

L'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina el podríem incloure dins aquesta categoria d'unitat d'informació. Es tracta d'un centre amb informació d'una zona considerada com a força marginal de la ciutat de Sant Adrià de Besòs. Té un fort vincle social i un fort compromís de lluita veïnal, fins i tot amb un cert component polític, per la dignitat de les persones que hi habiten. També està molt vinculat al seu creador, el president i educador Josep Maria Monferrer i Celades.

Gràcies a un projecte d'aprenentatge i servei (APS) iniciat al curs 2017-2018 sobre els barris de la Mina i del Camp de la Bota es veu la necessitat de documentar l'existència de l'arxiu, les seves característiques i la feina realitzada a partir de la

implicació i la voluntat del seu titular, així com plantejar possibles alternatives de futur per a aquest arxiu.

Es tracta d'un treball que pretén copsar l'estat de la situació de l'arxiu, fer-ne una aproximació, una descripció i unes propostes de futur, sense pretendre ser tècnic. L'arxiu es troba en un moment especial. El seu titular, Josep Maria Monferrer, és un home de 77 anys que està al capdavant de la gestió del centre i que s'està plantejant quina continuïtat i perspectives de futur pot tenir l'arxiu.

1.1. Justificació

Aquest treball de fi de grau, o TFG, està inclòs en un projecte més ampli, un projecte d'aprenentatge i servei (APS) sobre la "Recuperació de la Memòria Històrica i la Dignitat dels barris del Camp de la Bota i de la Mina: un projecte d'aprenentatge i servei col·laboratiu i multidisciplinari". Aquest projecte va començar el curs acadèmic 2017-2018 i continua fins al curs 2018-2019, amb data de finalització prevista per al setembre del 2019.

Hi participen estudiants dels graus de Comunicació Audiovisual (CAV), doble grau d'Informació i Documentació + Comunicació Audiovisual (INFOCOM), Informació i Documentació (IID) i del Màster de Biblioteques i Col·leccions Patrimonials.

Aquests projectes d'aprenentatge i servei (APS) tenen l'objectiu d'impulsar accions d'aprenentatge entre els estudiants per tal de prestar un servei a la societat, treballs i tasques que tinguin una repercussió directa en la societat, un impacte social i cultural. És a dir, amb els APS es busca implicar-se en el territori, aprendre des de la pràctica però mitjançant una intervenció en la societat.

El caràcter multidisciplinari de l'APS sobre els barris del Camp de la Bota i de la Mina sorgeix de la participació d'estudiants, professors i de la pròpia comunitat, en aquest cas, per recuperar, conservar i reconstruir la memòria històrica d'aquests barris. Tal com s'explica en el web d'aquest APS¹, "recollir, organitzar, preservar i explicar la memòria col·lectiva contribueix a construir una identitat comuna". Com a accions o objectius específics s'inclouen:

- Dissenyar un projecte transmèdia de recuperació històrica del Camp de la Bota i de la Mina en els treballs de fi de grau (TFG) de CAV i d'INFOCOM.
- Analitzar i descriure la naturalesa, funcions i característiques d'un arxiu popular com és l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina.
- Establir un pla d'organització i ús dels materials de l'Arxiu.

¹ Universitat de Barcelona UB i Recerca Innovació i Millora de la Docència i l'Aprenentatge (RIMDA), «Recuperació de la memòria històrica i la dignitat dels barris del Camp de la Bota i de la Mina: un projecte transmèdia d'aprenentatge i servei, col·laboratiu i multidisciplinari», 2018 <<http://www.ub.edu/rimda/content/recuperació-de-la-memòria-històrica-i-la-dignitat-dels-barris-del-camp-de-la-bota-i-de-la>> [accedit 21 abril 2019].

- Realitzar un migmetratge documental. Aquest documental anomenat "Aulas de arena"² es va realitzar el curs 2017-2018 en col·laboració amb l'Arxiu Històric. En aquest treball audiovisual s'explica el moviment pedagògic dels anys 50 i 60 a les barraques del Camp de la Bota i com es van aplicar teories educatives revolucionàries, com les del pedagog Paulo Freire, per fomentar la integració social, cultural i educativa d'aquella zona.
- Crear una pàgina web com a peça complementària del documental.
- Realitzar un pla de màrqueting i difusió per al projecte transmèdia.
- Establir una col·laboració amb les Facultats de Biologia i de Geografia i Història de la UB i iniciar treballs en equips interdisciplinaris amb alumnes i professors de les tres facultats. La col·laboració de la Facultat de Biologia també amb l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina està dins un seguit de projectes d'aprenentatge i servei sobre desenvolupament sostenible. I el curs 2018-2019 aquesta facultat de l'àmbit científic inicia un projecte de recerca per identificar hàbits i pautes alimentàries en col·laboració amb el CAP La Mina.

Així, aquest TFG sobre l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina es centra en un dels objectius específics d'aquest APS. És una de les línies d'actuació i d'investigació. Concretament, la part que fa referència a descriure un arxiu d'aquestes característiques, un arxiu comunitari, popular o dit també independent, molt vinculat al seu territori i que sorgeix arran d'un context concret, com a resposta a una situació o a uns moviments de vegades crítics, al marge de les institucions oficials.

Aquesta peculiaritat d'estar "al marge" i molt connectat amb el territori és també un altre motiu que m'ha despertat l'interès per fer aquest treball de fi de grau. Des de fa més de 7 anys treballo a una biblioteca pública a la franja del Besòs, en aquest cas, al barri del Bon Pastor, al districte de Sant Andreu a Barcelona, tocant a Santa Coloma de Gramenet. Es tracta d'un equipament cultural i de proximitat que es planteja com a punt de trobada, convivència i relació i que té un fort vessant social i educatiu. Des del 2005, un any després que s'inaugurés, es va incorporar a la biblioteca una educadora social. Aquesta figura ha estat clau per poder gestionar conflictes amb nens i adolescents i també per donar pautes de suport i actuació a l'equip.

Semblant al barri de la Mina, el barri del Bon Pastor és una zona que per la seva situació geogràfica, entre polígons industrials, més enllà de la zona de les vies del tren, a tocar del riu Besòs, ha quedat una mica aïllat de la resta de la ciutat. Aquesta circumstància d'aïllament sumada a una població diversa, entre aquesta una part de comunitat gitana important, i uns índex elevats d'atur en alguns casos ha resultat en situacions d'exclusió i dificultats socials que s'han anat detectant entre joves i infants; uns sectors de població ben vulnerables. D'aquí sorgeix a la

² Universitat de Barcelona Facultat de Biblioteconomia i Documentació, «Estrena del documental "Aulas de arena" | Notícies de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació» <<https://fbd.ub.edu/noticies/estrena-del-documental-aulas-de-arena>> [accedit 14 abril 2019].

biblioteca l'interès i la voluntat per mirar de donar oportunitats a través de l'educació a totes aquelles persones amb necessitats socials i educatives. Aquesta voluntat també s'ha materialitzat en un projecte en xarxa per a infants i joves, el projecte socioeducatiu de la biblioteca, on és clau la col·laboració i la complicitat amb altres agents del territori. No en va, la biblioteca comparteix edifici amb els serveis socials.

De fet, la comprensió lectora, el treball en xarxa i el suport en la recerca de feina i l'ocupació són les altres grans línies bàsiques d'actuació de la biblioteca des de fa uns anys. Aquesta tasca socioeducativa i el treball molt en connexió amb el territori i amb les institucions i agents que hi formen part va ser reconegut el 2015 amb el 1r premi "Biblioteca pública i compromís social", que atorga la Fundació Biblioteca Social, pel projecte "Teixint una xarxa d'oportunitats"³. Aquest guardó vol donar visibilitat i reconeixement a aquelles iniciatives que es realitzen en les biblioteques públiques en l'àmbit social.

La realitat del territori determina en bona part la manera d'actuar i les necessitats que es van detectant. Des de la biblioteca es creu en aquest component social i educatiu i en la seva intervenció com a eina per transformar i donar oportunitats.

Un compromís social, i fins i tot ètic o polític, que d'alguna manera crec que comparteix amb l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina. Es trobarien punts de connexió, en ser zones situades més "a la franja", en entorns amb dificultats i on la tasca d'intervenció social i educativa han volgut millorar la situació de les persones que hi viuen.

És a dir, tant la biblioteca pública del Bon Pastor com l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina s'entenen com a part integrant i participant d'una realitat, un context i un territori determinats. D'aquí que apareguin iniciatives, pràctiques o projectes que volen donar resposta i que es situen més enllà dels "canals o mecanismes oficials", doncs posen l'accent i donen visibilitat a situacions de comunitats, grups, moviments o persones que són desconegudes, obviades i fins i tot marginades.

És en aquest context on sorgeixen els arxius independents, populars o comunitaris, com a forma de mostrar mitjançant la documentació que aquests recullen, conserven i difonen una part de la història i de la identitat obviades o no representades per les institucions públiques.

Per aquest motiu aquest treball de fi de grau també pretén fer un repàs a la bibliografia existent sobre els arxius independents i comunitaris (AIC) ja que es creu que el cas d'estudi i la descripció de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina s'inclou en aquesta categoria d'unitat d'informació, amb les seves peculiaritats. En la literatura professional està creixent l'interès per aquest tipus d'arxius. La recuperació de la memòria històrica i la construcció del relat col·lectiu a

³ Fundació Biblioteca Social, «Video "Teixint una xarxa d'oportunitats". Barcelona (2015) 1a ed. Premi "Biblioteca Pública i Compromís Social", 2015 <<https://fundacionbibliotecasocial.org/entrega-premi/>> [accedit 22 abril 2019].

partir de la recollida, l'organització i la preservació de documents i material divers ajuden a les comunitats a dotar-se de sentit de dignitat i d'identitat comunes.

Justament, un altre punt d'interès personal d'aquest treball és la relació dels documents amb la recuperació de la memòria històrica i el valor del patrimoni documental més enllà del fet cultural. Amb l'assignatura optativa de Patrimoni Documental he pogut veure com a través dels documents es pot ajudar a viure processos de reparació de traumes i dol, a fer transicions cap a la democràcia, a donar visibilitat a comunitats o grups que estan al marge i, també, a enfortir a les persones i a les comunitats per ajudar aquestes a dotar-se de sentit de dignitat i d'identitat individual i col·lectiva.

En definitiva, la justificació per realitzar aquest TFG es pot resumir en que forma part d'un projecte més ampli, un APS (projecte d'aprenentatge i servei) iniciat en el curs 2017-2018 sobre els barris del Camp de la Bota i de la Mina, la línia d'investigació sobre l'Arxiu Històric d'aquests barris; per ajudar a donar visibilitat i deixar constància de la feina realitzada pel seu titular així com aportar possibles solucions de futur; l'interès pel vessant social i de proximitat amb les persones i les seves situacions i circumstàncies, experiències d'intervenció social i educativa; l'interès per la memòria històrica i pel patrimoni documental més enllà de la funció tradicional, la post-arxivística, així com l'interès per documentar el que són els arxius comunitaris o independents.

1.2. Objectius

En base a l'anterior, un cop exposada la introducció i els motius i interessos que justifiquen la realització d'aquest treball de fi de grau (TFG), els objectius o accions concretes a emprendre són:

1. Realitzar un repàs bibliogràfic sobre els arxius comunitaris, per posar en context la realitat analitzada. També perquè en els darrers anys en la literatura professional ha crescut l'interès per aquest tipus d'arxius.
2. Analitzar la naturalesa, les funcions i les característiques de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina seguint els paràmetres d'un arxiu comunitari. Què és, quan es va crear, el seu contingut.
3. Realitzar una descripció arxivística del centre seguint una de les normes de descripció arxivística internacional.
4. Elaborar un plantejament de futur per al centre i la documentació.

D'alguna manera, tots aquests objectius pretenen documentar i posar en valor i fer visible la tasca realitzada per l'Arxiu Històric al barri de la Mina.

1.3. Metodologia

Com ja s'ha apuntat a la introducció, aquest treball es planteja des d'un punt de vista general pel que fa als arxius comunitaris, fins a l'anàlisi d'una realitat concreta, fent una aproximació pràctica i sobre el terreny per conèixer i copsar la situació de l'arxiu i a partir d'aquí assenyalar possibles sortides.

Així, la metodologia que s'ha utilitzat per realitzar aquest treball és:

- Entrevista al titular i president de l'Arxiu Històric, Josep Maria Monferrer i Celades.
- Anàlisi i observació de la documentació del fons de l'Arxiu.
- Entrevistes amb membres de diferents unitats d'informació: Arxiu de Sant Adrià de Besòs, biblioteca pública Font de la Mina de Sant Adrià, Arxiu Històric del Poblenou i la Fundació Solidaritat UB amb el projecte europeu de memòria històrica EUROM (European Observatory Memories).
Per poder analitzar i valorar diversos centres com a possibilitat per rebre o acollir la documentació de l'Arxiu de la Mina, o part d'aquesta.
- Revisió bibliogràfica. Cercant sobretot a bases de dades i revistes especialitzades, a la biblioteca de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona (UB), a biblioteques públiques i també per Internet.

Respecte a la revisió bibliogràfica, aquesta s'ha dut a terme de forma breu, i a manera introductòria, per posar en context i teixir un marc teòric directament sobre els arxius comunitaris. És en aquest tipus d'arxiu on s'ha considerat més adequat emmarcar dins la teoria a l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina.

S'han cercat i trobat alguns llibres en paper, consultats a la biblioteca de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la UB, i també s'ha fet una cerca a bases de dades en línia especialitzades, tant de l'àmbit de l'arxivística en general com de la informació i la documentació.

Les bases de dades consultades han estat:

- Archival science
- Archivaria
- Library & Information Science Abstracts (LISA)
- Library, Information Science & Technology Abstracts (LISTA)
- E-Lis (e-prints in Library & Information Science)
- Temaria (revistas digitales de biblioteconomía y documentación)
- Bid (textos universitarios de biblioteconomia i documentació)
- Dialnet

Per veure quins resultats es recuperaven, s'han fet cerques utilitzant diferents descriptors: arxius comunitaris; arxius independents; arxius populars; archivos comunitarios; archivos populares; archivos independientes; community archives i

independent archives. Com es tracta d'un terme compost força específic, en aquest cas per a les equacions de cerca més que utilitzar els operadors booleans (AND i OR) el que s'ha fet és emprar els filtres de les bases de dades. Així, s'han filtrat per tipus de document: llibres, articles de revista i informes, bàsicament, i per la llengua, català, castellà, francès i anglès.

I com es tracta d'una temàtica força més atemporal, dels resultats recuperats per les bases de dades i les revistes consultades sí que s'han tingut en compte aquells més recents. Malgrat que tampoc s'han descartat alguns d'anteriors si s'ha cregut adequat per als objectius del treball.

Val a dir que aquest treball tampoc s'ha centrat en fer una revisió bibliogràfica exhaustiva. En l'apartat de la revisió hi són alguns dels autors que s'han considerat més destacats per parlar sobre arxius comunitaris i independents. També perquè el que s'ha trobat són sobretot casos més aviat concrets, alguns articles o llibres d'experiències d'arxius comunitaris i independents, a fora d'Espanya, i força lligat a l'activisme social o polític. S'han trobat menys llibres sobre arxius comunitaris i, sobretot, articles o capítols dins de llibres que reflexionen sobre el paper de l'arxivística i com aquesta està canviant.

Respecte a les entrevistes, s'han tingut en compte els mètodes i tècniques propis de l'exercici periodístic. La meua titulació anterior en Periodisme per la UAB, a l'any 2000, ha fet que el desenvolupament de l'apartat de l'entrevista hagi estat des d'un punt de vista periodístic, més tendint a un reportatge o crònica.

Pel que fa a l'entrevista al president de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina s'ha realitzat a partir d'un seguit de preguntes que han cercat aprofundir en la naturalesa, les característiques i la manera de funcionar d'aquest arxiu i centre de documentació. Prèviament al dia de l'entrevista, que es va realitzar al local on es troba l'arxiu, al barri de la Mina, es va passar el guió de preguntes al Josep Maria Monferrer, el seu titular. L'entrevista es va realitzar estructurant-la en un seguit de blocs temàtics:

- Dades de contacte i origen de l'arxiu
- Fons i documents
- Relacions de l'arxiu
- Futur de l'arxiu
- Trajectòria personal del titular

Es va fer d'aquesta manera per mirar d'obtenir el màxim d'informació, deixant que el Josep Maria es pogués explicar d'una manera lliure i còmode, i també amb algunes preguntes que van anar sorgint en el desenvolupament de l'entrevista. L'entrevista implicava també la consulta d'algun del material de que disposa l'Arxiu Històric.

Un cop realitzada aquesta entrevista, principal eina metodològica per aprofundir en conèixer l'Arxiu i la seva situació, s'han concertat **trobades amb membres de**

diferents centres propers per analitzar les possibles connexions, semblances, diferències amb l'Arxiu Històric i per indagar com veuen aquests centres la possibilitat que rebin la documentació, o part d'aquesta, mitjançant donació/ingrés, o mirar opcions per donar sortida al material de l'Arxiu.

Així, a les trobades es va fer una breu entrevista amb els responsables, amb preguntes per esbrinar:

- Com és aquell centre. Filosofia, missió, visió
- Possible relació i/o connexió amb l'Arxiu Històric de la Mina
- Com veuria la possibilitat de rebre o acollir el material, o part d'aquest, de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina, una donació/ingrés...
- Altres solucions o alternatives possibles

S'han triat aquests centres per la seva proximitat amb l'Arxiu Històric del Camp de la Bota, tant des d'un punt de vista geogràfic com també per filosofia, missió, funcions o característiques semblants. La Biblioteca Font de la Mina es troba en el mateix barri i també és un equipament amb un fort component social. L'Arxiu de Sant Adrià de Besòs és la unitat d'informació pròpia de la ciutat on es troba el barri de la Mina; seria la part més institucional. L'Arxiu Històric del Poblenou l'hem considerat oportú perquè també és un arxiu comunitari o independent, malgrat que aquest arxiu el porta o gestiona una associació, el seu pes no recau tan sols en una persona, com passa a l'Arxiu Històric de la Mina, i també perquè es troba al districte de Sant Martí, molt proper a la Mina.

Finalment, s'ha cregut també convenient incloure el projecte EUROM de la Fundació Solidaritat UB no tan per la seva proximitat física o per la visió, missió o característiques comunes amb l'Arxiu Històric de la Mina, sinó per la temàtica d'aquest projecte, la recuperació de la memòria històrica a nivell europeu.

També s'ha fet consulta via email a Vicenç Ruiz, Vocal de Recerca de l'Associació d'Arxivers – Gestors de Documents de Catalunya, i a José María Nogales, president de la Federació ANABAD, sobre arxius comunitaris i la seva possible "integració" i/o relació amb les institucions oficials.

Tant l'entrevista amb el titular de l'arxiu, Josep Maria Monferrer, com les trobades amb els membres dels tres centres o unitats d'informació (arxiu municipal, biblioteca pública i arxiu comunitari), i també aquestes consultes online amb professionals de l'arxivística (Vicenç Ruiz i José Maria Nogales), s'han plantejat com dèiem sota la metodologia d'entrevista. De manera que en alguns apartats el redactat ha resultat força periodístic més que no pas com a treball acadèmic tradicional.

Conseqüentment, sense pretendre-ho, en aquest TFG s'ha combinat un estil de redactat entre periodístic i acadèmic.

2. Marc teòric

2.1. Marc legal i normatiu dels arxius

Situarem els arxius comunitaris i independents en el marc legal i normatiu. La llei que regula l'arxivística a nivell de Catalunya és la **Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents**.

Tot seguit s'exposen i es transcriuen alguns dels aspectes clau i que recull la presentació de la mateixa llei⁴.

Emmarcada en la Llei 9/1993, del 30 de setembre, del patrimoni cultural català, i d'acord amb la Llei 30/1992, del 26 de novembre, del règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, la Llei d'arxius i documents preveu els següents objectius principals:

- Impulsar la gestió i garantir la preservació de la documentació de Catalunya, tant la pública com la privada, d'acord amb els seus valors, per posar-la al servei dels interessos generals.
- Establir els drets i els deures dels qui en són titulars, i també dels ciutadans en relació amb la documentació esmentada.
- Regular el Sistema d'Arxius de Catalunya (en endavant, SAC).

Per apartats, el **Títol I** recull les disposicions generals, les definicions dels termes emprats a la llei, l'àmbit d'aplicació, la coordinació i la col·laboració i la promoció de l'ús de les tecnologies. Són d'àmbit d'aplicació de la llei:

- Tots els documents de titularitat pública de Catalunya.
- Els documents privats que integren o poden integrar el patrimoni documental català.
- Els arxius situats en l'àmbit territorial de Catalunya.
- Els òrgans administratius que els donen suport.

Els arxius de titularitat estatal, inclosos els del SAC, es regeixen per la legislació estatal. I el Departament de Cultura s'encarrega de la coordinació dels arxius integrants del SAC i la vigilància per a l'aplicació d'un únic sistema de gestió documental a cadascuna de les administracions i les institucions públiques de Catalunya.

El **títol II** està dedicat als documents i estableix el règim aplicable als documents públics i als documents privats. Així, per exemple, s'enumeren els documents públics segons les institucions que els produeixen o els reben en exercici de llurs

⁴ Parlament de Catalunya, *Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents* (Barcelona, 2001) <<https://www.parlament.cat/document/cataleg/47929.pdf>> [accedit 24 maig 2019].

funcions i els documents produïts i rebuts per les persones físiques que ocupen càrrecs polítics en institucions públiques. S'explica que la Llei atribueix diverses responsabilitats als titulars de documents públics, com ara disposar d'un únic sistema de gestió documental. També s'hi regulen la gestió i l'avaluació dels documents públics i les mesures aplicables als documents en el cas de traspàs de funcions entre administracions i càrrecs públics i en la privatització d'entitats públiques.

Sobre els documents privats integrants del patrimoni documental, la Llei estableix les responsabilitats de llurs titulars, a més de les ja establertes per la Llei 9/1993, del 30 de setembre, entre les quals s'inclouen tenir-los ordenats i inventariats; conservar-los íntegrament i no desmembrar els fons sense l'autorització del Departament de Cultura, i permetre-hi l'accés als investigadors acreditats.

La Llei estableix la possibilitat que els propietaris de documents privats els dipositin en un arxiu públic, que queda autoritzat a tractar els documents, facilitar-ne la difusió i facilitar-ne l'accés en les condicions generals aplicables a la documentació pública.

El **títol III** de la Llei és dedicat al Sistema d'Arxius de Catalunya (SAC). El SAC és el conjunt d'òrgans de l'Administració i d'arxius que, amb normes i procediments, garanteixen, d'acord amb els seus valors, la gestió, la conservació, la protecció i la difusió correctes de la documentació de Catalunya, i l'accés a aquesta.

En el **títol IV** la Llei regula l'accés als documents i estableix el dret general de totes les persones a accedir als documents que formen part dels procediments administratius closos. L'accés als documents públics només pot ésser denegat en aplicació de les limitacions generalment establertes i les denegacions han de fer-se per resolució motivada.

Les limitacions a la consulta dels documents integrants del SAC s'han de fer públiques perquè els usuaris en tinguin coneixement.

El termini per a resoldre les sol·licituds d'accés és de dos mesos, sota el règim de silenci administratiu negatiu. Les exclusions a la consulta queden sense efecte al cap de trenta anys de la producció dels documents, llevat que la legislació especifiqui una altra cosa.

La Llei estableix també el règim sancionador aplicable i els òrgans competents per a incoar els expedients sancionadors i imposar les sancions.

S'acaba la introducció afirmant que es tracta d'una llei que no té caràcter historicista com l'anterior del 1985, derogada. En aquest sentit, diu la presentació, la Llei subratlla la importància intrínseca dels arxius administratius com a instruments de servei als drets dels ciutadans, de seguretat jurídica i d'una administració eficaç i transparent. I destaca el concepte ampli de patrimoni documental català i la voluntat d'establir un tractament documental comú de la diversa documentació pública i privada.

2.2. Patrimoni documental

En aquest sentit, quan a la Llei es parla de patrimoni documental cal destacar que es tracta d'un terme lligat plenament a les polítiques culturals, tant a nivell local com internacional (sobretot europeu). I, també, a nivell acadèmic "és un concepte plenament associat a la gestió cultural, en àrees com la història de la cultura escrita (on prenen força els termes de memòria, memòria escrita, memòria social i memòria documental) així com en l'arxivística, la biblioteconomia i la documentació".⁵

D'aquesta manera, el patrimoni documental i bibliogràfic es situa sota el paraigües del patrimoni cultural. I a banda d'una norma general pot haver d'altres normes específiques per a Arxius, Museus, Biblioteques o, com en aquest cas que ens ocupa, per a Patrimoni Documental.

A nivell d'Espanya, el patrimoni cultural està descentralitzat en les Comunitats Autònomes i la majoria d'aquestes han desenvolupat una legislació pròpia, ja sigui amb lleis genèriques de Patrimoni (a Catalunya, la Llei 9/1993, del 30 de setembre, del patrimoni cultural català) com desenvolupant normatives específiques (en el cas català, la Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents). Un aspecte interessant són els pròlegs i presentacions de les lleis, on sovint trobem la filosofia que marca o determina aquestes normes.

A nivell internacional, un dels països que ha desenvolupat una política patrimonial en un sentit més integral és el Canadà.

I a més d'aquesta dimensió legislativa del concepte patrimoni i patrimoni documental, val la pena destacar que en els darrers anys s'ha posat de relleu el terme "memòria". Aquest terme sorgeix relacionat a diferents escenaris ⁶:

- "En polítiques culturals de promoció de la memòria històrica.
 - En projectes culturals de signe patrimonial i de difusió a través de la xarxa de patrimoni documental i bibliogràfic (per exemple, el projecte de la Memòria Digital de Catalunya).
 - En les institucions anomenades de la "memòria", conceptualitzades com els arxius, biblioteques i museus, en anglès LAM (Libraries, Archives, Museums).
 - En contextos de recuperació democràtica i de les llibertats, on pren força l'ús social de la informació del passat, dels testimonis.
 - En processos de recuperació, de fer visibles i "apoderar" col·lectius (com moviments feministes, queer, indígenes, LGTB, o d'altres)".
- Talment podríem situar a l'Arxiu Històric de la Mina en aquest cas.

⁵ Núria Jornet Benito, *Guia de continguts. 1.1. Apunts de classe. Assignatura Patrimoni documental. Institucions de la memòria, serveis i usuaris* (Barcelona, 2018).

⁶ Núria Jornet Benito, *Guia de continguts. 1.2. Apunts de classe. Assignatura Patrimoni documental. Institucions de la memòria, serveis i usuaris* (Barcelona, 2018).

Així mateix, l'arxivística també s'està afegint al discurs "post-modern" de les ciències humanes i socials. En aquest plantejament l'arxiver/a postmodern va més enllà de la seva funció tradicional i pren un paper actiu respecte com l'arxiu pot ajudar a configurar la memòria, i la relació d'aquesta memòria amb el poder, així com també es configura com a mediador actiu en la memòria col·lectiva. Aquesta perspectiva tindria en compte "la mirada patrimonial" que es fa a la col·lecció. És a dir, comporta redefinir els arxius històrics, situant-los més enllà de la seva vessant de garants i constructors de la història, i es dota al patrimoni documental d'un ús més social. Es dotaria d'aquesta manera als arxius d'uns altres valors i funcions.

Tal com argumenta Joan Soler Jiménez, arxiver i president de l'Associació d'Arxivers i gestors Documentals de Catalunya, amb motiu de la campanya #ArxivemelMoment⁷:

"Arxivar el present és una activitat que, permeteu-me el tecnicisme, s'inspira en la línia teòrica que els arxivers anomenem postcustodialisme. Aquesta línia creu amb fermesa que l'acció dels arxius a les societats sobrepasa la mera custòdia i la conservació patrimonial. No guardem per guardar, no guardem per a una posterior contemplació, sinó que ho fem perquè allò conservat tingui un retorn social productiu i que promogui l'evolució democràtica i positiva".

2.3. Context. Revisió bibliogràfica sobre arxius comunitaris

Les línies anteriors sobre "patrimoni documental", en un moment tanmateix post-patrimonialista, ens duu a reflexionar sobre el concepte ja esmentat dels arxius independents i comunitaris (AIC), terme que ha aparegut amb força recentment en la literatura arxivística. Es tracta d'arxius que sorgeixen vinculats a grups, moviments i/o comunitats definides per localitat, ètnia, fe, gènere, treball o ideologia. Totes aquestes persones, també agrupades en una o altra combinació, gestionen i generen documentació per construir i representar la seva història i valors davant els silencis d'arxiu de les institucions o canals oficials.

Aquest aspecte de construcció de memòria, de relats individuals i col·lectius i d'identitat, les anomenades "memòries militants" a França, han despertat interès en els darrers anys, també dins la literatura i la pràctica professional de l'arxivística. Guardar i tenir cura dels documents d'arxiu que reflecteixen certes realitats, sovint desconegudes, marginades o oblidades, és també una manera de tenir cura i ocupar-se dels drets i deures que posen de relleu aquests documents i els seus productors. La classificació i la descripció del fons es pot entendre com un exercici per enfortir les persones i les comunitats. (Ruiz, 2016)

⁷ Jornet Benito, *Guia de continguts. 1.1. Apunts de classe. Assignatura Patrimoni documental. Institucions de la memòria, serveis i usuaris.*

Abans de seguir amb la revisió bibliogràfica vull destacar el que explica Vicenç Ruiz, Vocal de Recerca de l'Associació d'Arxivers i Gestors de Documents de Catalunya, a una petita entrevista sobre arxius comunitaris realitzada per email, i que es detalla més endavant. Pràcticament no hi ha bibliografia ni recerca sobre els arxius comunitaris amb una aproximació global. S'han realitzat treballs sobre algun tipus d'arxiu (per exemple, LGTBI) però falta una recerca sistemàtica. I cita com a més semblat la iniciativa de Xarxes de Comunitats de Memòria⁸, de l'Ajuntament de Barcelona, que impulsa i dona suport la cooperativa La Fundició. Des de la mateixa perspectiva, cal dir que molts dels processos de creació d'arxius i centres de documentació vinculats al feminisme poden entrar també dins d'aquesta categoria, en mantenir el valor potencial de la documentació i de la memòria per a l'activisme i el moviment ("memoires militantes"). (Blum, F; CODHOS, 2017)

Aquest aspecte de memòria i d'identitat el tracta abastament Terry Cook, un dels principals autors que tracten dels arxius comunitaris. L'autor ens parla d'una dicotomia a l'arxivística entre evidència (paper tradicional) i memòria (on cada cop més els professionals de l'arxivística i la mateixa disciplina esdevenen mediadors, agents actius, i no només guaridors neutrals de les evidències dels documents).

És a dir, per Cook existeix una certa "tensió creativa" entre tots dos conceptes ja que l'arxivística ha anat passant per diferents etapes i/o marcs conceptuals, que s'han anat encavalcant i combinant entre si. Aquestes són: l'evidència (raó de ser de la documentació en tant en quant són proves de l'activitat i del productor que els ha generat i com això esdevé en neutralitat, objectivitat, fiabilitat; una concepció més estricta del principi de procedència), la memòria (posant de relleu la connexió d'aquest terme amb la construcció i enfortiment del sentit d'identitat), la identitat i finalment, s'arriba a la comunitat. (Cook, T., 2013, p. 113)

Aquest punt resulta especialment significatiu ja que actualment, les persones ens hem convertit d'alguna manera en productors, editors, autors, artistes i arxivers, gràcies a les noves tecnologies, a Internet i a les xarxes socials. És com si cada persona construís el seu propi arxiu.

En aquest sentit, hi hauria com una diversificació dels usos dels arxius i una reconfiguració de la demanda vers aquestes entitats, tant a dins com a fora de la institució. Aquests nous usos i demandes tenen en comú una orientació individual i la recerca d'un mateix. Aquesta creació d'arxius propis, aquest ús de recopilació personal, permetria a les persones disposar d'unes estratègies de formació de la seva individualitat. Els arxius esdevenen intermediaris entre l'individu i la societat. La pregunta ja no és tant quin és el lloc dels arxius a la societat de la informació sinó quin és el lloc dels arxius a la vida dels individus.

⁸ Ajuntament de Barcelona, «CULTURA VIVA - XARXA COMUNITATS DE MEMÒRIA» <<http://ajuntament.barcelona.cat/culturaviva/projectes/xarxa-punts-de-memoria/>> [accedit 28 maig 2019].

Estariem potser parlant d'un nou dret, aquell de descobrir i de llegir les petjades o els rastres arxivístics personals, els "ego-arxius", i a on es troben aquestes. (Marcilloux, P, 2013)

És a dir, tornant a Cook, les persones i les comunitats estaríem construint les nostres identitats i memòries. Nombrosos col·lectius que per diferents motius d'interès, activitat, origen... estarien creant els seus documents per a "unir les seves comunitats, promoure o donar un impuls a la seva identitat de grup o per realitzar els seus negocis o interessos". En aquest punt, assenyala Cook, els arxivers tenen una gran oportunitat per documentar l'experiència social i humana amb una riquesa i rellevància difícils de trobar fins ara i també l'oportunitat de moldejar o adaptar l'enfocament tradicional de l'arxivística d'evidència, memòria i identitat cap a una visió d'un "arxiu total" més holístic i vibrant.

Alguns autors parlen de deixar la visió més tradicionalista i ortodoxa, unida als mantres de control, expertesa i poder, i, en lloc d'això, compartir la pràctica arxivística amb les comunitats, tant les locals, aquelles que estan en zones urbanes, en zones rurals o més allunyades, com amb les comunitats virtuals. Cook afirma que aquests autors promouen que hi ha massa evidència, memòria o identitat com per només capturar un petit fragment o una part en els arxius establerts.

Així mateix, també assenyala que treure aquests arxius comunitaris, les seves memòries, evidències, de les comunitats o grups que els han originat per portar-los als arxius institucionals pot ser problemàtic i poc desitjable per diversos motius. Citant a Andrew Flinn i Mary Stevens, altres autors bàsics dels arxius comunitaris i independents, relata que el fet de recuperar, explicar i preservar la pròpia història no és un acte merament de vanitat intel·lectual com tampoc és una activitat de lleure. Aquesta voluntat individual i col·lectiva de documentar la pròpia història és més aviat, segons Flinn i Stevens, "una activitat política i subversiva, especialment quan la història ha subordinat o mantingut al marge a aquestes persones i grups. Aquestes històries més al marge suposarien un contrapès i un desafiament i debilitament per a les omissions i distorsions de les narratives històriques ortodoxes així com dels arxius i del patrimoni documental que les sostenen". (Cook, T., 2013, p. 113)

Per a Cook els arxius no es poden quedar tancats en definicions i pràctiques més ortodoxes o puristes. I més, si afegim que molts arxius comunitaris no es troben còmodes ni veuen amb bons ulls el fet d'integrar-se d'alguna manera en les estructures i institucions que ells han criticat, contestat, s'han oposat o que els han exclòs, especialment en aquells casos que hi hagut una discriminació i persecució, fins i tot, dels seus membres. Segons Cook, els documents dels arxius comunitaris no són només recursos arxivístics sinó una part de la identitat d'aquestes comunitats. És a dir, hi hauria un principi de "procedència d'identitat" que els dota de significat com a arxius autònoms.

Per alguns autors, existeixen dos trets que comparteixen els arxius comunitaris (Bastian, J; Alenxander, B., 2009, p. 6):

1) Un fort sentiment d'independència i d'autonomia en la seva presa de decisions i en la governança d'aquestes entitats.

En alguns casos, hi hauria un cert recel, recança i actitud de precaució davant les institucions i canals oficials. Malgrat que pot anar canviant, aquest sentiment es pot deure a una desconfiança o un antagonisme amb les institucions establertes.

En el cas d'aquells grups l'origen i la motivació dels quals tenen l'arrel en moviments d'esquerres, anti-racistes o d'identitat política dels anys 60 i posterior, l'imperatiu d'autonomia pot ser conduït per un compromís polític i ideològic a idees d'organitzacions d'arrel independent, d'auto-ajuda i d'autodeterminació. La col·lecció, creació i propietat d'aquests recursos i documents que desafien, corregeixen i re-equilibren aquestes narratives absents i parcials han estat considerades, i encara ho són, com a eines de contrapès de l'hegemonia en l'educació i armes en la lluita contra la discriminació i la injustícia. (Flinn i Stevens, 2009)

2) Els arxius comunitaris estarien moguts a actuar per un sentiment de fracàs (real o percebut) per part de les institucions oficials, en la tasca que fan aquestes institucions de recollir, preservar i fer accessibles les col·leccions i les històries, on aquestes institucions ho fan de manera que no estarien representades de forma acurada l'ampli ventall de veus i col·lectius de la societat.

Cook afirma que el paper dels arxivistes davant d'aquest panorama ha de canviar, perquè sinó estaríem parlant de "quedar-se estancats i instal·lats en una comoditat que empenyarà els professionals a la irrellevància".

Així, en aquest escenari social, polític, econòmic i cultural amb les noves tecnologies, i l'era digital, on la pluralitat i la diversitat estan cada cop més presents, els professionals de l'arxivística necessitarien transformar-se i passar de ser una èlit d'experts al darrere de la institució per convertir-se en mentors i facilitadors que treballin en la comunitat i amb la comunitat i fer de la pràctica arxivística un procés participatiu compartit amb la societat, més que no pas i només adquirir o capturar productes arxivístics en els arxius establerts.

"Escotar tant com parlar, esdevenir nosaltres mateixos aprenents per aprendre noves maneres (i, de vegades, antigues formes) que les comunitats tenen per a gestionar la creació i autenticació de l'evidència, la construcció del relat i documentar les seves relacions, que són sovint molt diferents a les nostres". (Cook, T., 2013, p. 114)

És a dir, tenir en compte el paper de les comunitats en la seva pròpia gestió de la recollida, selecció i creació de la documentació, respectar les formes de fer i apoderar les comunitats.

Per l'autor, el repte és aconseguir uns arxius més democràtics, inclusivament i holístics, de manera col·lectiva, escoltant molt més als ciutadans que als estats, a la vegada que respectant les formes indígenes de coneixement, evidència i memòria.

En definitiva, "podem veure els paradigmes (evidència, memòria, identitat i comunitat) com una cosa rígida o bé com una qüestió alliberadora, que ens permeti o deixi desenvolupar i prendre nous camins". (Cook, T., 2013, p. 117)

En el sentit d'apoderar i d'explicar el propi relat i tenir un control sobre aquest, també s'han referit Flinn, Stevens i Shepherd (2009) tot adduint que si una comunitat custodia els seus arxius i herència cultural vol dir que "aquesta té poder sobre allò que ha de ser preservat, allò a destruir, com s'ha de descriure i en quins termes es pot accedir".

Aquestes tasques permeten a la comunitat exercir algun tipus de control sobre la seva representació i sobre la construcció de la seva memòria pública i col·lectiva. Si bé aquest control, indiquen els autors, pot comportar exclusions (perquè aquestes comunitats no facin un tractament pertinent d'altres comunitats), i potser fins i tot pel mateix motiu d'utilitzar certs criteris propis i excloents cap a altres persones o comunitats. (Flinn, Stevens, Shepherd, 2009, p. 83)

Malgrat això, aquestes qüestions no es poden predir ni tampoc evitar. Aquests arxius comunitaris més aviat "suposen una afirmació important i reforçadora del fet de resistència comunitària cap a les narratives dominants excloents i sovint marginalitzadores". I mostrarien a les institucions de patrimoni oficials "no només un recordatori de la seva obligació de diversificar i transformar les col·leccions i les narratives sinó també potser la oportunitat mitjançant la col·laboració equitativa i mútuament beneficiosa per aconseguir algunes d'aquestes transformacions". (Flinn, Stevens, Shepherd, 2009, p.83).

Uns canvis en la pràctica de l'arxivística contemporània que també van anunciant i reflexionant altres autors. I més, quan s'està tractant del valor de la documentació més enllà del tradicional, si es vol fer conèixer evidència i tot allò que els documents poden expressar. "Les comunitats, i la necessitat humana de comunitat, sovint troben expressió a través dels arxius i els documents. Aquesta activitat de creació, conservació i ús dels documents esdevé un element central per a la construcció de les mateixes comunitats". (Bastian, J.A., Alexander, B., 2009) Bastian i Alexander, dos autors també principals que han tractat sobre arxius comunitaris i independents, afirmen que la creació de documents i el seu manteniment mostren com aquestes activitats per si mateixes creen comunitat.

En la seva obra, *Community archives, the shaping of memory*, els 14 autors que firmen diferents capítols i articles destaquen la gran connexió existent entre memòria i identitat. De la mateixa manera com hi ha una estreta relació entre els documents i les comunitats que els creen i utilitzen, que varien en funció de les condicions, tradicions i situacions de creació i d'ús.

Respecte el seu fons, una característica que comparteixen els arxius comunitaris és que molts col·leccionen materials que no són els considerats tradicionals d'un arxiu. Aquests altres objectes serien, per exemple, objectes, tota mena de registres,

treballs d'art, elements efímers com ara fulletons, pòsters, xapes o insígnies, pamflets i altre material imprès i de literatura grisa.

"L'estreta identificació entre la producció de la història, l'educació i la lluita política fa que s'entengui o es consideri a aquests arxius comunitaris independents com a nous moviments socials o com a part d'aquests " (Bastian, J.A., Alexander, B., 2009, p. 7). Aquests moviments socials acostumen a esdevenir organitzacions de base i locals que defensen el seu entorn local o la seva comunitat.

Per Bastian i Alexander, es pot afirmar que els arxius comunitaris no sorgeixen de cop o es creen fruit d'un impuls. En el moment que un arxiu d'aquestes característiques neix, i és nomenat com a tal, és un moment de reflexió i sovint una resposta a altres condicionants socials. Els autors parlen d'un "acte de resistència contra la subordinació i la discriminació". També ho expliquen perquè quan una història és negada o es fa invisible, un grup o una comunitat pot recuperar aquesta història combinant mites amb memòria comuna que, gràcies en part a activitats com els arxius comunitaris, fa que es reforcin a partir de que es fan visibles i es comparteixen. (Bastian, J.A., Alexander, B., 2009, p. 8)

Afirmen encara Bastian i Alexander que és potser en aquest context de desafiament i de resistència històrica envers la discriminació a la societat i la subordinació a les narratives oficials, que les històries independents i els arxius comunitaris potser s'entenen millor. (Bastian, J.A., Alexander, B., 2009, p. 8).

D'aquesta manera, Bastian i Alexander coincideixen amb Cook en el sentit que els arxiviers haurien d'ampliar les mires i horitzons propis, anant més enllà de l'arxivística tradicional, per abraçar una visió més àmplia i inclusiva dels documents que les comunitats creen. Una necessitat perquè les societats desenvolupin una narrativa més inclusiva del seu passat on hi càpiguen la diversitat i la varietat d'històries i veus, tractades i valorades de la mateixa manera.

Tots aquests autors fan referència al gir que està experimentant l'arxivística com a disciplina, teòrica i pràctica. Estaríem parlant d'una ciència basada en entendre l'arxiu com quelcom natural, i per tant de l'arxiver com a custodi passiu d'allò que esdevé de forma natural, des de la lògica positivista i més propera al pensament de Darwin i il·lustrat del s.XIX (amb Jenkinson com el seu màxim exponent), cap al posicionament de la construcció conscient i una "arxivització" mediada de la memòria social o de la construcció del discurs.

Aquest canvi també vindria donat per tots aquests moviments col·lectius, aquestes comunitats d'arxius, i com sorgeix una connexió íntima i emocional entre l'arxiu i els esdeveniments que es reflecteixen en aquests documents.

Una connexió que aniria més enllà d'aquells que van crear aquests documents i toca a tots els que descriu. Sentiments de connexió, pertinença i comunitat que són components bàsics d'un sentit de pertinença de la societat contemporània

que pot ser promoguda per una memòria col·lectiva més democràtica. (Bastian, J.A., Alexander, B., 2009, p.17).

Finalment, per acabar aquest apartat de revisió bibliogràfica, voldria destacar una iniciativa arrel dels moviments i activisme social i col·lectiu, i sobre els arxius comunitaris i independents. Es tracta del moviment "Documenting the now", una plataforma virtual, desenvolupada i creada de forma comunitària, que recull i ofereix estàndards ètics i eines per a la col·lecció i preservació de contingut digital i rellevant a les xarxes socials ⁹.

⁹ Documenting the Now, «Documenting the Now» <<https://www.docnow.io/>> [accedit 30 maig 2019].

3. Estudi de cas: l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina

3.1. L'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina. Un exemple d'arxiu comunitari en la realitat catalana

Partint de la base que situem a l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina com un arxiu comunitari o independent (AIC), en el territori català existeixen d'altres exemples d'entitats o centres amb veus pròpies. Així, des de la fi dels setanta trobem a Barcelona alguns AIC com ara l'Arxiu de l'Ateneu Enciclopèdic Popular¹⁰, l'Arxiu Històric del Poblenou¹¹, l'Arxiu Històric de Roquetes-Nou Barris¹², l'Arxiu Popular de la Barceloneta, Fons fotogràfic Popular Barceloneta (FFPB)¹³, el Centre de Documentació del Casal Lambda¹⁴, el centre de documentació de Ca la Dona¹⁵ o el centre de documentació de moviments socials La Ciutat Invisible¹⁶.

També trobem centres de documentació que van constituir-se des d'associacions, moviments o entitats al voltant de temàtiques concretes, com ara el centre o la tasca de documentació de Sida Studi¹⁷ (per a la promoció de la salut sexual des de l'educació, la formació, la informació i la sensibilització), el Centre Internacional de Documentació de Barcelona (CIDOB)¹⁸ o el Centre d'Estudis Africans i Interculturals (CEA)¹⁹.

M'agradaria destacar que no he trobat un registre ni d'arxius institucionals ni d'arxius comunitaris. I he sabut de l'existència d'aquests centres gràcies sobretot a un article de Vicenç Ruiz²⁰, al coneixement personal i a la cerca per Internet.

¹⁰ Ateneu Enciclopèdic Popular, «Biblioteca i Arxiu»

<<http://www.ateneuenciclopedicpopular.org/biblioteca-i-arxiu/>> [accedit 14 maig 2019].

¹¹ Arxiu Històric del Poblenou, «Arxiu Històric del Poblenou | Poblenou: Més de 150 anys d'història» <<https://www.arxiuhistoricpoblenou.cat/>> [accedit 5 maig 2019].

¹² Arxiu Històric de Roquetes Nou Barris, «El blog de l'Arxiu Històric de Roquetes-Nou Barris» <<http://arxiuhistoric.blogspot.com/>> [accedit 5 maig 2019].

¹³ Casa de la Barceloneta 1761, «Fons fotogràfic Popular Barceloneta (FFPB) – Observatori de la Vida Quotidiana» <<http://ovq.cat/portfolio/fons-fotografic-popular-barceloneta-ffpb/>> [accedit 5 maig 2019].

¹⁴ Casal Lambda, «Centre de Documentació Armand de Fluvià - Casal Lambda» <<http://lambda.cat/centre-documentacio-armand-de-fluvia/>> [accedit 5 maig 2019].

¹⁵ Ca la Dona, «Centre de Documentació – Ca la Dona, un espai de dones i per a dones» <<http://caladona.org/centre-documentacio/>> [accedit 24 maig 2019].

¹⁶ La Ciutat Invisible, «El projecte - Centre de Documentació dels moviments socials la Ciutat Invisible» <<http://arxiu.laciutatinvisible.coop/>> [accedit 5 maig 2019].

¹⁷ Sida Studi, «Centre de documentació. SIDA STUDI» <<http://www.sidastudi.org/ca/catalogo>> [accedit 5 maig 2019].

¹⁸ Cidob, «CIDOB - Barcelona Centre for International Affairs» <<https://www.cidob.org/ca/>> [accedit 5 maig 2019].

¹⁹ CEA, «Centre d'Estudis Africans i Interculturals» <<http://centrestudisafricans.org/>> [accedit 5 maig 2019].

²⁰ Vicenç Ruiz, «Memòria històrica: és l'hora ja dels arxius? (Vicenç Ruiz)», *Diari Ara digital*, 12 juny 2016 <https://www.ara.cat/opinio/Memoria-historica-lhora-dels-arxius_0_1594640532.html> [accedit 1 maig 2019].

D'aquesta manera, situaríem a l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina en el marc conceptual teòric com un arxiu independent o comunitari tot i que amb algunes particularitats. Està vinculat a un barri, zona i moviment veïnal i social i recull documents fora dels canals oficials i amb un alt component de construcció i relat de la història col·lectiva del barri (memòria històrica). Per contra, es troba molt lligat al seu creador (no hi ha una associació que ho gestioni) i el principi de procedència dels documents és divers ja que compta amb documents originals, còpies i documents que s'han anat creant fruit de la investigació del titular de l'arxiu, com ara la recollida de testimonis orals. Possiblement i des de la perspectiva de la tipologia d'unitat d'informació, el podríem considerar una barreja entre centre de documentació i arxiu.

Malgrat es podria confondre i/o considerar a l'Arxiu Històric de la Mina com una entitat sociocultural, més enllà de les nomenclatures i designacions, existeix en aquest centre una gran voluntat de dignificació de les persones d'una zona considerada tradicionalment com a marginal. Fins i tot es podria parlar d'un compromís polític, de reparació i de justícia social, que quedaria reflectit en aquesta voluntat primera de recollir, organitzar i gestionar com s'ha pogut i sabut la documentació d'aquest arxiu històric.

I és que, com relata Andrew Flinn (2011), el que resulta més "significatiu d'aquestes entitats [els arxius independents] és l'activitat en si mateixa (i les motivacions que han inspirat o generat aquesta activitat) més que la terminologia que s'usa per a descriure-les". (Impact of independent and community archives. J.Hill, *The Future of Archives and Recordkeeping. A reader*, p. 145-169. London: Facet Publishing).

3.2. Anàlisi i descripció de l'arxiu

3.2.1. Origen i història

L'Arxiu Històric de la Mina es constitueix com a arxiu als voltants de l'any 2000. I consta en el registre d'entitats de la Generalitat com a associació "Arxiu Històric i Centre de Documentació del Barri de la Mina i del Camp de la Bota" des de l'any 2003²¹.

Es tracta d'un centre que sorgeix en aquest barri de Sant Adrià de Besòs, a tocar de Barcelona, lligat a un entorn determinat, amb una forta marginalitat, i on les actuacions de les administracions a nivell de

Il·lustració 1. Cartells a la seu de l'arxiu. (Elaboració pròpia)

²¹ «Guia d'entitats. Departament de Justícia» <http://justicia.gencat.cat/ca/serveis/guia_d_entitats/index.html?accion=detalle&pag=1&identitat=51103&idtipus=2&v_tipent=2&v_classif=&v_final=&v_prov=8&v_comarca=13&v_poblacio=&v_nom=Mina&v_partit=cap&v_nombrecensal=&v_dataaltacens=> [accedit 8 juny 2019].

política urbanística i social despertem aquest interès per documentar el que està passant en aquella zona. Per tant, podríem dir que neix amb un fort component crític davant l'administració i la narrativa oficial i també amb un component de reparació històrica, per la dignitat dels veïns i veïnes del barri. El passat com a eina per a la lluita del present.

De fet, a la presentació del web de l'Arxiu Històric de la Mina²² es detalla aquesta circumstància. El seu principal objectiu és "que no es perdi la memòria històrica d'aquests "barris perifèrics" que han hagut de lluitar contra uns poders socials que els han marginat". I segueix explicant que l'arxiu, a banda de relats, vol oferir "claus d'interpretació històrica i social" dels processos de lluita, no sempre reeixida d'un barri que ha estat, alhora, "perifèria de dues ciutats": De Barcelona i de Sant Adrià de Besòs".

Aquesta tasca va començar amb un grup de sis persones implicades en la gestió de l'arxiu però que amb el pas del temps, i per diversos i diferents motius i circumstàncies, han deixat al capdavant de la gestió al seu principal impulsor i titular, Josep Maria Monferrer i Celades.

Un arxiu-centre de documentació amb un inici de treball en xarxa dels seus membres i on sobretot continua havent, d'alguna o altra manera, la participació dels veïns i veïnes del barri de la Mina.

Il·lustració 2. Seu de l'arxiu al barri de la Mina.
(Elaboració pròpia)

3.2.2. Entrevista al titular de l'arxiu

La trobada es desenvolupa un dilluns 8 d'abril pel matí a la seu de l'arxiu, als baixos del c/Orient 15, en un dels blocs de la zona anomenada "Mina Vella", la primera fase de blocs que es van construir als anys 70 al barri.

²² Arxiu històric del Camp de la Bota i la Mina, «Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina» <<http://arxiuhistoric.desdelamina.net/>> [accedit 8 abril 2019].

L'entrevista s'ha estructurat per blocs, per facilitar el desenvolupament i la captura d'informació. Aquests són: l'origen, els fons i els documents, les relacions, el futur de l'arxiu i la trajectòria personal del seu titular.

Al llarg de les tres hores i mitja, o potser una mica més, que dura la trobada, les explicacions amb convicció i passió, les divagacions i anècdotes del Josep Maria es veuen interrompudes sovint per algun veí o veïna que passa, ja sigui per saludar, ja sigui perquè alguns són membres de l'Associació de Veïns i utilitzen l'Arxiu per reunir-se i preparar temes, o també visites de persones relacionades amb algunes activitats on l'Arxiu hi participa. El centre és una entitat viva i implicada en el dia a dia del barri.

L'entrevista a l'Arxiu es desenvolupa en un ambient tranquil, acollidor i a la vegada viu i dinàmic, com el seu creador²³, que va néixer a Benassal (València) el 1942, és escolapi, pedagog, filòsof i que va exercir com a professor al Camp de la Bota i a la Mina durant més de trenta anys dels més de quaranta anys que porta vivint al barri, des del 1975.

Il·lustració 3. El Josep Maria Monferrer a l'Arxiu Històric de la Mina. (Elaboració pròpia)

Amb una mirada càlida i un somriure afectuós em convida a passar i seure a la gran taula allargada en mig de parets plenes de reproduccions de fotografies grans en blanc i negre, que ja suposen un breu recorregut a cop d'ull per la història i les vicissituds de la Mina.

L'origen de l'arxiu

El Josep Maria Monferrer és un home compromès, que s'expressa amb molta claredat i convicció, i que creu profundament en l'educació i la transformació social.

²³ TV3, «Escolapi al barri de la Mina - Signes dels temps», 2016 <<https://www.ccma.cat/tv3/alcarta/signes-dels-temps/escolapi-al-barri-de-la-mina/video/5582252/>> [accedit 26 abril 2019].

És molt crític amb les actuacions del poder polític i econòmic i, sobretot, en tot allò que atempti contra la dignitat de les persones i l'equitat i justícia social.

Ell és el president de l'Arxiu i ha estat el seu impulsor, quan un grup de persones va decidir crear aquest centre com una nova entitat veïnal, sense ànim de lucre, davant l'aprovació del Pla de Transformació de la Mina i totes les actuacions previstes, com ara la construcció i conversió del Camp de la Bota en l'espai per al Fòrum de les Cultures l'any 2004. "Quan veiem tota la transformació que hi ha ens diem que no podem oblidar la memòria històrica nostra del barri de la Mina, perquè ens estan esborrant", rebla en Josep Maria.

Es refereix al Camp de la Bota, on havien viscut moltes persones del barri, en les barraques, el record a les 1.706 persones afusellades pel règim de Franco (de 1939 a 1952) a la zona del "Parapeto" (al costat del Camp de la Bota, cap a Sant Adrià), o les pràctiques comunitàries i educatives que es van realitzar als anys 50 o 60²⁴.

Van començar a recollir la memòria històrica oral "d'unes famílies que mai se'ls havia consultat". De fet, els objectius clars d'aquest Arxiu han estat (J.M. Monferrer, 2016, p.81) :

1) Recuperar la memòria històrica i que no s'oblidi el passat. Afirmar Josep Maria, "veure el passat per entendre el present és molt important. I entendre el present per projectar el futur és fonamental".

2) La participació de les persones en un projecte comú, ja sigui amb l'aportació d'imatges i explicant aquestes (per exemple, de l'època del Camp de la Bota) o aportant el testimoni de fets viscuts. "Això és un arxiu d'experiències vives de la gent. Aquest apoderament de la gent és un projecte pedagògic, no és un projecte històric. Però porta molta història. I una història no oficial. Perquè les oficials fan unes històries sempre explicades des dels vencedors, no des dels derrotats. I aquest recordar el que oficialment s'ha volgut oblidar fa considerar-se a les persones més dignes, no com uns marginats".

Això és un arxiu d'experiències vives de la gent. Aquest apoderament de la gent és un projecte pedagògic, no és un projecte històric. Però porta molta història. I una història no oficial.

Per al Josep Maria Monferrer les actuacions a nivell urbanístic i les decisions polítiques preses sense el suficient acord ni la participació i/o implicació dels veïns i veïnes de la Mina han estat el detonant de la cronificació dels problemes socials, cívics, econòmics, educatius i de convivència en el barri. Al·ludeix al fet que la creació del Fòrum de les Cultures el 2004 va comportar esborrar espais

²⁴ Paula Russiñol, «España: Los profesores que llevaron la revolución pedagógica a las barracas del Besós - OtrasVoces en Educación.org», *Otras voces en educación*, 23 juny 2018 <<http://otrasvoceseneducacion.org/archivos/281594>> [accedit 24 maig 2019].

controvertits per edificar i construir equipaments o zones més significatives. "Realment allò era, inicialment, un espai cultural però per fer després especulació".

I també com en tota aquella zona del Besòs, els terrenys anaven guanyant valor i es requalificaven, ja des de l'època de Franco, i ha servit per fer especulació urbanística i per enriquir certes persones, grups i empreses.

"El Fòrum està construït amb unes muralles on des d'aquestes la Mina queda absolutament invisible". Explica com el barri ha tingut prou mala fama perquè la inversió "no està disposada a invertir també en el Fòrum sinó se soluciona el tema de la Mina". Es crea llavors el Consorci del Besòs, qui dirigeix el Fòrum, i un Consorci a part que és el de la Mina, per garantir que hi haurà molta inversió per transformar el barri. "Però com això no s'ho creu ningú, posen les muralles i la Mina continua, vint anys després, amb una sèrie de problemàtiques socials sense resoldre. I aïllada a demés".

L'origen del model de gestió per a transformar la Mina es troba en un programa europeu anomenat URBAN II, el Programa Europeu per a la Regeneració Econòmica i Social de les Ciutats i Barris amb dificultats. Aquest programa, dotat amb subvencions per finançar plans de transformació, exigia actuar a partir de 7 eixos: reurbanitzar l'espai; atendre temes de formació, atur i salut; integració de persones marginades; integració dels transports públics; reducció i tractament de residus; noves tecnologies i millorar el govern del barri o de la ciutat. Aquests eixos s'havien de gestionar des de la participació dels ciutadans en la presa de les decisions; des de la promoció de xarxes d'intercanvis entre tècnics i usuaris i des de les avaluacions conjuntes. (J.M. Monferrer, 2016, p. 39).

"Quan la negociació es fa amb el Parlament Europeu el Pla de Transformació havia de ser 50% social i 50% urbanístic. L'urbanisme s'ha emportat el 80% i lo social s'ha fet força malament. I així estem!".

Aquest argument s'explicaria perquè dels sis objectius globals previstos per a la Transformació Integral de la Mina, el Consorci del Besòs, qui programava les accions d'urbanitzar els espais públics i crear nous habitatges socials, l'objectiu número 1, hauria invertit el 85% dels diners rebuts. (J.M. Monferrer, 2016, p. 46).

És a dir, pel titular de l'Arxiu, "el Pla de Transformació ha sigut més especulatiu que social".

Unes actuacions condensades en el Pla de Transformació de la Mina en el 2000 però que ja venien de lluny, de quan es va crear i construir el barri a finals dels 60-70, i on l'interès pel tema econòmic i urbanístic hauria pesat molt més que tot el vessant social i de voler solucionar els problemes i les dificultats de la comunitat. Per això l'Arxiu Històric de la Mina, segons Monferrer, "és un projecte històric, però és un projecte també d'educació de les ments, del cervell i del cor de la gent. Que no se

Il·lustració 4. Interior de l'arxiu al barri de la Mina. (Elaboració pròpia)

n'oblidin del que han patit els seus pares a les barraques". Un objectiu de recuperació i dignificació de les persones. Per això, a fora en el carrer es llegeix a l'eslògan de l'arxiu "Lluitem per la nostra dignitat".

Fons i documents

I és que el treball de l'Arxiu s'ha plantejat molt des del punt de vista de la recuperació de la memòria oral. El conjunt dels més de 10.000 documents amb què compta el centre, - entre fotografies, textos, transcripcions, documents originals escrits, còpies, vídeos -, s'han reunit tenint en compte criteris pedagògics i no tan sols historicistes. "Jo no sóc historiador. I tot això ho hem viscut molt des del treball pedagògic de la gent que tenim aquí. El plantejament ha sigut més escoltar i preguntar a la gent". Perquè "hi ha pocs arxius històrics dedicats a investigar el patiment de la gent marginal".

Així, hi hagut una tasca d'investigació, de trobar el context a tot allò que ha anat esdevenint en aquella zona del marge dret del Besòs. I per fer-ho, el Josep Maria ha anat buscant informació i documentant-se sobre la història de la Mina. Perquè d'aquesta manera es pugui situar tot allò que posteriorment va esdevenint i els testimonis de les persones que van aportant el seu relat de vida i experiències viscudes, perquè "si tu comences a parlar d'un text i no tens el context, això és molt manipulable. Una història sense context és una història manipulada, sempre. Són historietes llavors".

És a dir, l'Arxiu es troba organitzat sempre partint des d'un context i després per períodes, èpoques concretes, a on es van situant els testimonis personals, els escrits, les fotografies. Relata en Josep Maria, "m'interessa moltíssim més el que diu la gent que ho ha viscut, que ho ha patit. Perquè aquestes històries no coincideixen. La història sempre la fan els poderosos i els vencedors. I hem d'aprendre a fer la nostra història. I aquest és una mica l'objectiu d'aquest petit arxiu".

Disposar d'una visió global, on també s'ha anat acompanyant d'una cerca i cessió d'imatges aèries per a ús pedagògic de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, per anar veient com es transforma l'espai, i a partir d'aquí anar "escoltant les persones i situant les coses. Perquè llavors la història concreta encaixa rapidíssimament amb l'espai i el temps". El Josep Maria està molt interessat en entendre perquè han anat passant les situacions, els fets. "Tu vas analitzant, fent-te preguntes i a mesura que tu et vas fent preguntes t'obliga a entendre allò, perquè després entendràs també les històries viscudes per la gent".

Tot això ho hem viscut molt des del treball pedagògic de la gent que tenim aquí. El plantejament ha sigut escoltar i preguntar a la gent. Hi ha pocs arxius dedicats a investigar el patiment de la gent marginal.

D'aquesta manera, els períodes en que s'ha dividit o classificat la informació que conté l'Arxiu són (J.M.Monferrer, 2016, p.82):

- La Mina Rural. Amb 1.000 documents escrits i gràfics.
- El Camp de la Bota (1850-1978). Amb més de 2.500 documents.
- La creació del barri de la Mina (1969-2000). Amb més de 5.000.
- El Pla de Transformació de la Mina (2000-2015). Amb més de 15.000 documents.

I el fons encara compta amb molt de material que no s'ha escanejat. El Josep Maria explica que s'han publicat força elements però que no està tot. "Vaig fent un treball de formigueta, poquet a poquet". I també compta amb força fotografies de les que desconeix el seu productor. "No sóc historiador. Hi ha cantitat de fotografies que no sé de qui són. Perquè me les ha portades gent... D'algunes sí que sé però d'altres..." En la seva majoria, imatges que les han portat sobretot persones del barri de la Mina.

I es tracta d'un arxiu actiu, que encara rep documentació malgrat que el Josep Maria no s'ha plantejat en algun moment si vol deixar de rebre'n. "Si en rebo, molt bé. I si no en rebo, també".

Sobretot, en aquests moments, l'Arxiu és una entitat viva però que d'algunes èpoques ja ha "tancat caixa" respecte al fons de documents que conté. Com ara els relatius a l'espai de la Mina Rural, del Camp de la Bota i fins i tot també de la Mina fins a l'any 2000, del Fòrum de les Cultures.

El que està augmentant per contra és tot el relatiu al moment actual, el que està passant en l'època actual. "El tema és deixem material que constati certs problemes socials o polítics o econòmics que estan passant aquí, per exemple, tot el tema de les drogues, com està afectant tot aquest procés aquí al barri de la Mina. Això no és per publicar-ho ara. Però sí que quan algú vulgui escriure la història de la Mina i nosaltres ja no estiguem, si hi ha una documentació d'aquell context, del que passava, també pot escriure el seu llibre. O fer el seu anàlisi".

En aquest moment el que s'investiga són els documents sobre el present. "Més que veure el passat per entendre el present", ara es tracta de "parlem del present per què d'aquí un futur també s'entengui el futur quan aquell futur sigui present".

Quant a la conservació, la majoria de documents digitalitzats (escanejats) es troben

Il·lustració 5. Pòster d'un xerrada a la UPC. (Elaboració pròpia)

a l'ordinador i al núvol. Tot i que, com ja apuntava, encara hi ha força documents que no ha pogut escanejar. "Els tinc ordenats més o menys per anys. Però a mi si se m'acaba ja la corda ho entregaré així i si algú vol investigar, que investigui".

Perquè dels documents digitalitzats no es poden veure per internet, no són de consulta oberta a la xarxa. "Aquest és el gran problema que tenim aquí. Tenim un material extraordinari, però la gent ha de venir aquí per mirar-lo".

I no es pot consultar per internet "perquè s'ha de fer una base de dades, una base de dades tècnicament ben feta, com té qualsevol arxiu, i llavors donar una clau i que tothom des de casa seva, des de qualsevol racó del món, ho pugui consultar." Un projecte que s'està mirant de trobar una solució com ara negociar amb les universitats, per establir alguna col·laboració.

Relacions de l'arxiu

Tot i que compta amb el suport logístic, en la tasca de fotografia i informàtica d'un veí i antic alumne, el fotògraf Jose²⁵, i també suport moral dels veïns i veïnes, actualment el Josep Maria es troba força sol en la gestió de l'Arxiu. Afirmar, pesarós, que el barri s'ha anat trencant amb el temps i com el seu paper "s'ha convertit una mica en una resistència casi individual".

Explica el Josep Maria que a nivell de relació amb altres centres o arxius hi té una relació cordial però que actualment no els sovinteja gaire perquè quan li ha calgut informació, com la documentació relativa a la Mina, al Camp de la Bota, quan pertanyien al municipi de Sant Martí de Provençals, a principis de s.XX, o a l'Església, l'han ajudat i facilitat la feina a l'Arxiu Històric del Poblenou, per exemple.

Tenim un material extraordinari però la gent ha de venir aquí a mirar-lo. S'ha de fer una base de dades tècnicament ben feta, donar una clau i que tothom des de qualsevol racó ho pugui consultar.

Relata com l'alcalde de Sant Martí de Provençals, que abastava força municipis fins arribar a Nou Barris a principis de s.XX, es va suïcidar quan Sant Martí es va annexionar a Barcelona. I com en aquell mateix període Sant Adrià de Besós tenia mil habitants dels quals vora sis-cents vivien a la Mina fent de pagesos. "Sant Adrià de Besós és una mica com un poll ressuscitat. És una ciutat que, primera, dividida pel riu i dividida per barris, no té estructura de ciutat. És un puzzle mal muntat. I aquest és un dels elements contextuais que també expliquen molta història de la Mina". I la importància de veure quin és el context de la Mina a la ciutat. Relata que en la seva opinió es tracta d'una ciutat, la de Sant Adrià, on "cada uno va a su bola", "on tot està com

²⁵ Jose SRaz, «Porfolio de Josesraz» <<http://fotografiasolidaria.desdelamina.net/index.html>> [accedit 20 maig 2019].

molt per fer com a consciència de ciutat". I explica com la Mina d'un barri passa a ser dos barris, de dos a tres i, finalment, són quatre barris els que configurarien la Mina. En "plan" burlesc parlem de La Mina antiga, que és aquesta [on està la seu de l'arxiu històric], la Mina nova, La Mina mixta i La Mina "pija". I llavors, clar, això és el barri de La Mina. Home el barri de La Mina és un barri trencat. Com Sant Adrià".

Afirma el titular de l'Arxiu Històric que actualment el que es treballa és "analitzar, deixar material, perquè el dia de demà no es perdi la història del barri de La Mina. O certa lectura del barri de La Mina, que la fem des dels veïns. Perquè una lectura oficial la continuen fent. Però és clar, no lliga, no acaba de coincidir".

El Josep Maria parla també de les relacions que té l'Arxiu amb grups de diferents entitats que van al barri a fer rutes turístiques, on les fa ell mateix per donar a conèixer tot el que era el Camp de la Bota, el Fòrum, o també per apropar-se a la realitat de la Mina. Són entitats de Barcelona i, sobretot, també des de fa tres anys compta amb la visita i l'interès d'estudiants universitaris, primer de la Universitat de Barcelona i després de la Universitat Politècnica de Catalunya. "Que aquest arxiu sigui una mica més conegut facilita també que, per exemple, vinguin aquí força gent a fer parts de la seva tesi doctoral. En tinc aquí ja registrades com quatre o cinc, i ara n'hi han un parell més. Tesis, a demès, algunes amb cum laudes molt ben fetes sobre, per exemple, tot el barri de La Mina com afecten socialment "los muros invisibles". Perquè per exemple, la rambla de la Mina és un mur invisible. Tots aquests espais tancats i dividits, la ronda, el tren..., facilita que tot això siguin guetos. Li diuen tot el barri de La Mina. Però realment no hi ha un barri de La Mina, humanament parlant. L'espai es diu així perquè abans hi havia la mina d'aigua. I té un nom històric, però no és un nom real del barri de La Mina. Això, està trencat aquest barri". I afirma que no s'imaginava com el treball de crear un arxiu, "d'intentar fer aquest projecte educatiu de que la gent parlés sobre la seva memòria oral acabés tenint tantíssima força i tant de poder dintre d'aquest model de treball universitari". Força diferent a l'època en la que ell va estudiar.

Així, el Josep Maria confirma que té bona relació en general tant amb entitats, associacions, veïns tant de dins com de fora del barri. "Tinc bona relació amb tota la gent amb la que es pot relacionar bé". I respecte a la comunitat gitana, força nombrosa al barri, la seva relació és "diguem correcta. No en parlem més. Deixem-ho en correcta, per no dir res. Perquè això ha canviat moltíssim. La Mina, és claríssim que és un barri trencat. I no solament en quatre Mines, sinó socialment, sociològicament també està trencat". Al·ludeix a la complexitat de la situació i com també a l'Arxiu disposa d'una documentació ben valuosa sobre la comunitat gitana, com són les que fan referència a la creació de les escoles gitanes als anys 50. "Que per primera vegada a Espanya aquells pares analfabets construeixen unes escoles pels seus fills, perquè no sabien i no podien estar al Castell, perquè els hi agafava claustrofòbia, perquè eren encara seminòmades, és una experiència única! "

Comenta com a l'acte d'inauguració del memorial per les persones afusellades pel règim de Franco al Parapeto, on ara està l'edifici blau del Fòrum, i que es va celebrar al març d'aquest any, a ell el van fer parlar en segon lloc després de l'alcalde, Ada Colau. El fet que a ell el situessin com a "portaveu o representant dels arxius històrics de la ciutat de Barcelona ho vaig trobar tret de context".

Perquè "aquest arxiu és un "cutrerí". És una cosa molt senzilla al costat de certs arxius que hi han aquí, molt més potents, de gent molt més preparada, que són historiadors, que són equips. Aquí anem més sols que la una. Malgrat tot, aquesta exageració jo me l'agafo, no com una cosa certa, si no com admetre que molta de la documentació que després han fet servir no ha sortit dels altres arxius, ha sortit d'aquest".

Per tant, com un cert reconeixement "d'aquest petit habitacle a on, gràcies a la participació de la gent, hi ha una documentació extraordinària, que no la té ni Barcelona ni la Generalitat".

Justament, amb les administracions en general explica el titular de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina que en termes econòmics no reben cap ajuda econòmica i/o subvenció. "Econòmicament és una mica desastre. No hi han recursos". "Això és un voluntarisme de que continuï i no es mori. Perquè de la meua jubilació en pago una part". I també de vegades recorre a l'ajuda econòmica d'amics. I afirma que tampoc tenen interès en rebre cap ajuda de les administracions perquè poden seguir sent, d'alguna manera, "independents i autònoms per a qüestionar o criticar les actuacions i els representants polítics i de les administracions si cal".

És a dir, l'Arxiu es finança a base de les aportacions del mateix titular, la seva jubilació, i també de l'ajuda econòmica quan cal dels amics. I riu irònicament afirmant que "dubto que hi hagi pocs arxius tan ruïnosa com aquest".

Il·lustració 6. Josep Maria Monferrer amb un veí a la seu de l'Arxiu Històric de la Mina. (Elaboració pròpia)

Sobre les crítiques a l'administració el Josep Maria també argumenta que malgrat considerar el Pla de Transformació com un fracàs també hi ha coses positives, com ara el Poliesportiu o la Biblioteca. "Hi ha una sèrie de transformacions que s'han fet coses molt ben fetes i la utilització després que s'ha fet ha sigut molt partidista.

Clar! Si fem una llista no tot ho han fet malament. Però es que "Com aquest tío nos tiene manía, no hace más que criticar". Bueno, el que critico després moltes vegades de coses que han fet és quin ús se li dona."

Malgrat que indica que "podien haver-ho fet pitjor encara! Per lo tant, en algunes coses han estat bé!?". I referma que com ell es molt crític amb si mateix també ho és amb les administracions. "Els veïns també són culpables de coses que passen aquí. Però més que ser crític amb els veïns, sóc crític amb els

que administren els dèficits del veïns. Jo no seré mai crític en una conversa concreta amb una sèrie de personatges... Vaig tenir molts anys alumnes meus que eren més o menys trapelles però que no eren mala gent. Doncs a aquesta gent no els penso mai fer una crítica. La gent tenim tots dret a ser persones, i a tenir un mínim de possibilitats, una renda mínima bàsica, per viure dignament. Si resulta que això els polítics no ho fan, i només fan que diners a la butxaca i un malgastar de cara a la imatge, i deixen que hi hagi gent que queda marginada, i a sobre vampiritzada per altre tipo de poders, què vol dir? A aquesta gent jo no els criticaré mai. Ara, als polítics els deixaré verds". Reafirma que ell no és crític perquè "ho vulgui destruir tot" sinó perquè "l'has d'apoderar a la gent". I segueix dient que "la història d'aquí del barri de La Mina és molt penosa, i la història personal és molt dura".

I com les circumstàncies són determinants moltes vegades "més que la pròpia voluntat". Per això "quan parlo amb una persona que no conec, me la miro, però, sobretot, lo primer que vull saber és a on té els peus. Perquè depèn on tingui els peus, un veu les coses en funció d'on ha posat els peus".

En resum, el Josep Maria argumenta sobre el paper de les administracions i del que han fet que "hi ha molta inversió i no sempre les grans i bones inversions estan utilitzades per potenciar i per educar a nivell d'una gent com la que tenim aquí. És a dir, "el culto" i la pela "son los dos elementos" que s'acaben imposant. A mi m'agradaria no ser tan crític, però és que si ho veig així no diré una altra cosa".

Els veïns també són culpables de coses que passen aquí. Però sóc crític amb els que administren els dèficits dels veïns. Sóc crític no perquè ho vulgui destruir tot sinó perquè a la gent l'has d'apoderar.

Hi ha molta inversió i no sempre les grans i bones inversions estan utilitzades per potenciar i educar a nivell d'una gent com la que tenim aquí.

Futur de l'arxiu

Respecte un horitzó per a la Mina, el Josep Maria Monferrer es mostra escèptic i afirma que no ho veu clar però el que sí veu és el present. Explica que a l'Arxiu hi ha molta documentació de les lluites veïnals, de les manifestacions de quan es crea el barri de la Mina, ja que és una zona que, segons Monferrer, es construeix a corre-cuita i on només creat el barri d'alguna manera queda abandonat, al·ludint a un article del periodista Josep Maria Huertas Claveria en el diari Telexprés de 1974.

Per posar una mica en context, el 1969 es va construir el primer sector del barri, la "Mina Vella", amb 14 blocs, un de 12 alçades i els altres de 13, i dels quals nou van ser edificats amb totxana i la resta amb un sistema constructiu més ràpid però més difícil de fer reformes a posteriori, el sistema dels encofrats. Aquest sistema es va utilitzar a la Mina Nova, on un conveni econòmic signat per l'Ajuntament de

Barcelona i el Instituto Nacional de la Vivienda el 1970 obliga a tenir acabats 2.152 habitatges en dos anys i per a ús exclusiu de persones que vivien a les barraques, de les nombroses que hi havia a la ciutat de Barcelona. (J.M. Monferrer, 2016, p. 30-31). D'aquesta manera, en el barri van anar a viure força persones que van anar ocupant els pisos però sense que estiguessin acabats els equipaments i serveis per a tota la zona: enllumenat públic, correus, telèfons, telègrafs, biblioteca, parcs, locals per jubilats, cap centre sanitari, la primera escola va ser inaugurada el 1973...

Tot aquest context va provocar fortes mobilitzacions veïnals. El Josep Maria explica que té fotografies de la Plaça del Centre Cívic on es podien aplegar en aquella època, anys setanta i vuitanta, entre mil-cinc-centes i dues-mil persones a una Assemblea que es va convocar. Fins i tot es van convocar vagues generals al barri on també "els bars tancaven". I comenta que "tot això després es va normalitzant. I d'alguna manera es va trencant. Avui dia s'organitzen activitats, com la Setmana Cultural, són coses d'un nivell molt alt, i el percentatge de la gent que hi participarà no arribarà a un 5%. Què està passant? Està passant que d'una societat que per defensar-se s'aglutinava, la mentalitat era "Unidos Podemos", que és encara un eslògan polític actual, en aquest moment és una societat en que "cada uno va a su puta bola". Vull dir, aquest barri per moltes raons, que ara no és l'hora d'explicar, és un barri trencat. Com a un altre nivell ho és Sant Adrià. Però aquest barri és un barri trencat, i "cada uno va con su grupito o va a sobrevivir como pueda".

I fa una reflexió dient que la manera de treballar s'ha de canviar perquè "sinó penquem moltíssim amb pocs fruits". I corrobora com està passant el mateix a l'Associació de Veïns o a d'altres entitats del barri on hi ha poca gent treballant.

D'una societat que per defensar-se s'aglutinava, en aquest moment és una societat que "cada uno va a su bola". És un barri trencat. Un individualisme que s'està imposant a tota la societat.

"Vol dir, si aquest és el present, i tu em preguntes pel futur, un barri tan trencat, el futur està molt negre. Perquè "a mi si me dan algo, pues me largo. Me importan un pimiento los demás". És a dir, és aquest individualisme que s'està imposant, no a La Mina, sinó a tota la societat!"

I argumenta que aquest és un fenomen d'anàlisi d'un model de societat individualista. "Sobrevive como puedas, la mejor manera, espabílate tu y los demás, que se jodan". I com actualment el valor del metre quadrat als terrenys de la Mina s'han multiplicat per cinc o per sis. Una situació primordial per "no fer volar coloms". "O hi ha un canvi aquí substancial, que tal com van les coses... Jo no el sé veure. M'encantaria poder-lo veure, perquè obriria una nova esperança. Vol dir que hem de lluitar per la nostra dignitat, que és l'eslògan d'aquí. Però també perquè La Mina acabarà d'existir, desapareixerà. És massa ric el metre quadrat d'aquí de sòl... Perquè creixent Barcelona cap aquí, creixent Sant Adrià perllà, tingui aquesta habitació dels mals endreços; que és una habitació vella i bruta, a on la fan servir fins ara d'una manera extraordinària, enviant tot el problema de la droga".

Una situació que ja ve de llarg, amb una problemàtica des dels anys setanta i vuitanta, que actualment també s'ha endurit i empitjorat. I explica com dels drogoaddictes que van a punxar-se a la Mina un 80% són de Barcelona. Perquè, segons Monferrer, Barcelona pressiona policialment i a la Mina es deixaria fer. Perquè? "Perquè és l'habitació dels mals endreços. Perquè la imatge de Barcelona no pot quedar tacada. La imatge de Sant Adrià tampoc. Llavors pressionen, aquí no miren. I aquí, campí qui pugui".

I afirma que "aquest procés immediat de degradació que tenim ens ha portat a la ruptura dels teixits associatius. Per lo tant, no tenim defenses col·lectives".

Així, el Josep Maria veu el futur negre. On la gentrificació, la "fugida o sortida" de la gent més pobra cap a les perifèries, també acaba afectant aquests barris i zones ja que el centres de les ciutats "han de ser magnífics. Tot passa igual, perquè és també un model de construcció urbanística fruit, primer, d'una gran sembra durant molts anys del Govern Espanyol, del PP, i d'una recuperació de VOX ara, del pur franquisme". I explica com és una situació que no és només de barri sinó que és de país. "Un país que no té futur. És un país que està fet pols absolutament. I cada vegada més apoderat dels poderosos. Els poderosos econòmics, evidentment. Però més a la pràctica, poderosos amagats, com sempre".

La Mina és una habitació dels "mals endreços". I acabarà d'existir. És massa ric el metre quadrat d'aquí de sòl... I el procés immediat de degradació que tenim ens ha portat a la ruptura dels teixits associatius. No tenim defenses col·lectives. Malgrat tot, hi ha moltes esperances.

I, hi ha esperança? Doncs malgrat aquesta anàlisi i visió negatives, segons Monferrer també hi ha marge per a les esperances, "moltes". Com a exemple, fa referència a la celebració del Dia de la Dona, les manifestacions, de les quals fa anys que no es perd el 8 de març. "Aquí hi ha un moviment feminista molt potent, però no aquí, eh? A tot arreu. I com afectarà això a La Mina? A La Mina passa això també? Les dones d'aquí de La Mina també estan canviant. Dintre d'un ordre, perquè dintre del món gitano són molt més controlades. Però, Déu ni do el que estan canviant. Estan aixecant el cap i es fan respectar. És un ritme més baix, però dintre d'aquesta estructura tan piramidal que és la societat gitana, Déu ni do, com comencen a fer-se respectar".

I quin és el futur per al centre, segons Josep Maria? Una situació d'esperança en un futur que Monferrer veu caòtic i on a tota la documentació i el fons que té a l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina ho veu per a deixar constància justament de tot el que està passant i ha passat en aquella zona perifèrica entre Barcelona i Sant Adrià de Besòs. "El que tinc claríssim i que no faré, que mentres hi hagi aquest Govern aquí, això ho entregui a l'Arxiu de Sant Adrià. Perquè ho destruïrien". I com que ell està convençut del valor pedagògic, social, històric i educatiu de tot el fons: "I negociaré amb qui vulgui acceptar-ho, mentre això pugui ser consultat per qui sigui i gratuïtament.

Jo ho he rebut gratis i no he cobrat mai un euro per servir i donar fotos i atendre. Perquè és una eina educativa per mi. No és una eina comercial. No vull que ho sigui. Per lo tant, si algú es compromet a difondre'l, aquesta base de dades, i guardar-ho i cuidar-ho, jo li dono. Amb unes condicions que estiguin signades. Que sigui gratuït, i que pugui continuar aquest ús pedagògic. I si això no ho accepta ningú, segurament ho regalaré".

Un ús pedagògic i històric perquè segons el Josep Maria el que té a l'Arxiu són models educatius exportables en el temps on potser d'aquí a uns anys la societat serà tan diferent que no farà falta aquella feina realitzada, però que pot inspirar a que d'altres hi puguin crear altres projectes, iniciatives. "Per lo tant, que això ja quedi com un fòssil per memòria històrica, per a recordar el passat ja m'està bé. Però sobretot, com a educador, penso que això serveixi per a reflexionar sobre què vol dir "educació". Jo he convertit la memòria en un element educatiu, perquè la gent reflexioni sobre què està trepitjant, d'on ve i cap a on va. D'aquí quinze anys, segurament, aquest esquema no serà vàlid, però la idea sí. Com és vàlida la pedagogia de Paulo Freire, o com és vàlida la pedagogia de qui sigui".

Il·lustració 7. Interior de l'arxiu al barri de la Mina. (Elaboració pròpia)

3.2.3. Descripció arxivística

En aquest apartat es detalla el fons, els documents amb que compta l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina, la seva organització, tipus de documents, tant de la part que es troba a l'ordinador com la que es troba en capses i carpetes.

Els documents que es troben en les capses, podríem dir que estan agrupats en diferents períodes de temps, aproximadament:

- Disset capses de l'etapa del Pla de Transformació de la Mina, des del 2000 fins al 2015.
- Catorze capses de la Mina Rural i quan es va gestar el barri, dels anys 50 fins al 2000.

Il·lustració 8. Part del fons de l'Arxiu. (Elaboració pròpia)

A continuació es detallen en imatges el títol de les capses:

Il·lustració 9. Capses Pla Transformació. (Elaboració pròpia)

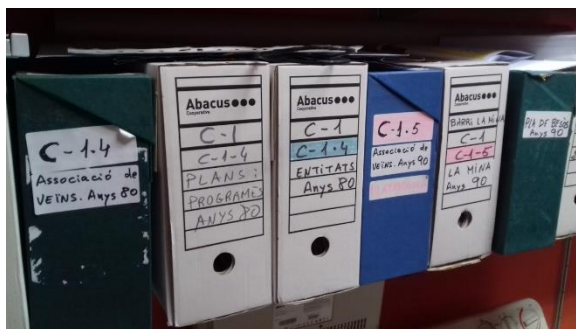
Il·lustració 10. Capses Pla Transformació. (Elaboració pròpia)

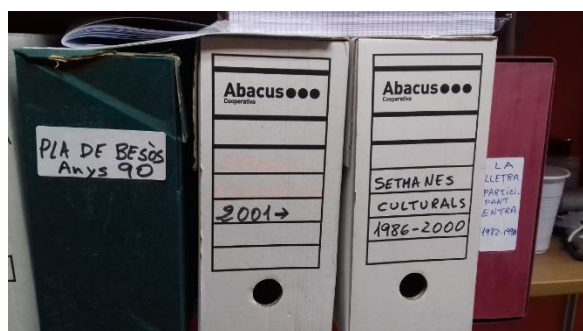
Il·lustració 11. Capses Pla Transformació. (Elaboració pròpia)

Il·lustració 12. Capses creació Mina. (Elaboració pròpia)

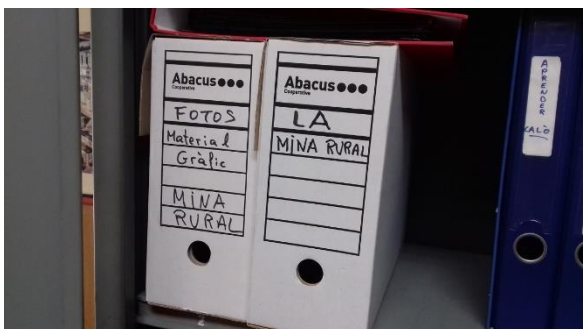
Il·lustració 13. Capses creació Mina. (Elaboració pròpia)

Il·lustració 14. Capses creació Mina. (Elaboració pròpia)

Il·lustració 15. Capses armari de fotografies. (Elaboració pròpia)

Il·lustració 16. Capses armari de fotografies. (Elaboració pròpia)

Il·lustració 17. Capses armari de fotografies. (Elaboració pròpia)

L'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina compta amb més de 10.000 documents en total, segons ha recordat el seu titular, el Josep Maria Monferrer.

Recordem els períodes en que s'ha dividit o classificat la informació que conté l'Arxiu (J.M.Monferrer, 2016, p.82):

- La Mina Rural. Amb 1.000 documents escrits i gràfics.
- El Camp de la Bota (1850-1978). Amb més de 2.500 documents.
- La creació del barri de la Mina (1969-2000). Amb més de 5.000.
- El Pla de Transformació de la Mina (2000-2015). Amb més de 15.000 documents.

Hi ha una part que es troba escanejada i força documents, sense especificar-ne la quantitat, que no estan encara escanejats, digitalitzats.

Per tipus de documents hi ha:

- Fotografies originals i fotografies que són còpies.
- Imatges aèries comprades a l'Institut Cartogràfic de Catalunya, per a ús didàctic i d'investigació sense possibilitat de cessió a tercers.
- Textos originals i textos creats pel titular de l'arxiu, com a part de les investigacions que ha anat realitzant.
- Transcripcions de testimonis també en text.
- Vídeos.

Tots aquests s'han reunit tenint en compte criteris pedagògics i historicistes, entenent aquest terme sobretot com a una classificació per temes i anys.

Així, quant a l'organització informàtica de l'Arxiu, en l'ordinador trobem la següent estructura:

- 1) Arxiu-històric. Creació-Actes-Estatus (47 elements)
- 2) Cronologies i imatges contextuais (303)
- 3) Arxiu Mina Rural (427)
- 4) Arxiu Camp de la Bota (2.447)
- 5) El barri de la Mina 1969-2000 (1.635)
- 6) Pla Transformació Mina 2000-2019
- 7) Powerpoints -PPTs (10)
- 8) Documents sobre Gitanos (17)
- 9) Població de Sant Adrià 1970-2007 i Famílies de la Mina
- 10) El Sud Est del Besòs (2)
- 11) Fotos de Jose

També disposa d'alguns documents en imatges i algun de text solts.

Cada carpeta està dividida en subcarpetes també per temes i anys i a la carpeta de Camp de la Bota hi ha una primera subcarpeta amb el "Context", amb documents propis i recollits per a documentar i conèixer la història d'aquell moment.

Així, per exemple, la carpeta 3) Arxiu Mina Rural es divideix en:

1. Les cases rurals i indústries per zones (327)
2. L'escola i l'església (45)
3. Les festes populars (36)
4. Els darrers enderrocs any 1999 (17)

La carpeta 4) Arxiu Camp de la Bota disposa de les següents subcarpetes:

1. CONTEXT. Immigració i barraquisme (241)
2. Abans de la Guerra Civil (59)

3. Els afusellaments 1939-1952 (100)
4. La Bota fins al 1972 (1.084)
5. Del 1973 al 1985 (341)
6. Històries de vida i Memòria Oral (25)
7. Imatges del procés final (217)
8. Publicacions i exposicions (162)
9. VIDEOS. Camp Bota (5+9)
10. 2015 2 22 Inauguracio Placa Camp Bota (26)
11. 2015-2016 Imatges Amics Camp Bota (178)

La carpeta 5) El barri de la Mina es divideix en:

1. Cronologies 1969-2000 (10)
2. Plans i notícies prèvies 1953-1970 (32)
3. Inicis Anys 70 (276)
4. Anys 80 (136)
5. Anys 90 (270)
6. Les Setmanes Culturals (34)
7. Exposicions i publicacions (4)

I la carpeta 6) Pla Transformació Mina 2000-2019 compta amb les següents subcarpetes:

1. DOC-TEXT
2. IMATGES
3. Les drogues a La Mina 2000-2015 (154)
4. Altres documents

En la majoria de carpetes, la divisió va per nivells. És a dir, a la carpeta arrel hi ha subcarpetes i aquestes a la vegada es divideixen en carpetes també per temes i anys.

Un cop hem descrit més en detall el fons ara per ara digitalitzat i la seva organització, tot seguit es fa una proposta de descripció arxivística.

Donada la natura del fons, la diversitat de documents i de procedències, la seva heterogeneïtat, s'ha considerat oportú utilitzar la norma internacional ISDIAH, per descriure institucions que conserven o custodien fons d'arxiu, i no entrar en la descripció a nivell de fons.

Aquestes normes no són d'obligat compliment, però són desenvolupades per la normativa específica de força països, i permeten d'un cop d'ull situar la informació i les dades sota una estructura normalitzada.

1. ÀREA D'IDENTIFICACIÓ	
1.1 Identificador	CAT - AHBM
1.2 Forma autoritzada del nom	Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina
1.3 Formes paral·leles del nom	Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina
1.4 Altres formes del nom	Arxiu Històric de la Mina
1.5 Tipus d'institució	Titularitat: Arxiu comunitari i independent (AIC) Gestió: Autònoma, pròpia Cicle vital: Arxiu històric/ administratiu de les seves activitats (present) Tipologia: Arxiu històric / Centre de documentació
2. ÀREA DE CONTACTE	
2.1 Localització i direcció	C/Orient 15, 08930 Sant Adrià de Besòs (Barcelona) Lloc web: http://arxiuhistoric.desdelamina.net/index.html
2.2 Telèfon, fax, correu electrònic	Telèfon: 649 569 148 Email: arxiuminabota@gmail.com

<p>2.3 Persones de contacte</p>	<p>Josep Maria Monferrer, president de l'Arxiu</p>
<p>3. ÀREA DE DESCRIPCIÓ</p>	
<p>3.1 Història de la institució</p>	<p>L'Arxiu Històric de la Mina es constitueix com a arxiu als voltants de l'any 2000. Josep Maria Monferrer i Celades és el president de l'Arxiu i ha estat el seu impulsor, quan un grup de persones va decidir crear aquest centre com una nova entitat veïnal, sense ànim de lucre, davant l'aprovació del Pla de Transformació de la Mina i totes les actuacions previstes, com ara la construcció i conversió del Camp de la Bota en l'espai per al Fòrum de les Cultures 2004 a Barcelona.</p>
<p>3.2 Context cultural i geogràfic</p>	<p>Es tracta d'un centre que sorgeix en aquest barri de Sant Adrià de Besòs, a tocar de Barcelona, lligat a un entorn determinat, amb una forta marginalitat, i on les actuacions de les administracions a nivell de política urbanística i social desperten aquest interès per documentar el que està passant en aquella zona. Per tant, podríem dir que neix amb un fort component crític davant l'administració i la narrativa oficial i també amb un component de reparació històrica, per la dignitat dels veïns i veïnes del barri.</p>
<p>3.3 Atribucions / Fonts legals</p>	<p>Malgrat que no hi ha una normativa específica per a arxius comunitaris i independents (AIC) i s'ha considerat oportú situar dins el marc teòric d'aquest tipus d'arxiu a l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina, podríem considerar aquest centre vinculat d'alguna manera a la normativa general d'arxius a Catalunya, la Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents. I potser també emmarcada en la Llei 9/1993, del 30 de setembre, del patrimoni cultural català.</p>

<p>3.4 Estructura administrativa</p>	<p>El centre es troba inscrit en el registre d'entitats de la Generalitat de Catalunya com a "Associació Arxiu Històric i Centre de Documentació del Barri de la Mina i del Camp de la Bota" des del 30/01/2003.</p> <p>Estructura basada en el voluntariat. Actualment, l'Arxiu el gestiona el seu titular i president, Josep Maria Monferrer, ja que de l'estructura inicial de 5-6 persones ell ha quedat al capdavant de la gestió, amb el suport d'un ex-alumne i fotògraf, Jose Sánchez, i el suport moral i logístic d'alguns veïns i veïnes.</p>
<p>3.5 Gestió de documents i política d'ingressos</p>	<p>La gestió de documents i la política d'ingressos la realitza el titular de l'Arxiu a partir de les aportacions de les persones, el recull de documents i la realització de treballs d'investigació propis, que en algun cas ha suposat la publicació de llibres.</p>
<p>3.6 Edifici</p>	<p>L'Arxiu es troba en els baixos d'un edifici a la Mina Vella, a Sant Adrià de Besòs.</p> <p>És una espai, un sala, que integra tots els serveis i àrees: dipòsit, sala de consultes, àrea de treball, espai expositiu...</p>
<p>3.7 Fons i col·leccions</p>	<p>Els fons els ha anat creant el titular en base a la documentació que ha anat recopilant amb uns criteris mínims de classificació, més aviat històrica, per temes i anys.</p> <p>Així, segons l'estructura temàtica bàsica, l'Arxiu es troba dividit en:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ La Mina Rural. Amb 1.000 documents escrits i gràfics. ■ El Camp de la Bota (1850-1978). Amb més de 2.500 documents. ■ La creació del barri de la Mina (1969-2000). Amb més de 5.000. ■ El Pla de Transformació de la Mina (2000-2015). Amb més de 15.000 documents.

<p>3.8 Instruments de descripció, guies i publicacions</p>	<p>No disposa de cap instrument de descripció.</p> <p>El titular ha anat creant un seguit de llibres que apleguen d'alguna manera part del fons que custodia l'arxiu.</p> <p>Aquestes publicacions són:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Monferrer, i C. J. M. <i>El Camp De La Bota: Un Espai i una història</i>. Barcelona: Octaedro, 2012. Print. ■ Monferrer, i C. J. M. <i>La història de Sant Adrià llegida des de La Mina</i>. Barcelona: Ediciones Octaedro, 2013. Print. ■ Monferrer, i C. J. M. <i>Història del barri de La Mina, 1969-2000</i>. Barcelona: Octaedro, 2014. Print. ■ Monferrer, i C. J. M. <i>El Pla De Transformació de La Mina, 2000-2015: Una especulació urbanística tapada sota un pla de transformació social</i>. Barcelona: Octaedro, 2016. Print.
<p>4. AREA D'ACCÈS</p>	
<p>4.1 Horaris d'apertura</p>	<p>Cal concertar visita prèvia.</p>
<p>4.2 Condicions i requisits per a l'ús i accés</p>	<p>No hi ha cap condició d'accés especial relacionat amb edat, gènere o tipologia d'usuari.</p> <p>Per consultar el fons de l'Arxiu cal anar a la seva seu i fer la consulta in situ. Part del fons està digitalitzat a l'ordinador. Però actualment no disposa d'una base de dades online per a consulta pública.</p> <p>Les visites a l'Arxiu s'han de realitzar amb cita prèvia: arxuminabota@gmail.com</p> <p>Entitats, estudiants i investigadors, es poden posar en contacte directament amb el president de l'Arxiu. Josep Maria Monferrer mòbil: 649 569 148 jmonferr@gmail.com</p>

<p>4.3 Accessibilitat</p>	<p>La seu de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota es troba a peu de carrer. El transport públic més proper és: - Metro L4. Besòs Mar / Maresme- Fòrum - Tramvia. T4 - Renfe. Parada Sant Adrià de Besòs - Autobusos. B20 / V33</p>
<p>5 AREA DE SERVEIS</p>	
<p>5.1 Serveis d'ajut als investigadors</p>	<p>El titular de l'Arxiu és molt receptiu a facilitar la tasca dels investigadors, estudiants i rebre tota persona curiosa i amb ganes de conèixer el barri, el fons i l'arxiu. De fet, des de fa uns anys ha establert unes col·laboracions primer amb la Universitat de Barcelona (UB) i ara també amb la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) i actualment l'Arxiu compta amb unes cinc o sis tesis registrades que s'han fet partint dels materials que conté.</p>
<p>5.2 Serveis de reproducció</p>	<p>No disposa. Segons ús i finalitat, el titular està disposat a fer còpies del material que es demani, o part d'aquest, en llapis de memòria o USB.</p>
<p>5.3 Espais públics</p>	<p>L'Arxiu Històric de la Mina és un espai o sala on s'integren tots els serveis i àrees i per tant no disposa d'espais públics pròpiament: botiga, aula didàctica, sala d'exposicions, sala d'actes. El que sí compta és amb reproduccions de gran tamany d'imatges digitalitzades que es troben a les parets de la sala-arxiu, creant d'alguna manera un espai expositiu.</p> <p>Més enllà de l'edifici, dels baixos on està ubicat l'Arxiu, sí que s'han realitzat tasques de difusió, com ara cessió temporal de material per fer exposicions a d'altres centres del barri; participació en activitats del barri, com la Setmana Cultural de la Mina. I visites guiades per la Mina, que ofereix el titular, Josep Maria Monferrer.</p>

6 AREA DE CONTROL	
6.1 Identificador de la descripció	CAT - AHBM Descripció
6.2 Identificador de la institució	CAT - AHBM
6.3 Regles o convencions	ISDIAH –Norma Internacional para la Descripción de Instituciones que custodian fondos de archivo, 1ª edición, Consejo Internacional de Archivos,2008. ISO 8601 ISO 690
6.4 Estat d'elaboració	En procés
6.5 Nivell de detall	Descripció completa
6.6 Dates de creació, revisió i eliminació	2019/05/25
6.7. Llengua i escriptura	Català

6.8 Fonts	<p>Norma ISDIAH: http://www.aefp.org.es/NS/Documentos/NormasDescriptivas/ISDIAH.pdf</p> <p>Portal d'Arxius del Ministerio de Cultura: http://www.culturaydeporte.gob.es/cultura-mecd/areas-cultura/archivos/portada.html</p> <p>Directori de normes arxivístiques: http://www.culturaydeporte.gob.es/cultura-mecd/areas-cultura/archivos/recursos-profesionales/normas-archivisticas.html</p> <p>Arxius i Gestió Documental de la Generalitat de Catalunya: https://cultura.gencat.cat/ca/departament/estructura_i_adreces/organismes/dgpc/temes/arxius_i_gestio_documental</p> <p>Patrimoni documental català: https://cultura.gencat.cat/ca/departament/estructura_i_adreces/organismes/dgpc/temes/arxius_i_gestio_documental/patrimoni-cultural-catala/</p>
6.9 Notes de manteniment	<p>Responsable: Verónica Millas Rico (estudiant del grau d'Informació i Documentació de la UB)</p>

4. Plantejament de futur per al centre i el fons

4.1. Centres per acollir la documentació. Pros i contres

Un cop realitzada l'entrevista al titular de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina, Josep Maria Monferrer, que ens ha aportat dades sobre l'origen i la naturalesa de la documentació, i també s'ha fet una pauta de descripció arxivística, a nivell de centre, en aquest apartat es recullen i resumeixen les trobades realitzades amb responsables i membres de diferents centres per reflexionar sobre el futur del centre i de la documentació: l'Arxiu municipal de Sant Adrià de Besòs, l'Arxiu Històric del Poblenou i la biblioteca Font de la Mina. S'inclou també un quadre-resum amb pros i contres per a l'acollida de la documentació de l'Arxiu Històric per part de cadascun d'aquests centres.

Tal com s'ha explicat a la metodologia d'aquest treball, recordem que s'han triat aquests centres per la seva proximitat amb l'Arxiu Històric del Camp de la Bota, tant des d'un punt de vista geogràfic com també per filosofia, missió, funcions o característiques semblants. La Biblioteca Font de la Mina es troba en el mateix barri i també és un equipament amb un fort component social. L'Arxiu de Sant Adrià de Besòs és la unitat d'informació pròpia de la ciutat on es troba el barri de la Mina; seria la part més institucional. I l'Arxiu Històric del Poblenou l'hem considerat oportú perquè també és un arxiu comunitari o independent, malgrat que aquest arxiu el porta o gestiona una associació i no bàsicament una persona.

En tots els casos les trobades han tingut lloc en els mateixos centres, en diferents dies entre finals d'abril i principi de maig, en una durada mitjana d'unes 2-3 hores, doncs sovint també han inclòs la visita al centre o entitat.

Les preguntes van girar a l'entorn de:

- Possible relació i/o connexió amb l'Arxiu Històric de la Mina
- Com veuria la possibilitat de rebre o acollir el material, o part d'aquest, de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina, una donació/ingrés...
- Altres solucions o alternatives possibles per al fons de l'Arxiu

Pere Guaita, director de l'Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs – Isabel Rojas Castroverde²⁶

Aquest equipament depèn de l'Ajuntament de Sant Adrià de Besòs. És l'encarregat d'implantar el sistema de gestió documental. Compta amb un fons documental vinculat a entitats, persones, empreses, patrimonis i nissagues familiars, amb documentació que data des del 1734 fins a l'actualitat. És a dir, "l'arxiu municipal

²⁶ Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs, «Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs "Isabel Rojas Castroverde"» <<http://www.sant-adria.net/arxiu>> [accedit 15 maig 2019].

és el màxim exponent del patrimoni documental de la ciutat" i també té interès en la història local.

Relació amb l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina

Pere Guaita explica que existeix una relació fluida amb el titular de l'Arxiu Històric de la Mina, Josep Maria Monferrer. I com s'ha donat ajuda quan ha calgut a aquesta entitat, per exemple davant d'una necessitat d'assessorament, de documentació o de fotografies. I matisa que des de l'Arxiu Municipal consideren a l'Arxiu Històric com una entitat sociocultural. "Ho tractem com a entitat sociocultural. En aquest sentit, ells el que fan és una tasca de recuperació de la memòria històrica vinculada a un barri, que és el territori on s'ubiquen, que és la Mina i Camp de la Bota".

El director de l'Arxiu Municipal detalla que tenen relació amb totes les entitats que se'ls hi adrecen ja que una de les tasques o funcions més positives de l'arxiu "és tot l'assessorament que pot donar a les entitats locals en qüestió d'història i de gestió de la seva informació. L'Arxiu Històric en seria un exemple. Però després hi ha d'altres entitats que s'han adreçat ja sigui en un procés de recuperació de la memòria de la seva entitat o també en el moment que volen produir algun tipus d'activitat cultural".

Possibilitat d'acollir part del fons o el fons de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota

L'opció d'acollir el material o part del material del fons de l'Arxiu Històric per part del municipal es va posar sobre la taula fa uns 6 o 7 anys. Va ser el primer cop que es van reunir per tractar d'aquesta possibilitat, davant la feina que s'està realitzant de fa temps a la Mina i pels fons que custòdia.

Pere Guaita recorda que la salvaguarda del patrimoni documental és tasca bàsica de les administracions, establint acords, col·laboracions o donant assessorament si cal a les entitats.

El director de l'arxiu de Sant Adrià explica que una entitat-arxiu-centre de documentació pot canalitzar la documentació cap a l'arxiu municipal. D'aquesta manera, s'aprofita la seguretat que ofereix una administració a l'hora de preservar el fons, ja que hi ha una tasca de descripció, catalogació, tractament i difusió per part de l'arxiu municipal.

Guaita explica com s'atenen i donen servei a les entitats que s'adrecen a l'arxiu per buscar assessorament i com hi ha un intercanvi i apropament. I posa l'exemple de l'Ateneu Adrianenc, que volien estructurar els seus fons, sobretot la part de la biblioteca, i els hi van proporcionar un software lliure per a descriure aquest fons bibliogràfic.

Aquest assessorament a les entitats locals és bàsic per preservar i salvaguardar el que consideren com una "baula molt feble i que és la documentació que custodien".

Modalitats d'ingrés a l'arxiu municipal

L'arxiu municipal de Sant Adrià-Isabel Rojas Castroverde disposa de dues modalitats d'ingrés:

- La donació lliure. Total. Perpètua.
- El comodat. Un dipòsit; a negociar, per un temps o perpetu.

Relata que intenten des de l'arxiu que sigui donació. I que en un 90% dels casos és així. I comenta la dificultat de gestionar documents de què disposen i que tenen un valor sentimental per a algunes persones. "Tu ho veus d'una manera més freda com a tècnic. Veus que allò té un valor històric o informatiu, jurídic... el que sigui. Però ho veus des d'un punt de vista més fred. Valorar el vincle sentimental que té una documentació amb una entitat, persona, família és molt més complicat..."

Sobre el fons de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina afirma que estarien disposats a rebre aquesta documentació sense problema, optant per la modalitat de la donació. I destaca com a molt interessant tot el treball de recollida de fonts orals, amb la transcripció de testimonis, realitzada pel Josep Maria Monferrer. I posa un exemple similar al barri del Poblenou, amb un arxiu que també ha recuperat la memòria dels veïns i veïnes des de la seva creació als anys 70.

Altres sortides o alternatives possibles per al fons de l'Arxiu Històric de la Mina

El director de l'Arxiu Municipal admet que no coneix prou en detall el fons que té l'Arxiu Històric de la Mina i recorda que quan el Josep Maria ha anat a l'Arxiu Municipal li han proporcionat tot el material gràfic, documental, per realitzar les investigacions i tota la tasca de dignificació del barri de la Mina i del Camp de la Bota.

Pere Guaita es mostra conscient i sensible vers la continuïtat de l'arxiu, de la falta de relleu del Josep Maria, les relacions amb les entitats veïnals i la gran tasca de dignificació i de denúncia social que ha fet el titular de l'arxiu. "El Pla de Transformació que tampoc va ser un projecte reeixit... Es pensaven que amb la reforma urbanística vindria la reforma social i van invertir un tou de milions en la reforma urbanística i va ser un fracàs absolut". I parla sobre el bloc Venus ²⁷, un projecte que ha quedat molt en "stand-by", i les seves repercussions.

Finalment, el director de l'arxiu municipal de Sant Adrià reflexiona sobre el paper dels arxius més institucionals i el repte que suposa donar cabuda a allò tradicional, l'essència de salvaguarda i custòdia del patrimoni, "som el primer baluard de la llei de transparència perquè per accedir a la informació d'un municipi, informació veraç, les fonts primàries, la informació està aquí", i a la vegada, anar-se obrint i ampliant la perspectiva. Probablement "és una de les feines pendents que tenim els arxius".

²⁷ Sergi Pujolar, *15 Anys a Venus, pel·lícula documental completa on Vimeo*, 2016 <<https://vimeo.com/190983799>> [accedit 24 maig 2019].

Anna Dobaño, voluntària de l'Arxiu Històric del Poblenou²⁸

L'Arxiu Històric del Poblenou es va formar el 1976 i és una associació de voluntaris i voluntàries per a la recerca, l'arxiu i la difusió de documentació (textos, imatges i dades) sobre el Poblenou. Anna Dobaño és una de les 15-20 persones voluntàries. Professora jubilada, va estudiar Geografia, i també va estudiar de petita al barri de Sant Roc, a Badalona. Membre del desaparegut Centre Excursionista de Sant Adrià, l'antiga professora té també alguns vincles amb aquella banda del Besòs. Coneix de primera mà el reallotjament de persones que vivien al Somorrostro (una de les zones de barraques de Barcelona, fins als anys 60) i que van ser traslladades a pisos de Sant Roc. "Hi havia gent que no estava gaire contenta de viure als pisos. Perquè se'ls hi va destarotar tot el seu entorn. I hi havia barraques que no estaven malament... Hi va haver gent que anar als pisos els va destarotar la vida... Hi havia gent, famílies, que s'ajudaven entre ells, que eren treballadors..."

Dobaño explica que recorda el barri de Sant Roc com una zona on hi havia persones amb pocs recursos però que això no comportava que fós "perillós". I com a les barraques força persones s'havien organitzat i fet el seu dia a dia. "Tenien la seva vida... També la seva infraestructura, d'ajudar-se entre ells... I els van com dispersar. Va haver-hi alguns que van venir a Sant Roc, altres a la Mina..."

Respecte a les actuacions de les administracions a nivell d'urbanisme i social, Anna Dobaño comenta que el trasllat de les persones de les barraques cap als pisos a zones del Besòs va ser més per treure les barraques. "Això provocava malestar a tothom i era un solució ràpida a aquest tema i poc costosa. I en terrenys que no estaven edificats. I en molts terrenys del Besòs, ho sé perquè he estudiat Geografia, tot el Besòs... el 70% de l'aigua és subterrània. Què vol dir? Que els terrenys són molt inestables. Ho van fer molt ràpid".

I explica el que sí considera com una "pressa de pèl" la transformació del Fòrum, de tota la zona del Camp de la Bota. I recordant com es va constituir l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina arrel d'aquest Pla de Transformació, vora l'any 2000, Dobaño afirma que es parla de la Guerra Civil, dels afusellaments, però "s'ha parlat poca cosa de la pobresa" i del dia a dia de les persones que hi vivien en zones com les de les barraques, i que també formen part de la història. I posa com a exemple el Museu de la Immigració de Sant Adrià, com "s'ha publicitat molt poc. Encara ens costa molt, tot i que es diu, ens costa molt acceptar que *este país es de inmigrantes y emigrantes*... Aquesta gent vivia en unes barraques, se les feien ells, però al mateix temps treballaven".

D'aquí que reconegui la tasca de dignificació del Josep Maria Monferrer i el barri de la Mina, de les seves vicissituds. I també la seva gran creença en la transformació. "És que ell ho ha vist... Tu quan vius en aquests barris veus molta degradació però també veus salvacions i transformacions."

²⁸ Arxiu Històric del Poblenou.

Relació amb l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina

"Tenim contacte. Cada cop que ell publica alguna cosa o fa alguna cosa ens ho diu, i nosaltres si podem hi anem. Però crec que hauríem de tenir més contacte i ajuda mútua. Potser és perquè tinc una vinculació especial amb Sant Adrià, perquè era del Centre Excursionista de Sant Adrià. Que ha desaparegut. Encara tinc relació amb aquesta gent. És com per qüestió sentimental... No sé la resta de la gent, pel Poblenou, Sant Martí... No crec que tinguin tanta relació potser... Però crec que ens hauríem d'ajudar més perquè una de les coses que vaig veure és que ell està sol i nosaltres som molts".

I també parla d'estar en contacte amb l'arxiu de Sant Adrià.

Dobaño explica que barris com els de Sant Roc o la Mina, i també el Poblenou, s'han basat en voluntariats. I com les reivindicacions, la memòria col·lectiva, d'alguna manera s'han salvat no per les xarxes oficials sinó més aviat arrel d'arxius com el de Poblenou. "Igual que el Josep Maria està fent una tasca tremenda... Molt més que uns arxius oficials. El voluntariat ha salvat aquests barris de la memòria".

Possibilitat d'acollir part del fons o el fons de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota

La voluntària veu amb bons ulls portar el fons o part del fons de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota a l'Arxiu del Poblenou, perquè creu que s'hauria d'ajudar més al Josep Maria, i puntualitza que ell hauria de poder supervisar el fons. Que el titular pogués venir, talment com una cessió o "ingrés" en un arxiu tradicional.

Explica que l'Arxiu Històric del Poblenou ho tenen organitzat en base a un sistema de classificació que va fer una voluntària que era arxivera al principi de tot i que s'han quedat amb aquest sistema perquè "els hi funciona". I comenta que van guardant com poden tota la documentació a l'espai físic de l'Arxiu del Poblenou "perquè cada vegada se'ns acumulen més coses"... Assenyala que en principi està previst, sense data concreta, el trasllat de l'Arxiu Històric del Poblenou a la torre de les Aigües del Besòs, al districte de Sant Martí a Barcelona, que s'està remodelant.

Respecte la documentació, Dobaño relata que la gent ve a arxius com el de Poblenou a portar documentació i a causa de la proximitat, de veure in situ l'espai, ser atesos per un voluntari, "es fa com una tertúlia històrica i es senten molt més acollits. Igual que el del Josep Maria. Igual que molts d'aquests arxius que són voluntaris. La manera de fer humana els fa apropar molt més".

Afirma que els arxius oficials són diferents, on hi ha uns horaris, una forma de funcionar potser més normativa, sense potser tanta implicació o el vincle amb el personal. "Aquesta és la diferència amb els arxius voluntaris, que potser no són tan efectius, a l'hora de buscar costa molt més, però la gent s'hi apropa més. Té més confiança".

I concretament sobre el de Poblenou explica que és un arxiu viu, dinàmic, que s'hi fan activitats, publicacions de llibres, els voluntaris com el president "es passegen pel barri" i "vulguis que no dona una confiança... Una mica com el Josep Maria".

Tot i que valora la possibilitat que hi hagués un arxiver/a a l'Arxiu Històric del Poblenou. Perquè "tot ajuda. El problema és la diferenciació entre una feina i un voluntariat. I crec que les col·laboracions sempre són positives. No t'hi pots negar en aquest tipus de coses. El problema... El que trobo una mica és això, el que és la oficialitat i la feina, i el que és el voluntariat".

Altres sortides o alternatives possibles per al fons de l'Arxiu Històric de la Mina

"Nosaltres per exemple tenim totes les fotos digitalitzades. Però pel mateix. Perquè hi ha una persona que s'ocupa del web, un altra que s'ocupa de les fotografies... Això ho tenim bastant actualitzat, bastant al dia... Falten més aviat documents. Però les fotos estan totes digitalitzades".

La voluntària de l'Arxiu de Poblenou indica que pel fet de ser una associació amb força voluntaris tota aquesta tasca de tractament del fons la tenen molt coberta, a diferència del titular de l'Arxiu Històric de la Mina. "Per això et deia que el trobava sol. Perquè aquest tipus d'ajut no els té. Nosaltres no només el voluntari està jubilat... El Poblenou té moltes associacions i llavors col·labores amb uns i altres, hi ha molta interrelació. I la Mina no tant. Un dels problemes de Sant Adrià és la falta d'associacions que impulsin tot això".

Dobaño explica que el Poblenou té una tradició important de cooperatives, associacions... "I Sant Adrià no tant. Però perquè és més petit... I quan formava part del Centre Excursionista fèiem coses i anàvem sols... Està descoordinat. Després es va anar dispersant. I a mesura que vas guanyant-te la vida, la gent fuig. La gent marxa. A la que pot... Perquè ara és un barri problemàtic... És complicat". I argumenta com al Poblenou estan pujant els preus dels habitatges i que molts joves i persones estan marxant. "I això també és un perill per a totes aquestes associacions i també per a la cohesió del barri, del teixit associatiu. Però la de la Mina és una estructura diferent. El concepte de barri fa que sigui més difícil. No és que aquí hagi estat fàcil però la gent està molt disposada, a viure el barri, a viure les festes... Col·labora tothom".

De cara a ajudar al Josep Maria, la voluntària de l'Arxiu Històric del Poblenou relata que potser es podria buscar algun tipus de voluntariat, mirant com fer-ho; també amb ajuda de l'ajuntament, d'algun professional. "Aquest és el problema. Que per nosaltres la oficialitat *no existe*... Llavors clar, aquesta connexió entre la *cantitat* d'associacions amb molts voluntaris, hauria de ser una connexió amb una universitat". I posa com a exemple la facultat de documentació, la possibilitat d'establir algun tipus de coordinació, col·laboració entre ajuntament i universitat.

I es mostra sensible al fet d'ajudar al titular de l'Arxiu Històric de la Mina i afirma que "després el Josep Maria quan es morí, li faran un homenatge i li donaran la Creu de Sant Jordi, però és ara que l'hem d'ajudar... Ara bé la oficialitat va per un altre cantó..."

Montserrat Espuga, directora de la biblioteca Font de la Mina²⁹

La Biblioteca Font de la Mina es va inaugurar el juny del 2009 i ocupa vora 2.000 m² a l'edifici de l'Espai Cultural Font de la Mina. És un equipament social i cultural que depèn de l'Ajuntament de Sant Adrià de Besòs i també forma part de la Xarxa de Biblioteques Municipals de la Diputació de Barcelona.

És un equipament de proximitat i amb un fort vessant social per la zona on està. La directora afirma que vol transmetre un missatge positiu. "Nosaltres la mentalitat que tenim aquí, a la biblioteca al menys, és posem el nostre granet de sorra i anem sumant, poquet a poquet. I sobretot no fem passos enrere, perquè és d'aquesta manera que aconseguirem actuar d'una manera correcta".

Espuga fa referència a la importància del treball en xarxa, de compartir esforços tant materials com personals. "Partim d'aquesta línia... I no tothom ho veu d'aquesta manera... Perquè ens trobem que de vegades si està aquell no està aquest... Hi ha moltes contradiccions. És molt controvertit aquest barri. Són dinàmiques de molts anys, un barri que fa 40 anys que existeix i el problema de la droga continua sent igual. Estic segura que si traguessin la droga d'aquí no tindriem aquests problemes."

Per Espuga l'urbanisme és més relatiu, malgrat que coincideix plenament amb el Josep Maria Monferrer en considerar que les administracions no s'han posat a fons amb la situació social i s'ha traslladat el problema a la Mina convertint-la en un "quarto dels mals endreços". Però apunta, davant la dura i complexa situació de les drogues, "tindriem dos opcions: dir mira quina pena, tenim aquest entorn... ser molt conformistes i donar les culpes a la resta... O podem dir nosaltres podem fer fins aquí i dintre de la nostra parcel·la farem tot el que podrem i el millor que podem". La directora de la Biblioteca indica que el problema de la droga no depèn de cap entitat del barri perquè "són molts problemes junts" i reafirma que és la droga el problema bàsic al barri ja que en altres èpoques hi hagut menys, "perquè ara n'hi ha moltíssima, i hem viscut molt més tranquils".

Relació amb l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina

Montserrat Espuga i Josep Maria Monferrer tenen molt bona relació, tal com afirma la directora, i la principal discrepància sorgeix en la forma d'organitzar i tenir o custodiar el fons de l'Arxiu.

Espuga explica que les col·leccions s'han de tenir com més organitzades millor, sota unes condicions ambientals adequades, amb un tractament documental sota unes pautes de tractament arxivístic per poder difondre-ho i donar-ho a conèixer. És a dir, aprofitar i utilitzar l'experiència de l'arxivística com a disciplina a l'hora de tractar uns fons sota unes pautes establertes.

²⁹ Biblioteca Font de la Mina, «Biblioteca Font de La Mina — Ajuntament de Sant Adrià de Besòs» <<http://www.sant-adria.net/sant-adria-per-temes/cultura/biblioteca-font-de-la-mina>> [accedit 15 maig 2019].

La directora de la Biblioteca pública també va estar present a la reunió que van mantenir el titular de l'Arxiu Històric amb el director de l'Arxiu Municipal de Sant Adrià, un tècnic i d'altres persones del barri, fa 6 o 7 anys. Una trobada per intercanviar punts de vista i per buscar solucions per al fons.

Tot i això, Espuga comenta que, d'alguna manera, el titular de l'Arxiu Històric és reticent a l'hora d'entregar el fons. I recorda, pel gran valor de l'arxiu i la feina feta pel Josep Maria, la importància d'organitzar el que té. "Això s'ha de mirar com es fa. De l'experiència que tinc d'altres casos és que si no es fa un pas previ d'organitzar una cessió, una donació o el que vulguis, quan hi ha un daltabaix aquests fons es descomponen, es perden, es malmeten, i és una llàstima..."

Possibilitat d'acollir part del fons o el fons de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota

Montserrat Espuga indica que no és partidària de barrejar arxius amb biblioteques perquè totes dues unitats d'informació tenen característiques i funcionaments diferents. "El que sí que es pot intentar de fer passarel·les entre un sistema i un altre. Però no podem fer invents. Les biblioteques funcionen molt bé com funcionen. Els arxius funcionen molt bé com funcionen". Apunta que una molt bona opció per al fons de l'Arxiu de la Mina és la integració a la xarxa d'arxius "d'una manera normalitzada, i sobretot per donar-li una continuïtat".

Respecte les reticències o dificultats a incorporar el fons de l'Arxiu Històric a l'estructura d'arxius per la percepció que de vegades es té de la tasca de les administracions, la directora de la Biblioteca Pública explica la diferència que al seu entendre existeix entre la part política i la dels tècnics. "Els polítics parlen un llenguatge i els tècnics, un altre. I entre tècnics ens entenem molt bé. Al polític de vegades se li ha de fer veure que potser la percepció és aquesta i la realitat és una altra. I que hem de mirar de trobar una solució, perquè el problema hi és".

La Montserrat Espuga recorda que el fons del Josep Maria fa molts anys que s'està recopilant i que "és un fons molt bo i s'ha de mirar que no es perdi". Com ara la quantitat d'imatges amb un alt valor social.

I tot i que entén que el Josep Maria Monferrer ha anat recopilant la documentació com ha sabut, comenta que seria recomanable que pogués veure altres alternatives, per exemple de cara a les fotografies. "No estem parlant d'una donació de la fotografia, estem parlant d'una cessió temporal mentre es fa la catalogació o l'escanejat. Perquè després torna allà. És com quan fan una catalogació d'un fons o d'un inventariat a l'ANC (Arxiu Nacional de Catalunya), lligats que van allà i després els tornen."

I explica el paper que podria fer l'Arxiu de Sant Adrià respecte els fons. "No cal ni que surti d'aquí. No cal que sigui tot de cop. Es pot fer poquet a poquet". I també desplaçant un tècnic de l'Arxiu Municipal a l'Arxiu Històric. "I fer-ho aquí. Però tenint al darrere el recolzament de l'Ajuntament. Un recolzament institucional, de la Diputació, Ajuntament..."

Espuga posa com a exemple de la col·laboració entre equipaments l'especialització en immigració amb que compta actualment la Biblioteca i que ha estat possible gràcies a la donació del fons bibliogràfic d'aquesta temàtica que ha fet el Museu de la Immigració de Sant Adrià. "Des d'allà van veure molt clar de seguit que la difusió dels fons, el lloc era aquí perquè eren fons bibliogràfics".

I argumenta que, seguint aquest exemple, la difusió dels fons de l'arxiu de la Mina també la veu a nivell d'arxius, seguint l'estructura i la lògica de classificació o organització del mateix fons, potser des del vessant pedagògic o didàctic, però aprofitant la xarxa i l'estructura dels arxius.

Altres sortides o alternatives possibles per al fons de l'Arxiu Històric de la Mina

La directora de la Biblioteca pública Font de la Mina es mostra convençuda que es poden buscar fórmules que permetin una solució. I torna a recomanar que l'Arxiu Històric formi part de la xarxa d'arxius. "Que administrativament pertanyem a una administració no vol dir que haguem d'estar dins d'aquell edifici d'aquella administració. És a dir, nosaltres som la biblioteca de Sant Adrià, som dos biblioteques, la de la Mina i la de Sant Adrià. Per tant, també podria haver-hi l'Arxiu Municipal i l'Arxiu Municipal de la Mina, que forma part dels arxius de Sant Adrià. Pot continuar sent l'Arxiu Històric de la Mina però formar part del municipi de Sant Adrià, com un annex, com una altra part dins..."

Sobre la possibilitat que hi hagi un estudiant en pràctiques realitzant tasques per exemple de descripció o desenvolupant una base de dades, ho veu de forma positiva però assenyala la conveniència, per una major expertesa, que estigui supervisat pel servei d'arxius.

I respecte a traslladar la documentació a l'Arxiu Municipal diu que "no tenen perquè anar allà. No s'ha de moure res de la Mina perquè si es moguéssim de la Mina perdria el seu cor, el seu "cor business" de l'arxiu, com si diguéssim... Això es pot deixar perfectament aquí. Però la solució que jo hi veuria ara, ideal, que hi hagués alguna persona, algun administratiu, de l'Ajuntament, que estés aquí al seu costat treballant, tots dos, perquè aprenguéssim com està organitzat l'Arxiu. De manera que després es pogués treballar conjuntament amb l'altre Arxiu. Però sense treure-ho d'aquí". I afirma sobre el fons de l'Arxiu de la Mina que "ho veig molt estretament relacionat amb la immigració".

La directora de la biblioteca Font de la Mina explica que la seva "Carta als Reis" és la d'allotjar l'Arxiu Històric de la Mina en algun dels espais buits, alguns dels

despatxos i les sales, de l'edifici on també està la biblioteca, l'Espai del Centre Cultural Font de la Mina. "Es podria aprofitar aquest espai que ja hi és. Aprofitar el que ja està muntat". Perquè l'edifici compta amb serveis que ara l'Arxiu Històric no disposa, com la sala d'actes, servei de reprografia, lavabos... "Però no depenent de la biblioteca, que és una altra cosa. Tot ha de dependre de l'Ajuntament".

És a dir compartir espai però depenent orgànicament l'Arxiu Històric de l'Ajuntament.

"Sí. Com a una secció de l'Arxiu Municipal de Sant Adrià. L'Arxiu Municipal tindria dos edificis. La part d'història de la immigració ho tindria aquí, amb el fons de la Mina, i si n'hi ha d'altres i es vol també podrien estar aquí, sinó també només el de la Mina, perquè l'altra part de Sant Adrià ja està allà".

I cita com a exemples d'aquest cas on conviuen en un mateix edifici biblioteca i arxiu a les poblacions de Rubí i també al Prat de Llobregat. "Hi ha diferents centres. Perquè? Perquè quan alguna persona vol fer investigació és lògic que vulgui anar d'un lloc a un altre. I si estan interconnectats ja seria ideal... Però podria arribar... No sé, ho veig d'aquesta manera..."

Una visió de treball en xarxa i de compartir recursos que recorda Montserrat Espuga com a essencial per poder tirar endavant en una zona com la Mina on es concentra problemàtica social de fa temps unida a la degradació per la droga.

Explica com a Bellvitge, un zona amb una estructura de pisos similar a la de la Mina, no està tan degradat ni tenen aquests problemes socials perquè "d'entrada, els fills de la gent de Bellvitge s'han quedat, no han marxat. Aquí s'ha quedat gent gran", i perquè no tenen el problema de la droga. Per això, afirma que "a nosaltres ens ha costat però ens hem guanyat un respecte aquí". I explica com s'han centrat en la tasca social i cultural de la biblioteca. "La nostra feina és foment de la lectura, foment de la cultura i bàsicament de la cohesió social. Molt això. Perquè si tenim cohesió social després podrem treballar tot el demés", afirma Montserrat Espuga.

Un cop descrits els punts de vista dels diferents membres d'aquestes unitats d'informació, s'ofereix un quadre-resum amb els pros i contres de cada centre per acollir la documentació del fons de l'Arxiu Històric de la Mina, en base a les respostes rebudes i a l'elaboració de deduccions, inferències o suposicions pròpies.

ACOLLIR DOCUMENTACIÓ DE L'ARXIU HISTÒRIC DE LA MINA		
CENTRES	Pros	Contres
Arxiu Municipal Sant Adrià de Besòs	Salvaguarda i custòdia del fons per part d'aquest organisme oficial.	Possible pèrdua d'un caràcter "d'autonomia o independència" de l'arxiu.

	Inclusió a la xarxa d'arxius, amb tot el suport que això comporta.	Si es fa una donació/ingrés sense que el titular estigui vinculat d'alguna manera, pot haver un distanciament, pèrdua de riquesa i matisos a l'hora de recollir més fons. El titular es podria sentir desplaçat.
	Tractament arxivístic estandarditzat: descripció, catalogació, elements de captura i recuperació.	Pel mateix motiu que l'anterior, si no hi ha una vinculació amb el titular, podria perdre's autenticitat a l'hora de descriure, catalogar.
	Conservació segons normativa.	
Arxiu Històric del Poblenou	Bones relacions i sintonia amb aquest altre arxiu comunitari, entitat sociocultural.	Subjecte als canvis i variabilitat en l'estructura, organigrama o funcionament de l'Arxiu del Poblenou.
	Estar en contacte. Rebre suport; puntualment, d'alguns voluntaris.	Els voluntaris ho fan per hores, quan poden, i potser no senten la mateixa implicació amb els documents de la Mina.
	Allotjar part del fons de la Mina a les instal·lacions de l'Arxiu Històric del Poblenou.	Subjecte també a la capacitat d'allotjament de l'Arxiu del Poblenou i les seves condicions de conservació.
	Caràcter de proximitat, obertura i acollida amb que compta l'Arxiu Històric del Poblenou.	
Biblioteca pública Font de la Mina	Bona relació entre la directora de la biblioteca i el titular de l'Arxiu Històric de la Mina.	Discrepàncies pel que fa a les responsabilitats de la situació del barri per part de les administracions, on el

		Josep Maria posa l'accent en les actuacions a nivell d'urbanisme, l'especulació i la deixadesa de la qüestió social. Mentre que la directora ho atribueix sobretot a la droga, tot el que comporta i repercuteix, i en centrar-se en el paper de la biblioteca com a agent de cohesió social acceptant i veient els límits i fins on poden fer.
	Disposició a ajudar el titular i donar suport en tasques de conservació, tractament i difusió del fons de l'arxiu formant part de la xarxa d'arxius de l'Ajuntament i des d'una vessant de cooperació. Aquesta secció o part del sistema d'arxius municipals podria estar enfocada a història de la immigració.	Certes reticències per part del titular de l'Arxiu a portar documentació a l'Arxiu Municipal, més allunyat (en sentit literal i figurat) i no tan "a peu de carrer de la Mina".
	Possibilitat d'allotjar al mateix edifici de l'Espai Cultural Font de la Mina, on està la biblioteca, un espai propi per a l'Arxiu de la Mina.	Reticències del titular a moure el fons i més partidari d'establir col·laboracions a nivell d'universitats, en el sector educatiu.

4.2. Relació dels arxius comunitaris amb el sistema d'arxius institucional

Arrel de les entrevistes i trobades realitzades amb membres dels diferents centres, l'Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs, l'Arxiu Històric del Poblenou i la Biblioteca Font de la Mina, contrastats els diferents punts de vista de cara a la possibilitat d'acollir la documentació de l'Arxiu de la Mina i també per la relació expressada amb aquesta entitat, a l'autora d'aquest treball se li van despertar un seguit de dubtes sobre la relació entre els arxius comunitaris i els arxius institucionals.

Així, es va fer consulta via email a Vicenç Ruiz, Vocal de Recerca de l'Associació d'Arxivers i Gestors de Documents de Catalunya, i a José Maria Nogales, president de la Federación Española de Asociaciones de Archiveros, Bibliotecarios, Arqueólogos, Museólogos y Documentalistas (ANABAD).

Les qüestions plantejades s'exposen a mode d'apartats.

Necessitat o conveniència de la integració dels arxius comunitaris dins la xarxa d'arxius institucional, pública o oficial

Vicenç Ruiz explica que aquesta relació és complicada per dos motius. El primer, perquè en alguns casos, els arxius comunitaris van sorgir abans que ho fessin o es constituïssin els arxius institucionals i posa com a exemple alguns dels arxius de barri de Barcelona. I el segon motiu és que aquests arxius comunitaris i independents (AIC) sovint s'han creat perquè apleguen documentació de col·lectius que no han recollit els arxius institucionals. I afirma que "la integració" és complicada si es vol fer equivaldre a "ingrés" dels fons, per exemple.

Apunta Ruiz que el que seria útil és que aquests AIC formessin part del Sistema d'Arxius de Catalunya (SAC), malgrat que apunta que és difícil dur-ho a terme perquè falta un instrument essencial, i que no s'ha desenvolupat encara tot i la llei d'arxius i documents del 2001, com és el registre o mapa d'arxius.

Detalla l'ex vice-president una altra dificultat de cara a la "integració" en el sistema d'arxius oficials. I és que força d'aquests arxius comunitaris no tenen una "personalitat jurídica", ja sigui perquè són producte sobretot d'una actuació individual (com seria el cas de l'Arxiu Històric de la Mina, tot i que va començar com a entitat sense ànim de lucre, on participaven 5-6 persones, i està registrada com a associació en el registre de la Generalitat) o bé perquè s'han creat de manera descentralitzada per part d'un grup de persones que van actuar puntualment i de manera conjunta sense un marc normatiu al darrere aprofitant les tecnologies. Posa com a exemple alguns fons del moviment 15-M.

Puntualitza com l'administració tan sols pot actuar amb persones individuals o persones jurídiques i que per això és complicat establir vies de col·laboració.

A més, que aquesta falta de "personalitat" també té implicacions per al reconeixement del "patrimoni documental" que gestionen i custodien aquests AIC. "Recordem que si es tracta de documentació personal fins passats 100 anys no esdevé patrimoni documental, mentre que són 40 anys per a entitats privades". D'aquesta manera, comenta Ruiz, no serien competència de l'administració arxivística "per se". L'única manera seria que "s'anessin declarant cas a cas bé cultural d'interès local o nacional".

Per la seva banda, José María Nogales, president d'ANABAD, es mostra més breu explicant que la integració dels AIC a la xarxa oficial pot ser convenient. "Dependrà de la legislació autonòmica. La de Madrid regió ho permet mitjançant conveni. Suposo que la catalana, igualment".

Possibilitat d'una integració o vinculació dels arxius comunitaris a la xarxa d'arxius institucional sense que perdin potser el caràcter més "reivindicatiu, crític, alternatiu"

Jose María Nogales afirma que sí és possible una integració i/o vinculació. I que el "caràcter reivindicatiu, crític o alternatiu no és propi dels arxius, ni dels seus fons, més aviat ho és de les institucions que els han generat".

En aquest sentit, Vicenç Ruiz posa un exemple de vinculació i manteniment de l'essència o esperit de la institució. Al·ludeix als arxius eclesiàstics, que estan integrats al SAC, reben subvencions públiques – "no només pel tractament de fons, sinó també per pagar alguns dels professionals que hi treballen- i en cap cas no han perdut el seu caràcter propi. De fet, ni tan sols hi ha una supervisió sobre la seva metodologia de treball o sobre les condicions laborals i formatives dels arxiviers".

Ruiz afirma que dubta que si alguna vegada s'afronta la qüestió de com integrar aquests AIC en el sistema d'arxius aquests AIC arribin a perdre el caràcter propi, alternatiu. "Altra cosa, òbviament, és que alguns hi volguessin formar part. Sobretot, cal sempre respectar la voluntat dels productors".

Conveniència de la no integració en el sistema d'arxius, per no perdre autonomia, i establiment de col·laboracions

Ruiz explica que integració no ha de ser sinònim de pèrdua d'autonomia. I afirma que seria interessant que l'administració fos conscient i entengués la naturalesa cívica-política que sovint tenen aquests arxius comunitaris. D'aquesta manera, segons l'ex vice-president de l'Associació d'Arxiviers, les col·laboracions podrien ser més enllà del "Departament de Cultura".

I ho veu d'aquesta manera perquè afirma que "quan, justament, un no té el marc normatiu vigent a favor, amb més claredat es veu que els fons que un genera són essencials per reivindicar drets i preservar memòria i/o identitats".

Així, "les polítiques socials, de gènere, però també d'àmbits tan aparentment allunyats com "urbanisme", haurien d'incorporar partides específiques per a projectes de suport a arxius comunitaris com a mecanisme de justícia social i apoderament cívic. Això permetria, de retruc, salvar el problema de no ser "patrimoni documental" a què em referia abans. Posar el focus en el valor d'evidència i no en el de memòria".

Mentre que per Josep Maria Nogales és necessària la vinculació. I també coincideix amb Ruiz en que això no necessàriament vol dir perdre aquesta autonomia.

Maneres de generar confiança des del sistema d'arxius institucional. Formes d'acompanyar o tenir cura d'aquests arxius comunitaris per part de professionals (assessoraments, tasques tècniques...)

Ruiz es mostra rotund. "Hem de ser capaços de democratitzar la nostra expertesa". I explica com els principis teòrics i metodològics de l'arxivística no sorgeixen o s'apliquen en el buit i que és l'activitat del productor la que determina com és

aquell fons, la seva lògica, però que si aquesta lògica es realitza des de la "subalternitat", o també tenint en contra bona part del marc legal vigent, no es pot esperar o pretendre que els "processos de negoci" es converteixin en "expedients reglats" que continguin "documents íntegres".

Afirma Ruiz que de cara a aquests arxius comunitaris cal contribuir sobretot a nivell tècnic però ajudant a definir els requeriments tenint en compte la lògica d'aquell fons, per garantir la seva gestió i preservació.

Aquesta tasca de tenir en compte la lògica d'aquest fons documental passa per tenir la participació activa de tots els interessats, "perquè són els únics que poden avaluar (en el sentit arxivístic) amb criteri".

Per Ruiz, l'ideal seria formar part del col·lectiu en qüestió. Però si això no pot ser ell és partidari de la formació arxivística a membres dels arxius comunitaris i no tant per una actuació directa sobre els fons. Per Ruiz el que és bàsic és aspirar a generar autonomia arxivística entesa com "la capacitat per a individus i comunitats de participar amb veu pròpia en la gestió dels fons d'arxiu per motius d'identitat, memòria i rendició de comptes". Una tasca que veu paral·lela a l'aproximació o forma de fer que els arxiviers de les administracions haurien de treballar de cara també a la ciutadania i la seva relació amb el conjunt de la informació pública.

Per la seva banda, José María Nogales explica, respecte a formes d'ajudar des del sistema d'arxius oficial a aquests arxius comunitaris, que com normalment no hi haurà professionals al capdavant d'aquests centres, precisament en establir convenis amb la institució responsable fa que aquesta pugui aportar mitjans per a la cura d'aquests fons, ja sigui de forma permanent (però no necessàriament) o bé de forma esporàdica. I l'assessorament i el tractament tècnic per part dels arxiviers poden ser part del conveni.

Cas/casos d'aquests arxius que s'hagin "integrat" d'alguna forma en la xarxa d'arxius institucional

Nogales posa com a exemple, d'alguna manera, els arxius del Movimiento Obrero³⁰, constituïts per les Fundacions Pablo Iglesias³¹, Largo Caballero³² i Indalecio Prieto³³.

Mentre que Vicenç Ruiz explica que no coneix casos d'arxius comunitaris que s'hagin "integrat" més enllà de subvencions puntuals a aquells que formen part d'alguna associació de veïns o centres d'estudis. Posa com a exemples alguns casos consolidats, com el Casal Lambda, Ca la Dona o l'Arxiu dels moviments socials de

³⁰ Archivo del Movimiento Obrero, «Archivo del Movimiento Obrero Alcalá de Henares» <<https://alcala-de-henares.costasur.com/sites/archivo-del-movimiento-obrero/es/index.html>> [accedit 28 maig 2019].

³¹ Fundación Pablo Iglesias, «Fundación Pablo Iglesias» <<https://www.fpabloiglesias.es/>> [accedit 28 maig 2019].

³² Fundación Francisco Largo Caballero, «Fundación Francisco Largo Caballero» (UGT) <<http://fflc.ugt.org/default.aspx>> [accedit 28 maig 2019].

³³ Fundación Indalecio Prieto, «Fundación Indalecio Prieto» <<http://findalecioprieto.es/>> [accedit 28 maig 2019].

Can Batlló, que "suposo també van rebent algun tipus de suport econòmic públic. En cap cas, però, han perdut autonomia".

Existència d'un registre d'arxius comunitaris a Catalunya i Espanya

Finalment, aquesta ha estat la darrera pregunta de la consulta per email. José María Nogales explica que no li consta que hi hagi cap registre a Espanya. Ruiz, que ja ha explicat que no s'ha desenvolupat a Catalunya el mapa d'arxius, en general, i menys els comunitaris, destaca que tot i existir des de fa dècades, aquests AIC no s'han entès com a tipus d'arxiu per ells mateixos ni s'ha dut a terme una estratègia clara des del sector "professional". I apunta que la desconexió de l'arxivística respecte la universitat es nota molt en aquests casos "perquè només des de la recerca acadèmica es pot anar avançant en aspectes "outsiders" des del punt de vista de la professió".

4.3. Altres propostes i solucions per a l'Arxiu Històric de la Mina

Respecte a l'Arxiu Històric, pròpiament, tot seguit s'enumeren possibles sortides, alternatives o idees per al centre i el fons, sorgides en base al treball realitzat, a conèixer més l'Arxiu, una mica més el fons, el seu titular i les trobades amb altres centres.

PROPOSTES DE SORTIDES O SOLUCIONS PER A L'ARXIU HISTÒRIC DEL CAMP DE LA BOTA I LA MINA	
<p>Realització d'una base de dades digital del fons, per posar en línia l'Arxiu</p>	<p>Caldria buscar fonts, ajudes o maneres de finançament i realització.</p> <p>Possibilitat d'enllaçar, vincular o allotjar el fons digitalitzat en repositoris o dipòsits digitals com:</p> <p>Memòria Digital de Catalunya http://mdc1.csuc.cat/</p> <p>Trencadís, fons locals digitalitzats de la Xarxa de Biblioteques Municipals http://trenCADIS.diba.cat/</p>
<p>Cessió del material a alguna universitat</p>	<p>Es podria considerar la possibilitat d'acollida o integració en biblioteques universitàries.</p> <p>Tal com explica la professora Núria Jornet, no existeixen estudis aprofundits però sí una tendència en arxius feministes i LGTBI, que des de finals dels anys 90 i fins al 2000 es veu una certa aliança entre arxius</p>

	<p>comunitaris i arxius universitaris (Special collections). Alguns casos:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Centre des Archives du Féminisme (CAF) a la biblioteca de la Universitat d'Angers (França). ▪ Col·leccions del Feminist Archive North a la Universitat de Leeds (Regne Unit).
<p>Incorporació del fons, establint convenis, en algun projecte de memòria històrica</p>	<p>Per exemple:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Projecte EUROM (European Observatory on Memories), per a l'anàlisi i la promoció de polítiques públiques de memòria. Dirigit per la Fundació Solidaritat UB amb el suport de la Comissió Europea - Programa Europa amb els ciutadans. http://europeanmemories.net/ ▪ Xarxa Comunitats de Memòria, de l'Ajuntament de Barcelona http://ajuntament.barcelona.cat/cultura/viva/projectes/xarxa-punts-de-memoria/
<p>Explorar la possibilitat de demanar ajuts o subvencions per a digitalitzar fons d'arxius. Estudiar i investigar ajudes existents per a aquest tipus d'entitats relacionades amb la història local i la memòria.</p>	<p>Per exemple, existència de "Subvencions a projectes d'activitats commemoratives, de recerca i de difusió de la memòria democràtica" del Departament de Justícia.</p>
<p>Explorar una altra possibilitat per buscar finançament, potser a partir d'una plataforma de crowdfunding, tipus verkami, creant una petició per a finançament col·lectiu a través d'internet</p>	

<p>Integració del fons de l'Arxiu a la xarxa d'arxius municipals</p>	<p>Portar el fons a l'Espai Cultural Font de la Mina. Compartir espai amb la Biblioteca pública Font de la Mina, però cada centre depenent de l'Ajuntament, en espais diferenciats.</p>
	<p>Deixar el fons a l'Arxiu de la Mina. Desplaçar un arxiver/a professional perquè treballi en la descripció i tractament del fons in situ, ajudant el seu creador, el Josep Maria.</p>
<p>Oferir formació al titular de l'Arxiu per aprendre a descriure, classificar i organitzar el fons</p>	
<p>Desenvolupar el potencial didàctic del fons de l'Arxiu</p>	<p>Creació de recursos didàctics o material didàctic a partir del material de l'Arxiu.</p>

5. Conclusions i línies de futur

Respecte les **conclusions**, aquest treball s'ha plantejat des del punt de vista de copsar l'estat de la situació, fer una aproximació i descriure la naturalesa i les característiques de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina (AHBM). Per això la principal eina emprada ha estat l'entrevista al titular de l'arxiu, Josep Maria Monferrer i Celades, i també les diverses trobades i consultes amb persones de diferents unitats d'informació per acabar d'acomplir amb els objectius del TFG. Ha primat el treball i la investigació de camp per sobre de la revisió teòrica o bibliogràfica sobre el tema, si bé es torna sovint al context teòric dels arxius comunitaris (com en el cas de posar sobre la taula les relacions entre uns arxius d'aquesta tipologia i el sistema d'arxius institucional.)

Una bona part del treball respon també a un mètode periodístic, que ha condicionat de manera particular el redactat i el llenguatge.

En aquest sentit, la meua titulació anterior, llicenciatura en periodisme per la UAB l'any 2000, unida a l'interès per la vessant social del tema del treball, m'han fet aflorar la part periodística i d'investigació i el redactat en algunes parts ha tendit més a aquest estil que no pas a l'estrictament acadèmic. M'ha reconciliat amb l'escriptura.

El primer objectiu que s'ha mirat d'assolir és el de realitzar un repàs bibliogràfic sobre arxius comunitaris i independents (AIC). Aquest repàs bibliogràfic ha servit per donar un context teòric a l'estudi de cas, veure la significació d'aquesta tipologia d'arxius i centres així com algunes problemàtiques i, en el cas de l'Arxiu Històric de la Mina, també les seves peculiaritats.

Continuant amb aquest objectiu plantejat, s'ha considerat oportú emmarcar dins la teoria, o el model conceptual d'un arxiu comunitari i independent (AIC), a l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina. Sens dubte, hem copsat uns trets comuns, com ara: la feina voluntària, l'activisme, la vinculació a un barri, zona i moviment veïnal i social, la recollida de documents fora dels canals oficials amb un alt component de construcció i relat de la història col·lectiva del barri (memòria històrica), una certa vulnerabilitat o la dificultat d'integració en les xarxes institucionals.

Uns quants conceptes que defineixen a un centre que ha desenvolupat una tasca per dignificar el barri de la Mina i amb interès per documentar la història d'aquella zona considerada "marginal". Una entitat amb un alt component cívic, històric i social i també de compromís i lluita. Podríem dir que en aquest punt coincideix totalment en el que s'entén com a arxiu comunitari i independent, entitats que apleguen documentació de grups o moviments que el sistema d'arxius institucional no reflecteix o recull.

Malgrat això, cal constatar també algunes de les seves particularitats. Aquestes poden ser: la manera de recollir, classificar i organitzar el fons (amb una part del fons digitalitzada o escanejada, realitzada en base a un sistema de classificació propi, per temes i anys, sobretot, a mode més "històric" i partint d'un context), la procedència dels documents (amb originals, còpies, transcripcions i documents de creació pròpia) o la gestió de l'arxiu (bàsicament individual, per part del seu titular i creador, amb alguns suports logístics i morals més o menys continuats), i per tant, una entitat ara per ara amb una forta actuació individual.

Es podria considerar a l'Arxiu de la Mina també com una entitat sociocultural (tal com indicava el director de l'Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs, Pere Guaita) o fins i tot un arxiu-centre de documentació.

Així, el segon dels objectius d'aquest treball, el d'analitzar la naturalesa, les funcions i les característiques d'aquest arxiu comunitari (què és, quan es va crear i el seu contingut) podríem dir que s'hauria assolit, sobretot a partir de l'entrevista realitzada al titular de l'arxiu i que ha permès recollir molta informació.

Així mateix, com a tercer objectiu, també s'ha pretès ajudar a indicar unes pautes de descripció arxivística. En aquest cas, en base a la norma ISDIAH, per descriure institucions que conserven o custodien fons d'arxiu. S'ha cregut oportú utilitzar aquesta norma com a manera d'aportar una certa adequació als estàndards arxivístics. Tot i que en aquest punt hi ha recorregut a fer, aprofundint en la descripció a nivell de fons. Si bé, com s'ha argumentat, i s'ha vist repetidament al llarg del treball, la naturalesa de molts dels documents (còpies, procedències diverses...) fa que sigui difícil situar-ho dins d'una norma de descripció arxivística, com la NODAC, per descriure fons i documents.

És a dir, convindria realitzar una tasca més a fons, potser per entendre bé la lògica i la manera d'organitzar del productor de l'Arxiu Històric de la Mina, assessorar amb pautes que puguin tenir en compte tota aquesta lògica i feina realitzada pel titular. I, sobretot, es preveuria la necessitat que el Josep Maria s'impliqués en aquest procés, potser donant-li formació, i no només realitzant la feina de descripció i/o tractament arxivístic per part d'un professional.

L'últim objectiu d'aquest TFG, el plantejament de futur per al centre i el fons, s'ha mirat de respondre a partir de les trobades amb diferents membres de tres possibles centres per explorar la possibilitat d'acollir la documentació o part de la documentació de l'Arxiu Històric de la Mina. Aquests centres han estat: l'Arxiu Municipal de Sant Adrià, la Biblioteca Pública Font de la Mina i l'Arxiu Històric del Poblenou.

Després d'aquestes trobades, i també amb el titular de l'Arxiu de la Mina, han sorgit qüestions interessants com ara:

- L'opinió compartida dels membres dels tres centres consultats, Arxiu Municipal de Sant Adrià, Biblioteca Font de la Mina i Arxiu Històric de Poblenou, sobre la complicada situació social i la problemàtica per les drogues a la Mina.
- Un cert acord per part dels membres d'aquestes unitats d'informació en el fet que les administracions no haurien aprofundit en realitzar una transformació social al barri.
- El suport i assessorament que realitza l'Arxiu Municipal de Sant Adrià a les entitats que s'hi adrecen.
- Sensibilitat i interès d'aquest Arxiu Municipal respecte el patrimoni documental i la història local.
- Modalitat d'ingrés de l'Arxiu Municipal bàsicament en forma de donació lliure (total, perpètua) i en comodat (un dipòsit, a negociar si de forma temporal o permanent). Preferència, i disposició dels documents de l'Arxiu en un 90% dels casos, en la forma de donació.
- L'Arxiu Municipal considera a l'Arxiu Històric com una entitat sociocultural.
- La necessitat de conservar i tractar el fons de manera adequada, sota unes condicions òptimes, de rebre un tractament que segueixi unes pautes o normes mínimes, per mirar que no es perdi el ric fons de l'Arxiu Històric de la Mina, construït amb els anys.
- La predisposició i voluntat de la Biblioteca Font de la Mina a trobar solucions, oferir ajuda i acords de cara a ajudar a conservar i tractar el fons de l'Arxiu Històric.
- El valor del voluntariat i l'activisme social, el compromís amb la dignificació, la memòria i la història local d'un barri.
- Bona sintonia i relació entre els Arxius Històrics del Poblenou i de la Mina.
- La importància de la tasca i la proximitat de centres com l'Arxiu Històric de la Mina o l'Arxiu Històric del Poblenou, que recullen veus alternatives a les oficials i fan visibles altres realitats, amb un component i un factor humà, de proximitat amb les persones que s'hi adrecen, que genera molta confiança.
- La diferenciació entre oficialitat (que estaria representada pel sistema d'arxius institucional) i voluntariat (que caracteritzaria més a l'Arxiu Històric del Poblenou i de la Mina, com a arxius comunitaris).
- Predisposició de l'Arxiu Històric del Poblenou a oferir ajuda d'alguna manera al titular de l'Arxiu de la Mina. També a estudiar la possibilitat d'acollir el fons o part del fons, malgrat estan subjectes a uns condicionants d'espai i d'infraestructura.
- Proposta per portar l'Arxiu Històric de la Mina a algunes de les sales o espais buits de l'edifici de l'Espai Cultural Font de la Mina, on es troba ubicada la biblioteca.
- Trobada fa uns sis o set anys entre el titular de l'Arxiu Històric de la Mina, representants de l'Arxiu Municipal, la Biblioteca Font de la Mina i altres persones del barri per parlar sobre possibles sortides al fons, per acollir part del fons o el fons, oferint l'opció de la donació o ingrés temporal a l'Arxiu Municipal.

- Reticències del titular de l'Arxiu Històric de la Mina a portar la documentació a l'Arxiu Municipal.
- Incertesa a l'hora de donar continuïtat a l'Arxiu Històric per la forta actuació individual, malgrat que compta amb suports puntuals més o menys continuats.
- Preferència del titular de l'Arxiu Històric de la Mina per la via del món universitari i acadèmic a l'hora de donar sortida al fons o establir col·laboracions.

El titular de l'Arxiu Històric de la Mina, Josep Maria Monferrer, és un home de 77 anys, amb un recorregut vital i professional intens. Escolapi, pedagog, filòsof i antic mestre, compta amb una personalitat forta, lluitadora, compromesa i combativa vers el que considera falta de justícia i d'equitat social. Creu en la dignitat i la transformació de les persones, sobretot a través de l'educació, i és força crític amb el paper de les administracions.

A més, si afegim que des de fa uns anys el pes de la gestió recau sobretot en la seva persona i tasca, amb suports puntuals més o menys continuats, sorgeix una incertesa per la continuïtat de l'Arxiu.

I, a la vegada, és una persona generosa i oberta i es mostra més receptiu i amb major confiança a l'hora de donar una continuïtat a l'Arxiu en la via de la universitat.

De fet, ha obert les portes, i s'ha mostrat disposat a ajudar i col·laborar en la realització del projecte de la UB d'Aprenentatge i Servei (APS) sobre els barris del Camp de la Bota i la Mina, sent aquest treball de fi de grau sobre l'Arxiu Històric una de les línies d'investigació.

Per tant, la finestra de la universitat, d'establir algun tipus de col·laboració o convenis, és la que millor consideraria ara per ara el titular de l'Arxiu Històric.

Justament, un altre aspecte que s'ha posat sobre la taula en aquest TFG és la dificultat de conservar aquest esperit, aquesta autonomia i essència del fons i de l'Arxiu de la Mina i la possible adaptació, integració, vinculació o col·laboracions amb la xarxa d'arxius institucionals, on també hi ha professionals que vetllen per tenir cura d'aquests i d'altres fons.

Davant d'aquests dubtes i plantejaments, s'ha vist oportú recórrer a l'opinió i el criteri de representants d'associacions d'arxivers, com Vicenç Ruiz, Vocal de Recerca de l'Associació d'Arxivers de Catalunya, i José María Nogales, de la Federació ANABAD, per mirar de trobar respostes. D'aquí que s'hagi realitzat una consulta via email.

Respecte aquest encaix i/o relació dels arxius comunitaris amb el sistema d'arxius institucional podem destacar:

- Complexitat a l'hora d'integrar els documents d'aquests arxius comunitaris per la naturalesa i les característiques pròpies d'aquests centres. Sovint algunes d'aquestes entitats no disposen de "personalitat jurídica",

L'administració pot trobar dificultats a l'hora d'establir col·laboracions perquè només pot interactuar amb persones individuals o jurídiques, i també dificultats per reconèixer com a patrimoni documental els fons d'aquestes entitats, perquè poden ser considerades fora de la competència de l'administració dels arxius institucionals.

- Per tant, com apunta Vicenç Ruiz, la integració dels documents pot ser difícil "si es vol fer equivaldre a ingrés dels fons".
- Conveniència que aquests arxius comunitaris arribin a formar part del Sistema d'Arxius de Catalunya (SAC).
- Recomanació de Vicenç Ruiz d'una apertura de mires per part de l'estructura d'arxius oficial. Que el sistema d'arxius institucional pugui entendre el caràcter civíic-polític d'aquestes entitats, i que sovint els fons generats reivindiquen drets i mostren realitats o preserven la memòria i identitats diverses.
- En base a aquesta natura més social i no tan sols cultural, que es tingui en compte el valor d'evidència dels documents, no només el de memòria, perquè així les administracions puguin crear i oferir "partides específiques per a projectes de suport a arxius comunitaris com a mecanisme de justícia social i apoderament civíic, provinent de polítiques socials, de gènere o d'àmbits tan allunyats com "l'urbanisme", comenta Ruiz.
- Possibilitat de mantenir l'autonomia malgrat incorporació o col·laboracions amb el sistema d'arxius oficial. Ruiz posa com a exemple els arxius eclesiàstics. José María Nogales, president d'ANABAD, recorda que el caràcter reivindicatiu és el de les entitats que custodien aquests fons i que és possible establir una vinculació o integració.
- Afirmació de Vicenç Ruiz perquè els professionals de l'arxivística siguin capaços de "democratitzar" la seva expertesa. La importància d'entendre que és l'activitat del productor la que determina com és el fons, la lògica que té. I si aquesta lògica es realitza des del marge, o fins i tot en contra del marc legal vigent, "no es pot esperar o pretendre que els "processos de negoci" es converteixin en "expedients reglats" que continguin "documents íntegres".
- Recomanació per al sector professional a entendre la lògica del fons d'aquests arxius comunitaris, en el moment d'oferir ajuda tècnica, per poder definir els requeriments tenint en compte aquesta lògica del fons, "per garantir la seva gestió i preservació".
- Participació i implicació de les persones i parts interessades.
- Formació arxivística a persones d'aquests arxius comunitaris més que no pas intervenció o actuació directa sobre el fons, quan no sigui possible la participació o formar part del col·lectiu.
- Aspirar a generar autonomia arxivística entesa com "la capacitat per a individus i comunitats de participar amb veu pròpia en la gestió dels fons d'arxiu per motius d'identitat, memòria i rendició de comptes", explica Vicenç Ruiz.

És a dir, aquest treball de fi de grau o TFG ha començat a partir d'un repàs o revisió bibliogràfica sobre arxius comunitaris i independents, per establir uns elements, un context teòric i situar l'estudi de cas.

Aquest primer pas i objectiu ha portat a la descripció i l'anàlisi de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina. Per copsar el moment i la situació d'aquest centre, sobretot a partir de l'entrevista realitzada amb el seu titular, Josep Maria Monferrer i Celades. També s'ha fet una proposta de descripció arxivística, per ajudar a indicar unes pautes bàsiques de descripció, en aquest cas, en base a la norma ISDIAH, per descriure institucions que conserven o custodien fons d'arxiu. No s'ha fet una descripció més en profunditat del fons, doncs aquesta tasca comportaria un altre treball o una feina en si mateixa i, com ja s'ha apuntat prèviament, la naturalesa de molts dels documents (còpies, procedència diversa, documents fets a partir de la investigació del titular...) fa que sigui més difícil situar-lo dins una norma de descripció arxivística per descriure fons i documents, com ara la NODAC.

Tot seguit, en base a les trobades amb responsables de diferents centres, l'Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs, la Biblioteca Pública Font de la Mina i l'Arxiu Històric del Poblenou, s'han desenvolupat unes propostes de futur, per a la ubicació de l'Arxiu Històric de la Mina i el seu fons, possibles sortides i alternatives.

A partir d'aquí, s'ha posat sobre la taula un aspecte que ha sorgit arran de parlar amb els professionals entrevistats. Aquest és el difícil encaix o relació entre els arxius comunitaris i independents i el sistema d'arxius institucional.

Un element que també ha sorgit en la revisió bibliogràfica, a partir de l'anàlisi de les característiques dels arxius comunitaris i independents, que torna d'alguna manera al context teòric d'aquests arxius i tancaria així aquest treball a mode de cercle.

D'altra banda, de cara a les **línies de futur**, val la pena recordar que aquest treball forma part d'un projecte d'aprenentatge i servei (APS) sobre la recuperació de la memòria històrica i la dignitat dels barris del Camp de la Bota i de la Mina.

D'aquesta manera:

- Pot tenir una continuïtat, perquè està dins un projecte més global i a més temps vista. Es va iniciar el curs 2017-2018.
- Pot tenir una segona fase més concreta. On es poden desenvolupar o pot donar lloc a altres treballs futurs. Aquest TFG de l'Arxiu de la Mina és un treball general que vol marcar un context i que podria derivar o fer-se d'altres treballs més concrets.

Així, entre d'altres, es podrien proposar els següents treballs:

- Metadades per al material del fons digitalitzat.
- Propostes de materials didàctics concrets, a desenvolupar a partir del fons, ja que es tracta d'un fons amb material que parla d'història i d'història local.
- Propostes d'accions de difusió per al fons.

- Propostes d'accions didàctiques amb escoles, instituts, centres educatius.
- Proposta de realització de visites.

Una altra línia de futur podria ser la de connectar memòria, activisme social i equipaments de proximitat, com per exemple en una biblioteca pública, i fer en aquests centres uns espais per acollir no només la història local sinó en especial, un apartat o centre d'interès per a la memòria històrica, amb documents que puguin estar cedits per centres com els arxius comunitaris o independents, com el de la Mina. O també establir algun tipus de col·laboració entre biblioteques i arxius comunitaris.

Aquesta línia de futur sorgeix arran de l'interès de l'autora d'aquest treball per l'àmbit social, per les experiències d'intervenció social i educativa, per la memòria històrica i pel patrimoni documental més enllà de la funció tradicional, la part social de la documentació.

Així mateix, aquest TFG s'ha basat en analitzar i copsar la situació d'un arxiu comunitari i independent concret. Però, a partir de la revisió bibliogràfica i del treball de camp es podria ampliar cap a una mirada internacional. Investigar altres casos d'arxius comunitaris amb una visió internacional.

D'altra banda, voldria recordar que els documents de l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina permeten mostrar i fer visible una part de la història de Barcelona i de Sant Adrià de Besòs que es troba més a la "perifèria", tant física com mental. Es tracta d'una zona que ha viscut aventures pedagògiques interessants així com moviments urbanístics desaforats, amb un seguit de conseqüències per a la convivència i l'entorn social, econòmic i humà. Aquest TFG ha permès a l'autora tenir l'oportunitat d'apropar-se i conèixer una mica més aquesta realitat.

Finalment, per acabar aquestes conclusions i línies de futur, voldria expressar que d'alguna manera, com ja s'ha indicat, aquest treball de fi de grau ha pretès, amb més o menys encert, documentar, posar en valor i fer visible la tasca realitzada per l'Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina i pel seu titular, Josep Maria Monferrer i Celades.

6. Bibliografia

Ajuntament de Barcelona, «Memòria al Camp de la Bota per les persones afusellades pel franquisme - Programes de Memòria : Programes de Memòria»
<<http://ajuntament.barcelona.cat/programesmemoria/ca/noticia/memoria-al-camp-de-la-bota-per-les-persones-afusellades-pel-franquisme/>>
[accedit 28 maig 2019]

Ajuntament de Barcelona, «CULTURA VIVA - XARXA COMUNITATS DE MEMÒRIA»
<<http://ajuntament.barcelona.cat/culturaviva/projectes/xarxa-punts-de-memoria/>>
[accedit 28 maig 2019]

Archivo del Movimiento Obrero, «Archivo del Movimiento Obrero Alcalá de Henares»
<<https://alcala-de-henares.costasur.com/sites/archivo-del-movimiento-obrero/es/index.html>> [accedit 28 maig 2019]

Arxiu Històric de Roquetes Nou Barris, «El blog de l'Arxiu Històric de Roquetes-Nou Barris» <<http://arxiuhistoric.blogspot.com/>> [accedit 5 maig 2019]

Arxiu històric del Camp de la Bota i la Mina, «Arxiu Històric del Camp de la Bota i la Mina» <<http://arxiuhistoric.desdelamina.net/>> [accedit 8 abril 2019]

Ateneu Enciclopèdic Popular, «Biblioteca i Arxiu»
<<http://www.ateneuenciclopedicpopular.org/biblioteca-i-arxiu/>> [accedit 14 maig 2019]

Bastian, Jeannette A., i Ben (Ben F.) Alexander, Community archives : the shaping of memory (London: Facet, 2009) <https://www.worldcat.org/title/communities-and-their-archives-the-shaping-of-memory/oclc/473423521&referer=brief_results>
[accedit 29 març 2019]

Battley, Belinda, «Archives as places, places as archives: doors to privilege, places of connection or haunted sarcophagi of crumbling skeletons?», 19 (2019), 1-26
<https://doi.org/10.1007/s10502-019-09300-4> [accedit 15 maig 2019]

Besòs, Arxiu Municipal de Sant Adrià de, «Arxiu Municipal de Sant Adrià de Besòs "Isabel Rojas Castroverde"» <<http://www.sant-adria.net/arxiu>> [accedit 15 maig 2019]

Blouin, Francis X., i William G. Rosenberg, Archives, documentation, and institutions of social memory : essays from the Sawyer Seminar (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2007) <https://www.worldcat.org/title/archives-documentation-and-institutions-of-social-memory-essays-from-the-sawyer-seminar/oclc/994610967&referer=brief_results> [accedit 25 febrer 2019]

Blum, Françoise (1957-....), i CODHOS (Paris)., Genre de l'archive : constitution et transmission des mémoires militantes, 2017 <<https://www.worldcat.org/title/genre-de->

larchive-constitution-et-transmission-des-memoires-militantes/oclc/975000256&referer=brief_results> [accedit 8 juny 2019]

Carlos, Luis, Toro Tamayo, Juan Camilo, i Vallejo Echavarría, «Atlas visual de la memoria. Una forma de visualizar y representar el conflicto en Colombia», Rev. Interam. Bibliot. Medellín (Colombia), 41 (2017), 83-87
<<https://doi.org/10.17533/udea.rib>>

Casa de la Barceloneta 1761, «Fons Fotogràfic Popular Barceloneta (FFPB) – Observatori de la Vida Quotidiana» <<http://ovq.cat/portfolio/fons-fotografic-popular-barceloneta-ffpb/>> [accedit 5 maig 2019]

Casal Lambda, «Centre de Documentació Armand de Fluvià - Casal Lambda»
<<http://lambda.cat/centre-documentacio-armand-de-fluvia/>> [accedit 5 maig 2019]

Cidob, «CIDOB - Barcelona Centre for International Affairs»
<<https://www.cidob.org/ca/>> [accedit 5 maig 2019]

Cook, Terry, «Evidence, memory, identity, and community: Four shifting archival paradigms», Archival Science, 13 (2013), 95-120 <<https://doi.org/10.1007/s10502-012-9180-7>>

Cook, Terry, «Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms», Archival Science, 13 (2013), 95-120 <<https://doi.org/10.1007/s10502-012-9180-7>>

Documenting the Now, «Documenting the Now» <<https://www.docnow.io/>> [accedit 30 maig 2019]

Dona, Ca la, «Centre de Documentació – Ca la Dona, un espai de dones i per a dones»
<<http://caladona.org/centre-documentacio/>> [accedit 24 maig 2019]

Flinn, Andrew, i Mary Stevens, «'It is noh mistri, wi mekin histri'. Telling our own story: independent and community archives in the UK, challenging and subverting the mainstream», en Communities and their archives : the shaping of memory (London: Facet, 2009), p. 3-25
<http://www.facetpublishing.co.uk/downloads/file/sample_chapters/bastian-community-ch1.pdf> [accedit 25 febrer 2019]

Flinn, Andrew, Mary Stevens, i Elizabeth Shepherd, «Whose memories, whose archives? Independent community archives, autonomy and the mainstream», Archival Science, 9 (2009), 71-86 <<https://doi.org/10.1007/s10502-009-9105-2>>

Flinn, Andrew, Mary Stevens, i Elizabeth Shepherd, «Whose memories, whose archives? Independent community archives, autonomy and the mainstream», Archival Science, 9 (2009), 71-86 <<https://doi.org/10.1007/s10502-009-9105-2>>

Fundació Solidaritat UB, «EUROM - The European Observatory on Memories of the University of Barcelona's Solidarity Foundation» <<http://europeanmemories.net/>> [accedit 28 maig 2019]

Fundación Biblioteca Social, «Video "Teixint una xarxa d' oportunitats". Barcelona (2015) 1a ed. Premi "Biblioteca Pública i Compromís Social"», 2015 <<https://fundacionbibliotecasocial.org/entrega-premi/>> [accedit 22 abril 2019]

Fundación Francisco Largo Caballero, «Fundación Francisco Largo Caballero» (UGT) <<http://fflc.ugt.org/default.aspx>> [accedit 28 maig 2019]

Fundación Indalecio Prieto, «Fundación Indalecio Prieto» <<http://findalecioprieto.es/>> [accedit 28 maig 2019]

Fundación Pablo Iglesias, «Fundación Pablo Iglesias» <<https://www.fpabloiglesias.es/>> [accedit 28 maig 2019]

Grant Hurley, «Community Archives, Community Clouds: Enabling Digital Preservation for Small Archives», Archivaria (Association of Canadian Archivists, 2016), 129-50 <<https://archivaria-ca.sire.ub.edu/index.php/archivaria/article/view/13561/14920>> [accedit 22 abril 2019]

Hernández Olivera, Luis., i Terry Cook, Combates por la memoria (Salamanca: ACAL, 2007) <https://www.worldcat.org/title/combates-por-la-memoria/oclc/630799803&referer=brief_results> [accedit 25 febrer 2019]

Hill, Jennie, The future of archives and recordkeeping : a reader (London: Facet Publishing, 2011) <https://www.worldcat.org/title/future-of-archives-and-recordkeeping-a-reader/oclc/901510714&referer=brief_results> [accedit 25 febrer 2019]

ICA, ISDIAH. Norma internacional para describir instituciones que custodian fondos de archivo (Londres, 2008) <<http://www.aefp.org.es/NS/Documentos/NormasDescriptivas/ISDIAH.pdf>> [accedit 26 maig 2019]

Jornet Benito, Núria, Guia de continguts. 1.1. Apunts de classe. Assignatura Patrimoni documental. Institucions de la memòria, serveis i usuaris (Barcelona)

Jornet Benito, Núria, Guia de continguts. 1.2. Apunts de classe. Assignatura Patrimoni documental. Institucions de la memòria, serveis i usuaris (Barcelona)

Jornet Benito, Núria, Els usos socials del patrimoni documental. Guia de continguts. 1.3. Apunts de classe. Assignatura Patrimoni documental. Institucions de la memòria, serveis i usuaris (Barcelona)

La Ciutat Invisible, «El projecte - Centre de Documentació dels moviments socials la Ciutat Invisible» <<http://arxiu.laciutatinvisible.coop/>> [accedit 5 maig 2019]

López, Helena, «El guardián de la memoria del Camp de Bota», Periódico de Cataluña, 2019 <<https://www.elperiodico.com/es/barcelona/20190316/el-guardian-de-la-memoria-del-camp-de-bota-7324676>> [accedit 28 maig 2019]

Mancipe Flechas, Eduardo, i Juliana Vargas Arbeláez, «La responsabilidad de la memoria en la función social de la archivística», 2013 <<http://eprints.rclis.org/19860/>> [accedit 22 abril 2019]

Marcilloux, Patrice., i Impr. Jouve), Les ego-archives : traces documentaires et recherche de soi (Rennes [France]: Presses universitaires de Rennes, 2013) <https://www.worldcat.org/title/ego-archives-traces-documentaires-et-recherche-de-soi/oclc/859150945&referer=brief_results> [accedit 25 febrer 2019]

Monferrer i Celades, Josep Maria., El Camp de la Bota : un espai i una història (Barcelona: Octaedro, 2012) <https://www.worldcat.org/title/camp-de-la-bota-un-espai-i-una-historia/oclc/892165671&referer=brief_results> [accedit 17 maig 2019]

Monferrer i Celades, Josep Maria., La història de Sant Adrià llegida des de la Mina (Ediciones Octaedro, 2013) <https://www.worldcat.org/title/historia-de-sant-adria-llegida-des-de-la-mina/oclc/881383541&referer=brief_results> [accedit 17 maig 2019]

Monferrer i Celades, Josep Maria., El pla de transformació de la Mina, 2000-2015 : una especulació urbanística tapada sota un pla de transformació social, Primera edició., 2016 <https://www.worldcat.org/title/pla-de-transformacio-de-la-mina-2000-2015-volum-3-una-especulacio-urbanistica-tapada-sota-un-pla-de-transformacio-social/oclc/957993245&referer=brief_results> [accedit 17 maig 2019]

Monferrer i Celades, Josep Maria., i Unes males polítiques condemnen el barri a la marginalitat., Història del barri de la Mina, 1969-2000, 1. ed. (Barcelona: Octaedro, 2014) <https://www.worldcat.org/title/historia-del-barri-de-la-mina-1969-2000/oclc/872089614&referer=brief_results> [accedit 17 maig 2019]

Núria Jornet Benito, i Núria Tuset Páez, «Construint la memòria dels feminismes : arxius, biblioteques i centres de documentació. Una mirada», BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació, 2016 <<https://doi.org/10.1344/BiD2016.36.9>>

Observatori d'Antropologia del conflicte Urbà - OACU, «Observatori d'Antropologia del conflicte Urbà» <<https://observatoriconflicteurba.org/qui-som/>> [accedit 25 maig 2019]

Parlament de Catalunya, Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents (Barcelona, 2001) <<https://www.parlament.cat/document/cataleg/47929.pdf>> [accedit 24 maig 2019]

Pujolar, Sergi, 15 Anys a Venus, pel·lícula documental completa on Vimeo, 2016 <<https://vimeo.com/190983799>> [accedit 24 maig 2019]

Roeschley, Ana, i Jeonghyun Kim, «Something that feels like a community: the role of personal stories in building community-based participatory archives», *Archival Science*, 19 (2019), 27-49 <<https://doi.org/10.1007/s10502-019-09302-2>>

Ruiz Gomez Vicenç, i Maria Vallès Aniol, «Reportatge: #Cuéntalo: preservació, tractament i pluralització d'un fons documental social - Arxivers la DaDa», *la DaDa*, 2018 <<https://arxivers.com/ladada/reportatge-cuentalo-preservacio-tractament-i-pluralitzacio-dun-fons-documental-social/>> [accedit 1 maig 2019]

Ruiz Gómez, Vicenç, «Arxivística comunitària? Un repte, més enllà de la moda | empowering archives», 2016 <<https://empoweringarchives.wordpress.com/2016/03/17/arxivistica-comunitaria-un-repte-mes-enlla-de-la-moda/>> [accedit 25 febrer 2019]

Ruiz, Vicenç, «Memòria històrica: és l'hora ja dels arxius? (Vicenç Ruiz)», *Diari Ara digital*, 12 juny 2016 <https://www.ara.cat/opinio/Memoria-historica-lhora-dels-arxius_0_1594640532.html> [accedit 1 maig 2019]

Ruiz, Vicenç, «#NoTincPor: arxivar l'avui per superar el dol | Vicenç Ruiz», 2017 <<https://www.nuvol.com/noticies/notincpor-arxivar-lavui-per-superar-el-dol/>> [accedit 25 febrer 2019]

Russiñol, Paula, «España: Los profesores que llevaron la revolución pedagógica a las barracas del Besós – OtrasVoces en Educacion.org», *Otras voces en educación*, 23 juny 2018 <<http://otrasvoceseneducacion.org/archivos/281594>> [accedit 24 maig 2019]

SRaz, Jose, «Porfolio de Josesraz» <<http://fotografiasolidaria.desdelamina.net/index.html>> [accedit 20 maig 2019]

TV3, «Escolapi al barri de la Mina - Signes dels temps», 2016 <<https://www.ccma.cat/tv3/alcarta/signes-dels-temps/escolapi-al-barri-de-la-mina/video/5582252/>> [accedit 26 abril 2019]

UB, Universitat de Barcelona, i Recerca Innovació i Millora de la Docència i l'Aprenentatge (RIMDA), «Recuperació de la memòria històrica i la dignitat dels barris del Camp de la Bota i de la Mina: un projecte transmèdia d'aprenentatge i servei, col.laboratiu i multidisciplinari», 2018 <<http://www.ub.edu/rimda/content/recuperacio-de-la-memoria-historica-i-la-dignitat-dels-barris-del-camp-de-la-bota-i-de-la>> [accedit 21 abril 2019]

Universitat de Barcelona Facultat de Biblioteconomia i Documentació, «Estrena del documental "Aulas de arena" | Notícies de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació» <<https://fbd.ub.edu/noticies/estrena-del-documental-aulas-de-arena>> [accedit 14 abril 2019]

Index d'il·lustracions

Il·lustració 1. Cartells a la seu de l'arxiu. (Elaboració pròpia)	20
Il·lustració 2. Seu de l'arxiu al barri de la Mina. (Elaboració pròpia)	21
Il·lustració 3. El Josep Maria Monferrer a l'Arxiu Històric de la Mina. (Elaboració pròpia)	22
Il·lustració 4. Interior de l'arxiu al barri de la Mina. (Elaboració pròpia)	24
Il·lustració 5. Pòster d'un xerrada a la UPC. (Elaboració pròpia)	26
Il·lustració 6. Josep Maria Monferrer amb un veí a la seu de l'Arxiu Històric de la Mina. (Elaboració pròpia)	29
Il·lustració 7. Interior de l'arxiu al barri de la Mina. (Elaboració pròpia)	33
Il·lustració 8. Part del fons de l'Arxiu. (Elaboració pròpia)	34
Il·lustració 9. Capses Pla Transformació. (Elaboració pròpia)	34
Il·lustració 10. Capses Pla Transformació. (Elaboració pròpia)	34
Il·lustració 11. Capses Pla Transformació. (Elaboració pròpia)	34
Il·lustració 12. Capses creació Mina. (Elaboració pròpia)	35
Il·lustració 13. Capses creació Mina. (Elaboració pròpia)	35
Il·lustració 14. Capses creació Mina. (Elaboració pròpia)	35
Il·lustració 15. Capses armari de fotografies. (Elaboració pròpia)	35
Il·lustració 16. Capses armari de fotografies. (Elaboració pròpia)	35
Il·lustració 17. Capses armari de fotografies. (Elaboració pròpia)	35

Annex 1. Transcripció de l'entrevista a Josep Maria Monferrer

El Josep Maria Monferrer i Celades va néixer el 21 d'abril de 1942 a Benassal (País Valencià) i des del 1975 viu al barri de la Mina. És un home que s'expressa amb molta claredat i convicció i és molt crític amb tot allò que suposi una falta d'equitat i dignitat per a les persones, un "capellà que no exerceix", molt proper a la teologia de l'alliberament, amb les seves contradiccions també. Una persona convençuda que l'educació, una pràctica per "treure el millor que tens al teu interior", transforma, dignifica i apodera les persones. Un home compromès, actiu, reivindicatiu i sense pèls a la llengua.

Quin és el teu càrrec?

Sobreviure! [riu irònicament]. Sóc el president i creador de l'arxiu. Però, a part d'això sóc el president, el secretari i la dona de neteja...

Un "home orquestra"...

"Home orquestra" posa-ho així, si vols... [riu divertit]

Bé, aquesta tasca d'arxiu s'ha anat trencant. Aquest barri i el que era un grup de treball s'han convertit en una resistència casi individual.

Quan neix l'Arxiu Històric de La Mina?

Neix en el moment en que s'aprova, a finals del segle XX, és a dir, cap al mil-nou-cents noranta-set, noranta-vuit, el Pla de Transformació de La Mina. Aquest Pla s'aprova quan s'aprova tot l'espai per crear el Fòrum de les Cultures, més aviat de les incultures, perquè cultura n'hi ha molt poca en aquest nivell, i aproven transformar tot el que era el Camp de la Bota. Aquesta transformació es fa tenint en compte un element molt important, que hem sabut llegir després, com és esborrar la memòria del Camp de la Bota perquè hi havia dos punts de referència principals: el Castell de les Quatre Torres, un castell militar construït per a la repressió, i els "parapetos" [espai situat a la banda de mar en direcció a Sant Adrià de Besòs], que teòricament era per a la pràctica de tir però que al final allí afusellen mil set-cents sis persones durant la postguerra [concretament, de 1939 a 1952, any de la celebració del Congrés Eucarístic Internacional a Barcelona].

El Castell de les Quatre Torres desapareix absolutament i es converteix en el Museu Blau, que és preciós, molt bonic, però aquest edifici, sobre el mateix espai del Castell, esborra la memòria del Castell. I on estava la zona dels "parapetos" és avui dia un espai per a vaixells, iots. Són casualment els espais més controvertits els que han esborrat a partir de fer coses més significatives actualment.

Es creen per esborrar la memòria?

Exactament! De fet, quan s'inaugura el Fòrum de les Cultures, ja al 2004, un amic meu, molt amic, que és el Jaume Botey, el germà del que va portar la pedagogia de l'oprimit aquí al Camp de la Bota [Francesc Botey], fa una xerrada. En començar la

xerrada, fa posar a tothom dret i fa un minut de silenci, recordant els assassinats. [A l'espai dels parapetos, del Camp de la Bota, on el règim de Franco va afusellar 1.700 persones] Jo també hi era. A Botey el van cridar després apart dient-li que allò era fer política, i que això era un Fòrum de les Cultures. Però esborrant certes cultures...

Estem parlant del 2004?

Sí. Quan s'inaugura. I, de fet, jo també faig una altre xerrada sobre La Mina. Però no els hi agradava que allí al Fòrum de les Cultures es parlés també de la problemàtica de La Mina. Vol dir, que són dos exemples concrets de que això de parlar de la pluralitat de les cultures era un "bluf". Realment, allò era un espai, inicialment cultural, però per fer després especulació. I això ho tinc escrit als llibres, que s'han publicat, i no són textos que agradin massa.

[El Josep Maria ha publicat tres llibres sobre la Mina i un sobre el Camp de la Bota].

Creus que d'alguna manera va ser orquestrat o pensat des de l'administració, des de l'Ajuntament?

Totalment! De fet, també respecte al que això ha suposat per a La Mina. El Fòrum està construït amb unes "muralles". Entre el mar i el Fòrum, entre el mar i les muralles està tot l'espai Fòrum, però des d'aquestes muralles queda esborrada, absolutament invisible, La Mina. La Mina tenia prou mala història, o mala fama, i per lo tant, el mateix capital americà que va invertir moltíssim a Diagonal Mar, doncs la inversió de Nord-Amèrica, d'Estats Units concretament, no està disposada a invertir també a l'espai Fòrum si d'alguna manera no se soluciona el tema Mina. I llavors, a banda del Consorci del Fòrum, el Consorci del Besòs, que és el que dirigeix el Fòrum, es crea un altre Consorci, que és el Consorci de La Mina. Amb aquest es garanteix que es farà una gran inversió per transformar La Mina per tal que no sigui un problema per al Parc del Fòrum de les Cultures. El que passa és que com això no s'ho creu ningú posen les "muralles" i La Mina continua, vint anys després, amb una sèrie de problemàtiques sense resoldre. I aïllada a demés.

El barri continua amb problemes...

Molts, sí!

I creus que sense resoldre perquè les administracions no s'han posat a fons?

Exactament. El Pla de Transformació ha sigut més especulatiu que social. Quan la negociació es fa amb el Parlament Europeu, el Pla de Transformació de La Mina seria "fifty-fifty", 50% social i 50% urbanístic. L'urbanisme s'ha emportat el 80% i lo social s'ha fet força malament. I així estem!

I el que és l'Arxiu, com sorgeix? Per dignificar el barri? Per d'altres motius?

Sí. L'Arxiu és un arxiu històric. Però això és un nom fals, perquè en realitat, jo no sóc historiador. Jo sóc pedagog. I llavors, sorgeix de la mateixa manera que vaig intentar als nanos ensenyar-los geografia i història a partir de qui eren ells i a on

vivien. Què vam fer? Jo vaig posar-me a fer de professor, i vaig fer un mapa d'Espanya tot gran, amb les províncies. I llavors ells havien d'anar a casa seva i a l'endemà portar on havia nascut ton pare i on havia nascut ta mare... Bé, doncs, van acabar sabent-se totes les províncies d'Espanya perfectíssimament, a base de convertir-ho en un joc. Un joc de recuperar la memòria històrica. Tot això, recuperar la memòria històrica imminent de la seva família, que encara era memòria viva, era un projecte extraordinari per estudiar coses molt avorrides que no serveixen per a res.

Doncs això mateix vaig fer quan neix tot el Fòrum i veiem tota la transformació que hi ha. Ens diem "no podem oblidar la memòria històrica nostra del barri de La Mina. Perquè ens estan esborrant". I vaig començar a parlar ja, no tant amb els nanos, que ja no se'n recordaven d'això, si no amb els seus pares, que alguns d'ells havien nascut a La Mina, al Camp de la Bota, o amb els avis que havien emigrat, perquè expliquessin perquè havien emigrat. Anar recollint la memòria oral històrica d'unes famílies que mai se'ls havia consultat tot això.

I tota aquesta documentació que ells portaven, "si la foto de mi pueblo, la foto de la barraca, de la primera comunió de mi hijo, de la escuela"... , clar, comencen a portar-me fotos i a explicar-me històries, que, entre el que ells em porten i el que jo vaig investigant, hem fet una història del Camp de la Bota, perquè no s'oblidi. I, sobre tot de l'època dels afusellaments.

Però això no és un arxiu històric. Això és un arxiu d'experiències vives de la gent. I, a més, que no tinguessin vergonya de dir, "Jo he viscut al Camp de la Bota", que alguns això s'amagaven. Hi han acabat amb el temps dient: "Jo també vaig viure al Camp de la Bota, eh?" Això ja són "palabras mayores". Vull dir que aquest apoderament de la gent és un projecte pedagògic, no és un projecte històric. Però porta molta història! I, a més, una història no oficial. Perquè els oficials fan unes històries sempre explicades des dels vencedors, no des dels derrotats.

És a dir, recollir unes històries dels mateixos protagonistes, de les persones que ho van viure en primera persona i van patir-ne les conseqüències.

Clar! Moltíssima gent que ha estat al Camp de la Bota ve aquí i diu: "Oh! mira, aquí estava mi barraca! Aquí estava la del Padre Botella!, Aquí estava tal, aquí..." Clar! Aquest recordar el que oficialment s'ha volgut oblidar a la gent la fa considerar-se més dignes, no ser uns "cutres" marginats.

I això dignifica a les persones.

Penso que sí. A més, la intenció és aquesta. A veure, educar ve de la paraula "educere". "Educere" vol dir fer sortir de dins lo millor que tens. Això és educar. Lo demás és ensenyar, i ensenyar no és educar. Ensenyar és omplir el cervell de coses inútils moltes vegades.

I, per posar una data, quan és el moment que més o menys surt tota aquesta iniciativa per que la gent et va explicant la seva memòria viva?

Vam començar ja a finals del segle XX. Però quan comença a agafar cos i ens constituïm com a entitat és en el 2000.

Entenc que no estaves tu sol.

No. Érem cinc o sis persones. Tots d'aquí del barri que, per raons diferents, uns han marxat del barri, els altres s'han desentès i no han tornat mai més per aquí perquè han trobat que no els interessava. Els hi va interessar en aquell moment, però això és molta feina. I ningú cobra un euro, al contrari. Els hem de posar de la nostra butxaca per pagar la llum i l'aigua del vàter. I estem així.

I, ara estàs tu sol portant i gestionant l'arxiu?

No. Estic jo, i està un noi que va ser alumne meu, el Jose que és un fotògraf extraordinari, i alguns més que em donen suport moral.

El que us va empènyer a crear l'Arxiu seria bàsicament per recuperar aquesta memòria del barri?

Sí. Com a projecte educatiu perquè la gent no se n'oblidés d'on venien, perquè sinó tampoc al final no entenen qui són. Llavors acaben vivint al dia. I com resulta que moltes d'aquestes són famílies que no tenen més que la supervivència del dia, no tenen una consciència de ser un projecte que va evolucionant a partir dels fills, dels néts. I és molt important, molt important saber mirar. Però no retroactivament, no per tornar a recuperar el passat com intenten ara fer alguns partits de caire feixista. No. Recuperar el passat no va enlloc. Però, veure el passat per entendre el present és molt important. I entendre el present per projectar el futur és fonamental. I, per tant, això és un projecte històric. Però també és un projecte d'educació de les ments, del cervell i del cor de la gent. Que no se n'oblidin del que han patit els seus pares a les barraques.

És a dir, recuperació i dignificació dels espais i de les persones...

Sí! Per això el cartell que tinc a fora és: "Lluitem per la nostra dignitat". Clar, és l'eslògan de l'Arxiu. No és: "Recuperem la memòria històrica". Sí, també. Però això et dignifica a tu perquè has lluitat molt per sobreviure, no t'ho han posat gens fàcil.

I quin tipus de documents hi ha a l'arxiu?

Depèn del moment històric.

[El Josep Maria explica que primer de tot va haver un treball de situació, de posar en context d'on ve el barri de la Mina. Va realitzar una investigació sobre els orígens de la zona i d'un espai a cavall de Barcelona i de Sant Adrià de Besòs. Aquesta història de la Mina explica que s'entén a partir dels diferents episodis històrics, com ara el creixement i expansió de la ciutat de Barcelona més enllà de les muralles de Ciutat Vella, amb el Pla Cerdà i l'annexió dels pobles del voltant – com Sants, Sant Andreu, Gràcia o Sant Martí de Provençals –, el creixement de la indústria tèxtil, les importacions de cotó i la construcció del primer tren de Mataró a Barcelona, les revoltes obreres i els moviments d'esquerra que van anar sorgint com a resposta a les condicions de vida dels treballadors i/o les actuacions per controlar i reprimir aquests moviments i revoltes socials].

Entendre aquesta història no me la podien dir la gent que hi vivia allà. Però sí que

investigant faig un dels llibres del Camp de la Bota, una història d'aquest espai concret; com s'utilitza. I com la via del tren, que sempre es parla, "la vía del tren unirá tal, y la industrialización de Catalunya...", a l'hora de fer la història del Camp de la Bota i de La Mina és determinant perquè trenca barris. Bé, per lo tant, serveix per situar lo que serà després l'organització de l'arxiu històric. Recuperem la memòria original, que no tenim documentació però investiguem, i a partir de la gent que ve aquí, llavors sí que aquesta gent parli. I això és lo primer, era l'inici, l'inici per explicar el context.

Tot això és com l'inici de la història i després ja venen els testimonis personals?

Sí! Testimonis personals que també molts d'ells són, bàsicament ,a partir de la guerra de Franco, dels afusellaments. Molts d'aquests episodis que tenim ara la memòria històrica els seus fills mai van parlar. No volien parlar. Era com una angoixa tremenda, de parlar que a son pare l'havien afusellat, a sa mare l'havien afusellat... I llavors són els nets que recuperen tot això. Els que diuen: al meu avi també, i va passar... I tota aquesta gent és la que ha aportat moltíssima informació, per fer aquell llistat terrible que tenim exposat allà amb els noms de tots els afusellats. I potser n'hi han més però...

[Es refereix al Memorial pels afusellaments del règim de Franco al Parapeto, inaugurat al març del 2019 a l'antic Camp de la Bota, al Fòrum de Barcelona, i on estan els noms de les 1.706 persones afusellades].

Aquesta introducció dona peu a moltes reflexions posteriors. I aquestes reflexions posteriors són les que no he volgut mai fer-les en funció del que et puguin dir els polítics o el que et puguin dir les universitats. M'interessa moltíssim més el que diu la gent que ho ha viscut, que ho ha patit. Perquè aquestes històries no coincideixen. La història sempre la fan els poderosos i els vencedors. I hem d'aprendre a fer la nostra història. I això és una mica l'objectiu d'aquest petit arxiu, on hi ha una gran riquesa.

I per això en algun moment van intentar venir aquí a destruir-ho. Van robar els ordinadors, perquè no hi quedés res. Es van pixar aquí dintre. Que algú no té cap interès de que certes coses es recordin. I a demés perquè es fonamenta en el que la gent que va viure aquells espais ha anat dient i que coincideixen pràcticament tots. Això és una història molt potent.

Potser hem de seguir construint la història, malgrat tot...

Hem de seguir construint la història malgrat tot.

I, tornant als documents que té l'arxiu, de quin tipus són?

Textos, transcripcions i després també vídeos. I encara hi ha molta cosa, molts documents que no estan escanejats. I fotografies n'hi ha tantes com textos escrits i, depèn d'algunes zones, més. Tot el que sigui textos, o algun text, de vegades gravacions, l'hem transcrit. Una transcripció de testimonis amb documents escrits històrics. Tot això són varis milers de documents.

[El Josep Maria explica que a nivell d'organització de documents l'arxiu està dividit

en tres capítols que es corresponen a tres moments i zones del barri: la Mina rural, el Camp de la Bota i el barri de la Mina, des de la seva creació, el Pla de Transformació fins a l'actualitat. I també explica com hi ha sempre una primera part de context.]

Si tu comences a parlar d'un text i no tens el context, això és molt manipulable. En canvi si tu poses un context i dintre d'aquest context és: Què passava globalment? Globalment això determina que a aquest espai petit d'aquí li passa el que li ha passat. Quins interessos hi havien? Perquè es fa això?... El perquè. Aquest és un context. I una història sense context és una història manipulada, sempre. Són historietes llavors.

I per lo tant aquí hi ha molt de material d'aquest, que no és pròpiament només de la Mina. Sempre he treballat moltíssim a entendre: I això perquè passava? Quins interessos hi havien darrere? Quin context econòmic o polític o militar, o lo que sigui, hi havia perquè per exemple es muntés aquest castell aquí? [El Castell de les Quatre Torres.] Clar! Tu vas analitzant, fent-te preguntes... i a mesura que tu et vas fent preguntes, t'obliga a entendre allò, perquè després entendràs també les històries viscudes per la gent.

I així, a nivell de quantitat de documents a l'arxiu, més o menys, podries dir quants n'hi ha?

Aquí hi ha encara molt de material que no s'ha escanejat. Escanejat i publicable. Tot i que hi ha moltes coses que ja s'han publicat, però no està tot. Però en total podria haver més de deu mil documents. Contant inclús coses que no estan escanejades. Vaig fent un treball de formigueta, poquet a poquet. No compto com a documents, els vídeos. Això és un tema apart. Pues n'hi haurà una vintena llarga.

Qui dona els documents? Qui te'ls dona bàsicament?

El problema és que jo com no sóc historiador hi ha quantitat de fotografies que no sé de qui són. Perquè me les ha portat gent... d'algunes sí, però d'altres no...

Així, és la gent d'aquí del barri que te les porta, sobretot?

Moltes sí. La immensa majoria són aquestes. O de gent com el Botey i companys meus escolapis... Hi ha molt de material.

La gent encara et dona o et porta coses?

Sí, poquet. Sí, aviam del Camp de la Bota pràcticament he tancat caixa. De La Mina Rural, hem tancat caixa. Vull dir, aquells pagesos, pràcticament, no sé si en queda cap de viu. Potser sí, que encara queden els de Can Co, alguns d'aquí de la casa d'aquí del costat, però ja m'ho van explicar tot, bàsicament. Bé, per lo tant, de La Mina Rural s'ha acabat. De La Mina fins a l'any 2000, el Fòrum de les Cultures, pràcticament ja és molt difícil treure més documents. Perquè a través de l'Associació de Veïns, a través de les entitats o del propi projecte de l'Arxiu, doncs ja han portat molt material. I ara el que estem augmentant és el que passa ara aquest any, el que passa en aquesta època. Què està passant ara?

El procés és aquest. El tema és: deixem material que constati certs problemes socials o polítics o econòmics, que estan passant aquí, per exemple, tot el tema de les drogues, com està afectant tot aquest procés de drogues aquí al barri de La Mina. Clar, això no és ara per publicar-ho, ni es publicarà ara. Però sí que quan algú vulgui escriure la història de La Mina, i nosaltres ja no estiguem, si hi ha una documentació d'aquell context, què passava ara, també pot escriure el seu llibre. O fer el seu anàlisi, no?

Per tant, encara reculls documents?

Sí, sí. L'Arxiu està actiu. No ja per publicar, però sí, per exemple, d'una pel·lícula que farem ara, que serà la primera pel·lícula llargmetratge sobre La Mina. Encara fins ara si parles de pel·lícules o llargmetratges de La Mina surten "Perros callejeros", "Perras callejeras", "todo son perros aquí, ¿no?". Clar, i són les pel·lícules de La Mina. Ara farem una pel·lícula sobre el projecte educatiu que hi ha hagut aquí a La Mina, amb el testimoni de molta gent. Mira, una filla de la Carme [veïna], doncs també sortirà a la pel·lícula, perquè quan era una adolescent era mestra. Vull dir que, recuperar els que han sigut protagonistes d'un projecte educatiu, "La letra participando entra", que serà el títol de la pel·lícula, i projectar-la penso que és molt millor que escriure un llibre.

I com conserves les coses, el fons, que tens a l'arxiu?

Tot està a l'ordinador i al núvol també. Així si tornen a robar no sortirà... Ja vaig quedar prou fregit quan van robar els ordinadors. I còpies!

Però encara tens coses que no has pogut digitalitzar?

Sí. Exactament. Si ara vinguessin i em robessin tota aquesta paperassa d'aquí, es quedarien molts documents que no he tingut temps encara ni d'ordenar-los bé. Els tinc ordenats més o menys per anys. Però, si se m'acaba ja la corda, ho entregaré així i si algú vol investigar, que investigui.

De les coses o el fons que tens digitalitzat, es pot veure per internet?

Encara no. Saps quin problema hi ha? S'ha de fer una base de dades, una base de dades tècnicament ben feta, com té qualsevol arxiu, i llavors donar una clau i que tothom des de casa seva, des de qualsevol racó del món, ho pugui consultar. Com aquesta base de dades jo no la sé fer, hem demanat algú que la faci i resulta molt cara i no tenim les peles. Ara estem negociant aviam si a la Universitat, com a pràctiques també, algú ve aquí i se li paga alguna coseta, perquè això li serveixi també pel seu màster o pel seu treball, i al final puguem definitivament tancar aquest arxiu i tot això penjar-ho i que tothom ho pugui consultar des de casa seva. I aquest és el gran problema que tenim aquí. Tenim un material extraordinari, però la gent ha de venir aquí per mirar-lo.

I t'has plantejat fins a quin punt vols seguir rebent documents?

No, això no m'ho plantejo. Si en rebo, molt bé. I si no en rebo, també. Vull dir, en aquest moment el que investiguem ja no són documents sobre un passat, si no que són documents sobre un present, amb el qual normalment, la

Carme i jo estem presents i l'anem seguint dia a dia. I si hi han documents interessants d'aquests els anem guardant. Però tampoc no hem d'anar a preguntar ¿que pasa en La Mina ahora? Ja ho sabem perfectament què passa.

Actualment, més que veure el passat per entendre el present, és ja parlem del present per què d'aquí un futur també s'entengui el futur. Quan aquell futur sigui present. Clar, és una dinàmica històrica on del passat ja és molt difícil recuperar més coses, per exemple del Camp de la Bota. És que ja no en té ningú, és que ho tenim nosaltres perquè ens ho hem "currat", eh?

I ho has acceptat tot?

Sí. Aviam, si una persona del Camp de la Bota et dona un testimoni que inclús és contrari al que jo vaig treballant, però és també... Vull dir que tampoc no hi havia tota la unanimitat del món. Aquesta diversitat real, si algú després de: "Jo pensava això, i feia això, i allí..." Evidentment que sí! Que no sóc ningú per dir "Això és bo, això és dolent, de la història d'una persona." El que no dic serà, per exemple, temes d'assassinats, o temes d'aquests tipus: "fulano de tal va matar..." Dir, que per lo tant, hi havia amenaces i violència, pues si que n'hi havia. Però, "fulano de tal, va amenaçar de mort a no sé quantos i unes hores després estava mort". No, això no es pot explicar. Al menys no és el meu estil. Perquè això tampoc no determina la història.

I seguint amb el tema dels documents, ja has explicat una mica que són, no només documents originals, que t'ha donat la gent, si no que també tens documents d'investigacions que has fet sobre el barri, oi?

Clar! Sobre el Camp de la Bota, jo no vaig viure mai allà, però el gran director del Camp de la Bota de la pedagogia, era el pare Francesc Botey. Jo havia estat a la barraca varies vegades. Jo estava treballant en un institut, però de tant en tant trepitjava el Camp de la Bota. I després quan van tirar ja el Camp de la Bota, no del tot, però van crear el barri de La Mina, vaig renunciar a la plaça de l'institut i vaig venir de professor aquí. Per lo tant, de "buena manera", aquest espai, aquest "mundillo", ja el coneixia en viu i en directe. No és que venia sense tenir ni idea ni de l'espai ni del temps. Això ho coneixia ja de jove.

I a quins llocs has anat a investigar per aconseguir més informació, més documents sobre La Mina?

El Cartogràfic, bàsic i fonamental. Al Museu d'Història de Catalunya, també té documents interessants. No tant d'aquest estil. Jo pensava que hi havia més documentació sobre l'experiència de la gent més pobre, més senzilla. Hi ha poc, poqueta cosa. Allà hi han molts museus de pintors, d'escriptors... Material, per exemple d'un tipus, d'uns nivells a on la marginalitat social... No disposen de gaires documents allà de tot això. Per lo tant és un contrapunt una mica agosarat de comparar amb ningú. Però és cert, que hi han molts pocs arxius històrics dedicats a investigar el patiment de la gent marginal.

I has anat també a d'altres centres o llocs que no siguin arxius, a centres de documentació per exemple, per trobar més informació sobre la Mina?

No. Molt poc. Tot això ho hem viscut molt des del treball pedagògic de la gent que tenim aquí. Però, ja et dic, no sóc historiador. Per exemple, he anat allí, al museu de les fotografies de Barcelona, també he estat varies vegades, i el director ha vingut també aquí i hem compartit fotografies. Però això ja és més d'anècdota, que no un plantejament meu.

El plantejament ha sigut més escoltar i preguntar a la gent. Que és la recuperació de la memòria oral. I tinc un cosí, que ell és historiador, és doctor en Història i la tesi doctoral la va fer sobre la memòria oral, i també ha sigut el que m'ha donat moltes pistes de com es fa. Perquè tampoc no tenia idea. M'ha ajudat des del punt de vista d'organització, de com es treballa això. Clar, ell ho posava a uns nivells de màster. I jo ho faig a un nivell de "maestro de escuela". Vull dir que no és el mateix.

I estàs encara en contacte, o tens contacte, amb alguns altres centres com aquest o similar? Ja siguin o no oficials?

Sí, com aquest no n'he vist cap. Tant específic d'una zona tant petita. Perquè aquesta zona és molt petita. I, per exemple l'Arxiu Històric de Poblenou, és més gran que lo que era Barcelona antigament. Abarca vuit barris. El Clot, Poblenou, Sant Martí de Provençals, Nou barris... Tot això era tota una extensió. Tot era propietat de Sant Martí de Provençals. Poblenou en té un arxiu, Sant Martí en té un altre. A Nou barris tenen uns arxius magnífics. Però clar, molt específics entre ells. D'allí he tret, per exemple, la història de Sant Martí de Provençals del suïcidi de l'alcalde quan li volen prendre el poble, per Barcelona. Aquesta documentació no la sabíem ningú. Tenen documentació antiga interessant, que afectava també, indirectament, a Sant Adrià de Besòs.

I pensa que al mil nou-cents, fa poc més de cent anys, Sant Adrià de Besòs tenia mil habitants, dels quals vora sis-cents vivien a La Mina treballant de pagesos. I a l'altre costat del riu hi havien tres-cents habitants. I era el poble. Vull dir, Sant Adrià de Besòs és una mica com un poll ressuscitat, últimament ha sigut durant la immigració... Però és una ciutat que, dividida pel riu i dividida per barris, no té estructura de ciutat. És un puzzle mal muntat Sant Adrià de Besòs. I aquest és un dels elements contextuais que també expliquen molt la història de La Mina. Veure quin és el context que té La Mina dintre de la ciutat. D'una ciutat en que els barris "cada uno va a su bola" i que tot està molt per fer com a consciència de ciutat. La Mina d'un barri passa a ser dos barris, de dos barris passa a ser tres, i al final, tenim quatre barris. La Mina són quatre barris diferents. En "plan" burlesc parlem de La Mina antiga, que és aquesta [on està la seu de l'arxiu històric], la Mina nova, La Mina mixta i La Mina "pija". I llavors, clar, això és el barri de La Mina. Home el barri de La Mina és un barri trencat. Com Sant Adrià.

Com la pròpia ciutat a la qual pertany?

És que funcionem així. Aquest poble no ha tingut mai història de poble. Perquè fins al segle XIX, quan la desamortització de Mendizabal, casi el 80% de la propietat de Sant Adrià de Besòs era de l'Església. I La Mina, evidentment.

Tota aquesta zona que era agrícola...

Tota aquesta zona agrícola, alguns quan la desamortització de Mendizabal, és quan els pagesos venen aquí i compren les terres. Però tot això era un terreny eclesiàstic. Vull dir, no t'explico històries d'aquestes perquè són, algunes, "tremebundes"...

El que ara anem treballant a l'arxiu és analitzar, deixar material, perquè el dia de demà no es perdi la història del barri de La Mina. O certa lectura del barri de La Mina, que la fem des dels veïns. Perquè una lectura oficial la continuen fent. Però és clar, no lliga, no acaba de coincidir.

I tens relació amb algun altre centre?

Més que centre, no t'ho sabria dir ara. Però amb la gent, amb grups de diferents entitats que venen aquí a fer rutes turístiques, que jo les faig per donar a conèixer una mica tot el que era el Camp de la Bota, o el que és el Fòrum, o conèixer una mica la realitat de La Mina. I grups d'aquests... No et diré un número perquè tampoc no ho sé dir ara de memòria, però "Deu ni do", això continua i casi diria "in crescendo".

Estem parlant potser d'associacions o grups o entitats de Barcelona?

I, per exemple, de la Universitat. Portem tres anys treballant amb universitaris, perquè hi ha com un pacte escrit... El primer va ser amb la Universitat de Barcelona, després també amb la UPC (Universitat Politècnica de Barcelona). Que aquest arxiu sigui una mica més conegut facilita també que, per exemple, vinguin aquí força gent a fer parts de la seva tesi doctoral. En tinc aquí ja registrades com quatre o cinc, i ara n'hi han un parell més. Tesis, a demès, algunes amb cum laudes molt ben fetes sobre, per exemple, tot el barri de La Mina com afecten socialment "los muros invisibles". Perquè per exemple, la rambla de la Mina és un mur invisible. Tots aquests espais tancats i dividits, la ronda, el tren..., facilita que tot això siguin guetos. Li diuen tot el barri de La Mina. Però realment no hi ha un barri de La Mina, humanament parlant. L'espai es diu així perquè abans hi havia la mina d'aigua. I té un nom històric, però no és un nom real del barri de La Mina. Això, està trencat aquest barri.

I des d'aquest punt de vista, jo no m'havia imaginat mai que aquest treball d'intentar fer aquest projecte educatiu de que la gent parlés sobre la seva memòria oral acabés tenint tantíssima força i tant de poder dintre d'aquest model de treball universitari. Perquè quan jo estava a la universitat les coses no eren així. Era un món molt tancat per a "pijos" o per a la gent amb diners.

Podem dir que tens bona relació en general amb associacions, veïns, tant associacions d'aquí del barri com fora del barri? Vull dir, mantens bones relacions en general?

Sí, tinc bona relació amb tota la gent amb la que es pot relacionar bé.

El detall, per exemple, el document que vam presentar a l'Ajuntament de Barcelona, quan vam fer aquí a l'espai Fòrum, aquest homenatge a les persones afusellades, aquest mural tremend, tot això que és magnífic, doncs va venir l'Alcalde de Barcelona, l'Ada Colau, que ja l'havíem tinguda aquí, ja havíem

parlat. Va ser la primera en parlar. I la segona persona en parlar en l'acte, abans de tot, em van posar a mi com a portaveu, com a representant, dels arxius històrics de la ciutat de Barcelona. Primera, jo no sóc de la ciutat de Barcelona. Però tampoc sóc de Sant Adrià. Però que entre la quantitat d'arxius que hi ha, em donguin la segona paraula, en representació de tots els arxius històrics, ho vaig trobar tret de context. Aquest arxiu és un "cruterió". És una cosa molt senzilla al costat de certs arxius que hi han aquí, molt més potents, de gent molt més preparada, que són historiadors, que són equips. Aquí anem més sols que la una. Malgrat tot, aquesta exageració jo me l'agafo, no com una cosa certa, si no com admetre que molta de la documentació que després han fet servir no ha sortit dels altres arxius, ha sortit d'aquest.

Una mica com a reconeixement ...

Com un reconeixement d'aquest petit habitatge a on, gràcies a la participació de la gent, hi ha una documentació extraordinària, que no la té ni Barcelona ni la Generalitat.

I així, per curiositat, la relació amb els gitanos, amb les associacions gitanes al barri, com és?

Diguem correcta. No en parlem més. Deixem-ho en correcta, per no dir res. Perquè això ha canviat moltíssim. La Mina, és claríssim que és un barri trencat. I no solament en quatre Mines, sinó socialment, sociològicament també està trencat.

És molt complicat...

Tot i que tinc la documentació sobre les escoles gitanes. Que per primera vegada a Espanya aquells pares analfabets construeixen unes escoles pels seus fills, perquè no sabien i no podien estar al Castell, perquè els hi agafava claustrofòbia, perquè eren encara seminòmades, és una experiència única!

I parlant de relacions, amb les institucions públiques com són les relacions?

Què entens per institucions públiques?

Per exemple, amb l'Ajuntament. En general, amb l'administració pública, com és la relació?

No solament no tenim cap ajuda econòmica, comencem per aquí...

Sí, perquè, com és finança l'Arxiu?

Pues mira, pregunta-li a aquesta senyora que està aquí [la Carme, una veïna i que també participa a l'Associació de Veïns], pregunta-m'ho a mi, i pregunta-ho a tres més. I sí paguem quatre coses a través de serveis que, casi gratuïts, que venen a treballar, com aquella senyoreta d'allà [una noia jove, que també col·labora en ràdio La Mina]. Hi treballa unes hores i li paguem poquet. I funcionem una mica així. Econòmicament és una mica desastre. No hi han recursos.

Ara, a nivell relacional. Tu preguntaves més que l'economia... perquè això és un voluntarisme de que continuï i no es mori. Perquè de la meva jubilació en pago una

part. I, de fet, tinc també, i ho explico, tinc amics de quan estava a la universitat, o companys meus o escolapis, que vaig a casa seva, o alguns que han sigut professors aquí, quan jo estava de director a l'escola, que els hi ha anat bé la vida, que tenen peles, i de tant en tant; "escolta, he de venir a sopar a casa vostra". I ja saben que després de sopar els hi diré escolta tinc un problema que he de pagar "no sé qué, no sé quantos" i em donen cèntims. És a base de saquejar els amics. I aquesta és l'economia d'aquest arxiu. Dubto que hi hagi pocs arxius tan ruïnosos com aquest. [Riu irònicament].

O sigui que no rebeu ajuda o ajudes de cap administració, ni subvencions. Tot és voluntari i d'amics...

Sí. No rebem. I a més és que tampoc no tenim cap interès. Els llibres que he escrit els deixa tant "reverds"... I a més es diu com estan una sèrie de dades al barri, que ells no diuen mai, i una sèrie de situacions, com estan imputats, pràcticament els tres últims alcaldes d'aquí imputats, el regidor de barri està imputat, el no sé quantos està imputat...Clar! Totes aquestes coses no les amaguem... I molt de "carinyo" no ens tenen.

És a dir, sou independents

Sí, sí. Som autònoms d'alguna manera, i independents també de les administracions.

Potser és, entre cometes, el preu de ser crític?

Sí, per aquí van les coses. Per exemple, ja es veu en la portada d'aquest llibre [es refereix al tercer llibre sobre la Mina que es titula "El Pla de Transformació de la Mina 2000-2015"], que parla del fracàs de la transformació i és molt gran. Però no tot és un fracàs. Hi ha coses positives. També ho reconeixem. Vaig dir que era la última vegada que feia un llibre. Era quan estava la consellera Anna Simó, quan era la consellera aquí amb nosaltres. Tenim molt bon rotllo amb aquesta gent. En serio.

O sigui, que hi ha "bon rotllo" però després com a administració o institució el que fan ja és un altre tema...

És un altre tema. De fet són entitats privades les que han reconegut o a mi o a l'Arxiu la tasca que fem. Ens han fet així gestos com aquest, un premi, un memorial històric o a la història, o el reconeixement de Barcelona de la memòria històrica dels afusellaments del Camp de la Bota, on l'arxiu més potent és el de La Mina. Això és un reconeixement públic.

Però sí que són reconeixements d'aquests que en el fons també et fan dir, home, doncs no m'he equivocat tant! L'he encertat bastant, per lo vist. O l'hem encertat. Perquè no estic sol tampoc, oi?

Ja que ets crític, creus que s'han fet coses bé? O ho veus tot malament de les actuacions de l'administració?

No, tot malament, no! Podien haver-ho fet pitjor encara! Per lo tant, en algunes coses han estat bé!?

Però poques?

Bueno! Clar! Jo com sóc molt crític amb mi mateix, també sóc molt crític, sobretot, més que amb els veïns, i els veïns també són culpables de coses que passen aquí. Però més que ser crític amb els veïns, sóc crític amb els que administren els dèficits del veïns. Jo no seré mai crític en una conversa concreta amb una sèrie de personatges... Vaig tenir molts anys alumnes meus que eren més o menys trapelles però que no eren mala gent.

Doncs a aquesta gent no els penso mai fer una crítica. La gent tenim tots dret a ser persones, i a tenir un mínim de possibilitats, una renda mínima bàsica, per viure dignament. Si resulta que això els polítics no ho fan, i només fan que diners a la butxaca i un malgastar de cara a la imatge, i deixen que hi hagi gent que queda marginada, i a sobre vampiritzada per altre tipo de poders, què vol dir? A aquesta gent jo no els criticaré mai. Ara, als polítics els deixaré verds.

I, sense poder parlar clar, a demés. I no és una mania que, "Es que como tú debes ser medio anarquista, que todo el que no..." No, no, si sóc anarquista perquè no crec en el vostre poder. Però, no anarquista perquè vulgui destruir-ho tot. Al contrari, l'has d'apoderar a la gent.

Clar, t'estic parlant ara com una filosofia personal meva. Perquè la pregunta que m'has fet, bé m'he portava una mica a explicar això. La història d'aquí del barri de La Mina és molt penosa, i la història personal és molt dura. Hi ha molta gent que té molts cotxes, evidentment hi han molts cotxes, però, "A cambio de qué?" A un preu molt car...

Això també és opinió personal, tenim una responsabilitat i triem, però clar, les circumstàncies determinen molt, oi? No és el mateix, decidir segons en quins entorns que en uns altres. I les circumstàncies condicionen molt, veritat?

Moltíssim! Són determinats moltes vegades, més que la pròpia voluntat.

Jo per això dic que quan parlo amb una persona que no conec, me la miro, però, sobretot, lo primer que vull saber és a on té els peus. Perquè depèn on tingui els peus, un veu les coses en funció d'on ha posat els peus.

Perquè, si haguessis de dir alguna cosa positiva que s'ha fet a La Mina a nivell polític, o de les administracions, podries dir alguna?

Sí! En podria dir alguna. Aviam, per exemple, van fer una biblioteca com la que tenim. Ara, a continuació, la utilitzen per tot menys per la cultura. És a dir, no és ni això a tope, l'altre perfecte. Tenir un poliesportiu com el que tenim, de nassos. Però, pràcticament, només van els que tenen diners, o algunes persones amiguetes que els hi donen beca. Però la gent "cutre", que no té diners i no té beca, allí no pot entrar.

I és municipal el centre?

És municipal. I es va fer amb diners del projecte del Pla de Transformació de La Mina. O sigui, hi ha una sèrie de transformacions que s'han fet coses molt ben fetes i la utilització després que s'ha fet ha sigut molt partidista. Clar! Si fem una llista no tot ho han fet malament. Però es que "Com aquest tío nos tiene manía, no hace

más que criticar". Bueno, el que critico después de muchas cosas que han fet és quin ús se li dona.

O el tema Venus. El tema Venus és un tema de lo pitjoret que es pot arribar a imaginar. És un dels drames d'aquests, que és de bufetada. El que està passant a Venus. És un bloc, és el d'aquí darrera mateix.

Que està molt malament, oi?

S'havia de tirar, i com s'havia de tirar no li han fet res. I com no li han fet res allò ara està absolutament podrit tot.

Per lo tant, tot blanc? No. Tot negre? Tampoc.

Les coses s'han de contextualitzar i veure el procés.

Veus, exemples d'aquests, de coses, ho mires i diuen "però de que os quejais, sois unos quejicas, os quejais de todo. Mira que archivo, mira que polideportivo, mira que tal, que cual"...

No tenim ni un camp de futbol ni un lloc per a que els nanos vagin a "baloncesto". Ho tenim, però a uns espais en que alguns de La Mina poden entrar gratis, i no et dic quins, els altres han de pagar i si poden fer-ho hi van. De fet tenim un atleta de medalla olímpica.

Bueno, total, que si tu preguntes: què tal? Jo dic, globalment, en aquest llibre ho diu, "Mira com canvia La Mina". És a dir, hi ha molta inversió i no sempre les grans i bones inversions estan utilitzades per potenciar i per educar a nivell d'una gent com la que tenim aquí. És a dir, "el culto" i la pela "son los dos elementos" que s'acaben imposant.

A mi m'agradaria no ser tan crític, però és que si ho veig així no diré una altra cosa.

Parlem del futur. Com veus el futur de l'Arxiu?

No el veig. Però si que veig el present. I el present és un barri que, tinc moltíssima documentació, també per les manifestacions, les lluites, de quan es crea el barri de La Mina. Queda mig abandonat, no tenim CAP, no tenim... I llavors hi ha una Associació de Veïns molt potent. Hi ha una sèrie d'entitats i projectes educatius autogestionats des d'aquí per a la gent adulta. Tots aquests projectes unitaris compactes de moltíssima gent participant... Tinc unes fotografies de la Plaça del Centre Cívic, a on allí pot haver entre mil-cinc-centes i dues-mil persones assistint a l'Assemblea. Així, de gom a gom. Es convocava inclús varies vagues generals al barri. I la gent responia. Els bars tancaven també.

Estem parlant de...?

Estem parlant dels anys setanta, vuitanta. Tot això después es va normalitzant. I d'alguna manera es va trencant. Avui dia s'organitzen activitats, com la Setmana Cultural, són coses d'un nivell molt alt, i el percentatge de la gent que hi participarà no arribarà a un 5%. Què està passant? Està passant que d'una societat que per defensar-se s'aglutinava, la mentalitat era "Unidos Podemos", que és encara un eslògan polític actual, en aquest moment és una societat en que "cada uno va a su puta bola". Vull dir, aquest barri per moltes raons, que ara no és l'hora d'explicar, és un barri trencat. Com a un altre nivell ho és Sant Adrià. Però aquest barri és un barri trencat, i "cada uno va con su grupito o va a sobrevivir como pueda".

Vol dir que els moviments, l'estil de treball de la Setmana Cultural, l'hem de variar, perquè sinó penquem moltíssim amb pocs fruits. I a l'Associació de Veïns li passa igual. O a la Plataforma li està passant igual. Són quatre gats treballant i punt. Vol dir, si aquest és el present, i tu em preguntes pel futur, un barri tan trencat, el futur està molt negre. Perquè "a mi si me dan algo, pues me largo. Me importan un pimiento los demás". És a dir, és aquest individualisme que s'està imposant, no a La Mina, sinó a tota la societat! És que això és un fenomen d'anàlisi d'un model de societat individualista. "Sobrevive como puedas, la mejor manera, espabílate tu y los demás, que se jodan".

I aquest terreny de la Mina en aquest moment s'ha multiplicat per cinc o per sis el valor del metre quadrat. Aquesta situació és fonamental per no fer "volar coloms". O hi ha un canvi aquí substancial, que tal com van les coses... Jo no el sé veure. M'encantaria poder-lo veure, perquè obriria una nova esperança.

Vol dir que hem de lluitar per la nostra dignitat, que és l'eslògan d'aquí. Però també perquè La Mina acabarà d'existir, desapareixerà. És massa ric el metre quadrat d'aquí de sol... Perquè creixent Barcelona cap aquí, creixent Sant Adrià perllà, tingui aquesta habitació dels mals endreços; que és una habitació vella i bruta, a on la fan servir fins ara d'una manera extraordinària, enviant tot el problema de la droga. Si aquí un 80% de drogoaddictes, que venen aquí a punxar-se, són de Barcelona. Barcelona pressiona policialment i aquí no es pressiona. Perquè? Perquè és l'habitació dels mals endreços. Perquè la imatge de Barcelona no pot quedar tacada. La imatge de Sant Adrià tampoc. Llavors pressionen, aquí no miren. I aquí, campi qui pugui.

Què vol dir? Aquest procés immediat de degradació que tenim ens ha portat a la ruptura dels teixits associatius. Per lo tant, no tenim defenses col·lectives.

Així, veus malament el futur?

El futur és negre. Aquesta gentrificació de la gent més pobra cap a les perifèries. És a dir, la Barcelona ha de ser..., o Sant Adrià centre ha de ser... magnífic. Tot passa igual, perquè és també un model de construcció urbanística fruit, primer, d'una gran sembra durant molts anys del Govern Espanyol, del PP, i d'una recuperació de VOX ara, del pur franquisme.

Però, no passa només a la Mina, creus que és comú?

És comú. No és un problema de barri. És un problema ja de país. Un país que no té futur. És un país que està fet pols absolutament. I cada vegada més apoderat dels poderosos. Els poderosos econòmics, evidentment. Però més a la pràctica, poderosos amagats, com sempre. I hi han esperances? Moltes. Per exemple, la dona. Ara jo fa molts anys que no em perdo mai la manifestació del 8 de març. Aquí hi ha un moviment feminista molt potent, però no aquí, eh? A tot arreu. I com afectarà això a La Mina?. A la Mina passa això també?. Les dones d'aquí de La Mina també estan canviant. Dintre d'un ordre, perquè dintre del món gitano són molt més controlades. Però, Déu ni do el que estan canviant. Estan aixecant el cap i es fan respectar. És un ritme més baix, però dintre d'aquesta estructura tan piramidal que és la societat gitana, Déu ni do, com comencen a fer-se respectar. Tenim joves universitaris, que han acabat carreres a la universitat. Cosa mai vista

aquí. Això es donava més a Gràcia. El que passa que quan parlem del món gitano, en parlem com si fos un món i això és una galàxia! Sí que s'ha obert una mica, però el món gitano és un món molt trencat. S'han anat adaptant de diferent manera, en emigracions en temps diferents, en llocs diferents, i aterrant en barris diferents... El món gitano no és una unitat en absolut

I, tornant a tot el que tens a l'Arxiu, t'has plantejar conservar-ho, portar-ho a un altre lloc que no sigui aquí?

Evident. El que tinc claríssim i que no faré, que mentres hi hagi aquest Govern aquí, això ho entregui a l'Arxiu de Sant Adrià. Perquè ho destruïren.

O sigui, és el que tinc vetat, m'ho he vetat a mi mateix. I negociaré amb qui vulgui acceptar-ho, mentre això pugui ser consultat per qui sigui i gratuïtament.

Jo ho he rebut gratis i no he cobrat mai un euro per servir i donar fotos i atendre.

Perquè és una eina educativa per mi. No és una eina comercial. No vull que ho sigui. Per lo tant, si algú es compromet a difondre'l, aquesta base de dades, i guardar-ho i cuidar-ho, jo li dono. Amb unes condicions que estiguin signades. Que sigui gratuït, i que pugui continuar aquest ús pedagògic. I si això no ho accepta ningú, segurament ho regalaré. La part que té de dimensió de compromís social per part dels Escolapis, aquesta part li donaré als Escolapis, i tota la globalitat la puc donar a les universitats que m'estan ajudant. Si alguna universitat la vol, li regalo.

El futur està obert...

Està caòtic!

És a dir, que el que tens s'utilitzi d'una manera, sobre tot per a l'educació, ho veuries bé, oi?

I per a la història també! O per a l'educació. Són models educatius tot això, exportable en el temps també. És a dir, com en aquest context s'han fet coses tan rares com muntar un Arxiu Històric? Precisament per recuperar la memòria oral. No trobes arxius com aquest.

Segurament d'aquí vint anys viurem en una societat tan diferent que això ja no farà falta. Però això pot ser un element de dir, "home, si fa quaranta anys, trenta anys o lo que sigui, algú va inventar això com a element pedagògic i, Déu ni dó, lo positiu que és, perquè no inventem coses també?" És a dir, també és forçar que altres inventin, no que visquin del que un altre ha inventat.

Aquest ús pedagògic i històric, de documentar o que quedi constància de l'Arxiu Històric de la Mina, pot servir com una inspiració, perquè surtin altres coses...

Exactament. Per lo tant, que això ja quedi com un fòssil per memòria històrica, per a recordar el passat ja m'està bé. Però sobretot, com a educador, penso que això serveixi per a reflexionar sobre què vol dir "educació". Jo he convertit la memòria en un element educatiu, perquè la gent reflexioni sobre què està trepitjant, d'on ve i cap a on va. D'aquí quinze anys, segurament, aquest esquema no serà vàlid, però la idea sí. Com és vàlida la pedagogia de Paulo Freire, o com és vàlida la pedagogia de qui sigui.

Annex 2. Entrevista per email a Vicenç Ruiz, Vocal de Recerca de l'Associació d'Arxivers i Gestors de Documents de Catalunya

Preguntes contestades per email el dimecres 22 de maig de 2019.

- Creieu que és necessari i/o convenient que aquests arxius s'integrin dins la xarxa d'arxius institucional, pública o oficial?

La relació entre arxius comunitaris i l'estructura institucional és complicada. En alguns casos, els primers van néixer abans que els segons (per exemple, alguns dels arxius de barri de Barcelona es constitueixen molt abans que apareguin els arxius de districte) i, en altres, es creen com a resposta de la manca de reflex dels col·lectius que els generen en els fons custodiats en arxius institucionals. Per tant, la integració és complicada si es vol fer equivaldre a "ingrés" dels fons, per exemple.

En tot cas sí seria útil que formessin part del SAC (Sistema d'Arxius de Catalunya), però, per començar, caldria que aquest desenvolupés instruments essencials - també per als arxius públics- com el registre o el mapa d'arxius, que en divuit anys de desplegament de la Llei 10/2001 encara no s'han realitzat.

Ara bé, el problema és que no són pocs els casos en què els arxius comunitaris no disposen de "personalitat jurídica", bé sigui perquè són producte sobretot d'una actuació individual (el cas de La Mina) o bé perquè s'han generat de forma descentralitzada aprofitant les noves tecnologies (penso, per exemple, en alguns dels fons del moviment 15-M) per part d'un grup de gent que, puntualment, va actuar conjuntament, sense un marc normatiu al darrera. L'administració, òbviament, només pot interactuar amb persones individuals o persones jurídiques i, per tant, això dificulta possibles vies de col·laboració.

Aquesta manca de "personalitat" té implicacions de cara al reconeixement com a "patrimoni documental" dels fons que gestionen i custodien. Recordem que si es tracta de documentació personal fins passats 100 anys no esdevé patrimoni documental, mentre que són 40 anys per a entitats privades. És a dir, no serien competència de l'administració arxivística "per se", a no ser que s'anessin declarant cas a cas bé cultural d'interès local o nacional.

- És possible fer-ho sense que perdin potser el caràcter més "reivindicatiu, crític, alternatiu" respecte les institucions a les que de vegades qüestionen?

Si em permetes, seré una mica provocador. Els arxius eclesiàstics estan integrats al SAC, reben subvencions públiques -no només pel tractament de fons, sinó també per pagar alguns dels professionals que hi treballen- i en cap cas no han perdut el

seu caràcter propi. De fet, ni tan sols hi ha una supervisió sobre la seva metodologia de treball o sobre les condicions laborals i formatives dels arxiviers. Per tant, dubto molt que, si mai s'afrontés seriosament la qüestió de com "integrar" els arxius comunitaris en el SAC, aquests perdessin el seu caràcter alternatiu. Altra cosa, òbviament, és que alguns hi volguessin formar part. Sobretot, cal sempre respectar la voluntat dels productors.

- Potser és millor que mantinguin la seva autonomia i no s'integrin en el sistema d'arxius però es puguin establir col·laboracions d'alguna manera?

Com ja he comentat, integrar-se no ha de ser sinònim de pèrdua d'autonomia. Però, més enllà del SAC, també seria interessant que l'administració entengui la natura essencialment cívico-política d'aquests arxius i, per tant, que les col·laboracions no vinguin exclusivament per la banda del "Departament de Cultura" (per dir-ho així). Quan, justament, un no té el marc normatiu vigent a favor, amb més claredat es veu que els fons que un genera són essencials per reivindicar drets i preservar memòria i/o identitats. En aquest sentit, les polítiques socials, de gènere, però també d'àmbits tan aparentment allunyats com "urbanisme", haurien d'incorporar partides específiques per a projectes de suport a arxius comunitaris com a mecanisme de justícia social i apoderament cívic. Això permetria, de retruc, salvar el problema de no ser "patrimoni documental" a què em referia abans. Posar el focus en el valor d'evidència i no en el de memòria.

- Com es pot generar confiança des de l'estructura institucional? És a dir, quines coses poden fer els arxiviers com a professionals per acompanyar o tenir cura d'aquests arxius comunitaris? (Assessorament, tasques tècniques?...)

Hem de ser capaços de democratitzar la nostra expertesa. Per fer això, però, cal recordar que els nostres principis teòrics i metodològics ni neixen en el buit ni s'apliquen en el buit. La lògica d'un fons rau en l'activitat del seu productor, però, si aquesta es fa des de la subalternitat o, fins i tot, tenint en contra bona part del marc legal vigent, no podem esperar que els "processos de negoci" prenguin forma en "expedients reglats" que continguin "documents íntegres". Per tant, sí que essencialment hem de contribuir en el nivell tècnic, però ajudant a definir els requeriments que una lògica de producció documental no hegemònica necessita per garantir la seva gestió i preservació. I això, com passaria en una administració o corporació, no ho podem fer sense la participació activa de tots els interessats, perquè són els únics que poden avaluar (en el sentit arxivístic) amb criteri.

L'ideal seria formar part del col·lectiu en qüestió, però, si no és així, jo apostaria sobretot per la formació arxivística a membres dels arxius comunitaris i no tant per una actuació directa sobre els fons. És a dir, hem d'aspirar a generar autonomia arxivística, entesa com "la capacitat per a individus i comunitats de participar amb

veu pròpia en la gestió dels fons d'arxiu per motius d'identitat, memòria i rendició de comptes". Aquesta tasca, de fet, és paral·lela a l'aproximació que els arxivistes de les administracions haurien de treballar vers la ciutadania i la seva relació amb el conjunt de la informació pública.

- Coneixeu algun cas/casos d'aquests arxius que s'hagin "integrat" d'alguna manera en la xarxa d'arxius institucional?

No, més enllà de subvencions puntuals a aquells que formen part d'una Associació de veïns o centre d'estudis. N'hi ha també de consolidats, tipus Casal Lambda, Ca la Dona o l'Arxiu dels moviments socials de Can Batlló, que suposo també van rebent algun tipus de suport econòmic públic. En cap cas, però, han perdut autonomia.

- Hi ha algun registre d'arxius comunitaris a Catalunya, Espanya?

No. Com deia abans, ni tan sols està enllestit el registre d'arxius de Catalunya, imagina't un d'específic sobre els comunitaris. De fet, pràcticament no hi ha bibliografia ni recerca sobre el tema que intenti una aproximació global. Des del Màster d'Arxivística i Gestió Documental de l'ESAGED-UAB he provat de dirigir algun TFM sobre això, però no me n'he sortit perquè els alumnes ho veuen massa complicat. Se'n fan de concrets sobre algun tipus d'arxiu (per exemple, ara estic dirigint un sobre arxius de la comunitat LGTBI), però manca una recerca sistemàtica. Potser, el més semblant que hi ha és la iniciativa de Xarxes de Comunitats de Memòria, que porta LaFundició, impulsada per l'Ajuntament de Barcelona.

De fet, si fas una cerca ràpida a Google veuràs que "archivos comunitarios" només enllaça a pàgines sobre la Unió Europea (de comunitat europea) i, en català, bàsicament a resultats "auto-referencials" en el meu cas. Això vol dir que no s'han entès com a tipus d'arxiu per ells mateixos ni s'ha dut a terme una estratègia clara des del sector "professional", tot i que existeixen de fa dècades. La desconexió de l'arxivística respecte la universitat es nota molt en aquests casos, perquè només des de la recerca acadèmica es pot anar avançant en aspectes "outsiders" des del punt de vista de la professió. Esperem que, mica en mica, això vagi canviant, tal com apunten treballs com el teu.

Annex 3. Entrevista per email a José María Nogales, president de la Federació ANABAD

Preguntes contestades per email pel president de la Federación Española de Asociaciones de Archiveros, Bibliotecarios, Arqueólogos, Museólogos y Documentalistas (ANABAD) el dissabte 25 de maig de 2019.

- ¿Cree que es necesario y/o conveniente que estos archivos se integren dentro de la red de archivos institucional, pública u oficial?

Puede ser conveniente, dependerá de la legislación autonómica. La de Madrid, región, lo permite mediante convenio. Supongo que la catalana, igualmente.

- ¿Cree que es posible hacerlo sin que estos pierdan, o algunos, su carácter "reivindicativo, crítico, alternativo" respecto a las instituciones que a veces cuestionan?

Sí claro. El carácter reivindicativo, crítico o alternativo no es propio de los archivos, ni de sus fondos, más bien lo será de las instituciones que los han generado.

- ¿Quizá es mejor que mantengan su autonomía y no se integren en el sistema de archivos pero que se puedan establecer colaboraciones de alguna manera?

No, necesariamente.

- ¿Cómo se puede generar confianza o de qué formas se podría ayudar desde la estructura institucional, los profesionales, para acompañar o cuidar estos archivos comunitarios?

Como normalmente no habrá profesionales al frente de ellos, Precisamente, al establecer convenios con la institución responsable, ésta podrá aportar medios para su cuidado, bien de manera permanente (no necesariamente), bien de forma esporádica.

- ¿Quizá con asesoramiento, técnicas...?

Sí, eso puede ser parte del convenio

- ¿Conoce algún caso o casos de estos archivos que se hayan "integrado" de alguna manera en el sistema de archivos institucional?

De alguna manera, los archivos del Movimiento Obrero, constituidos por los de las fundaciones Pablo Iglesias, Largo Caballero e Indalecio Prieto

- ¿Hay algún registro de archivos comunitarios en España?

No me consta

Annex 4. Imatges digitalitzades mostra del fons fotogràfic de l'Arxiu Històric de la Mina

Mina rural

Masia de Can Coll

El pati interior de la masia Can Co.

La nova escola 1942

L'Antònia Lima amb la Tana i altres dones

Camp de la Bota

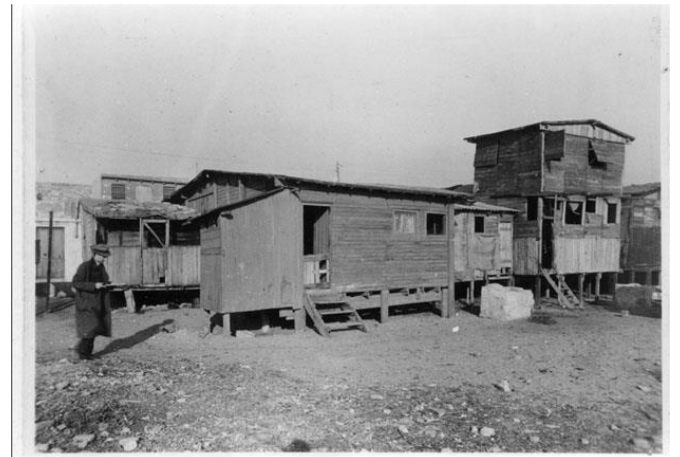
1886 La Guardia Civil fent pràctiques

Conjunt d'escoles gitanes. Anys 50.

Escoles en construcció. Anys 70.

Barraques a la platja. Anys 50-60.

Verónica Millas Rico. TFG. Curs 2018- 2019

Any 1972 PMH Manuel de Falla ja construïda.

Vista aèria del Camp de la Bota. 1986.